

LAISVĖ

ANTANAS MACEINA:

Rezistencija prieš tremties
dvasi .

VYTAUTAS VAITIEK NAS:

Be pasiaukojimo nėra rezis-
tencijos.

ANTANAS MUSTEIKIS:

Lietuvi vieta emigracinia-
me "tirpinimo katilė".

DEMOKRATIJS ŠVIESOJE:

Svarstymai apie valstybę ir
kultūrą ateities Lietuvoje.

DOKUMENT ŠVIESOJE:

Vienybės ieškant laisvinimo
organizacijoj.

LAISV leidžia

Lietuvi Fronto Bi iuliai. Vyr. redaktorius — J. Brazaitis. Redakcijos kolegija — J. Kazickas, A. Musteikis, L. Žitkevi ius. Administratorius — V. Maželis. Viršelio vinjet — dail. T. Valiaus. Redakcijos ir administracijos adresas — V. Maželis, 422 Menahan St., Ridgewood, Brooklyn, N. Y.

“ LAISV ” ATSTOVYB S:

AUSTRALIJOJE — A. Grigaitis, 86 Gheringhap St., Geelong, Vic.

ITALIJOJE — Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

JUNGTIN SE VALSTYB SE;

Baltimore, Md. — I. Lozaityt , 1322 Glyndon Ave. **Chicago, Ill.** — A. Šleževi ius, 3327 W. 61st Pl. Tel.: HE 4-9068. **Cleveland, Ohio** — Vl. Palubinskas, 6711 Bonna Rd. Tel.: HE 1-8423. **Detroit, Mich.** — A. Braž nas, 1536 Hubbard. Tel.: TA 6-1002. **Los Angeles, Calif.** — J. žuolaitis, 704 N. Rampart Blvd. Tel.: DU 6-0729. **Philadelphia, Pa.** — A. Gaigalas, 335 Titan St. Tel.: HO 7-4176. **Washington, D. C.** — V. R telionis, 4021 33rd St., Mt. Rainier, Md. **Waterbury, Conn.** — V. Vaitkus, 85 Arnold St.

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, 113 Cannon St. E. Toronto, Ont. — S. Dargis, 76 Annette St.

V. VOKIETIJOJE;

(16) Huttenfeld b/Lampertheim — A. Grinien , Lit. Gymnasium. **(14b) Pfulingen** — L. Prapuolenis, Lindenstr. 5.

ŠVEDIJOJE;

P. D da c/o Johansson, Norrtullsgat 22, Stockholm.

“ LAISV ” MOKA:

Metin prenumerata:

Amerikoje (Šiaur s ir Piet) — \$3.00 arba j atitikmen atitinkamos valstyb s valiuta; Australijoje ir D. Britanijoje — L.—15, Italijoje — L. 900—; Pranc zijoje — Fr. 750,—; Švedijoje — Kr. 9,—; V. Vokietijoje — DM. 6,—.

Atskiras numeris:

Amerikoje (Šiaur s ir Piet) — \$0,75 arba j atitikmen atitinkamos valstyb s valiuta; Australijoje ir D. Britanijoje — L.—4; Italijoje — L. 250—; Pranc zijoje — Fr. 200,—; Švedijoje — Kr. 2,50,—; V. Vokietijoje — DM.1,75.

Pastaba I. Australijoj, D. Britanijoj, Italijoj, Pranc zijoj, Švedijoj, V. Vokietijoj naujieji special s tarifai galioja nuo šio “ Laisv ” numerio.

Pastaba II. Norintieji gauti “ Laisv ” oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas.

Rezistencija prieš tremties dvasi

ANTANAS MACEINA

1. Tremtis kaip gr sm tautai

Savo metu Joseph de Maistre yra pasak s, kad "išvyk liai nieko negali ir nieko nereiskia — l' migration ne peut rien et ne vaut rien". Tai griežtas posakis. Ta iau dažniausiai jis yra teisingas, nes svetima gamtin bei kult rin aplinka nesyk sunaikina j gas, gal jusias gražiai išsiskleisti t vyn je. Išrautas iš savo žem s, iš savo istorijos, iš sav papro i , tremtinys paprastai esti išstatomas vis v j pavojams. Jis jau iasi nesaugus ne tik socialine prasme, kad nelengvai užsidirba duonos k s n , bet ir dvasine prasme, kad nežino, k jam atsiremti savo vidumi. Pavojus sudužti tremtiniui yra žymiai didesnis, negu krašto gyventojui. O jeigu tremtini pasidaro dešimtys t kstan i , tai tautai gr sm stovi prieš pat akis.

Klaida tai b t manyti, kad rezistencija yra tiktai uždavinys t vyn s atžvilgiu. Ne, *rezistencija turi vykti ir tremties atžvilgiu*. Tremtis yra pateisinama tautos istorijoje tik tada, kai virsta užuov ja, kurioje išsilaiko vertyb s, niokojamos krašte. Tod l reikia ginti šias vertybes nuo tremties dvasios pasik sinimo. Reikia šaukti tremtinius spirtis žudan ioms tremties s lygoms. Dabartin laisvinimo kova yra žymiai platesn , negu tik politinis svetim j informavimas arba politini min i brandinimas tarp m s pa i . *Šiandien mums reikia ne tik išvaduoti krašt , bet ir išgelb ti save pa ius*. T vyn niokoja bolševikin dvasia, mus gadina tremties dvasia. Juk jeigu m s tremtiniai suskurs id jiškai, paliegs morališkai, žlugs tautiškai; jeigu prad s r -

pintis tik savimi, pamiršdami, jog yra kenianios tautos nariai, — mes veltui bsimė palik savo krašt ir jieskoj prieglaudos svetur.

Taigi, šalia politinio uždavinio kovoti už mūsų krašto laisvą šiandien mums iškylo naujas uždavinys—*kovoti už tremtinių tautin ir žmogišką gyvastingumą*. Jau beveik dešimt metų lauk me, tik damiesi greitai gręši paliktus savo namus. Deja, šis lkestis nevyko ir nra ženkl, kad jis greitai vykt. Pasaulio eiga yra tokia, kad mūsų klajon gali dar užtrukti ilgai. O juo ilgiau jos užtruks, juo tremties dvasia bus mums pragaistingesn. Tod l dabar kaip tik ir yra atjis laikas pradti rezistencij prieš tremties dvasi. Kiekvien emigracij laukia išnykimas, jeigu joje nesigali rezistencinis s j dis prieš pagund virsti *iabuviu*, prieš nor susikurti nauj t vyn, prieš sustingim tautin je srityje. Reikia tad kurti lietuviškojoje tremtini visuomen je šitok rezistencin s j d; reikia ugdyti mummyse nauj tremties s mon ir nauj jos pergyvenim, nes arba mes pasijusime es keleiviai bei svetimšaliai arba išnyksime, kaip prieš mus išnyko jau neviena emigracija.

2. Du tremties tipai

Priešais mus stovi du tremties tipai, tiksliau sakant, du jos prototipai, du pirmavaizdžiai, kurie apsprendžia visas kitas tremties formas. Tai *Odis jo ir Abraomo tremtis*.

Pasibaigus Trojos karui karžygis Odis jas turi gręžti namo: savo tvišk Itakos sal, pas savo žmon Penelop ir savo s n Telemach. Ta iau Poseidonas, tasai r stus vanden dievas, kliudo šiam gr žimui, ir Odis jas yra priverstas ištis dešimt metų bastytis po Jonijos j r. Bet jis didvyriškai išken ia š pasmerkim, atsispiria visokiom vilion m ir pergali visokius pavojus. Lotofag krašte, kurio gyventojai minta saldžiais kaip medus vaisiais, Odis jas virv mis pririša prie laivo verkian ius savo draugus, nes žino: *kas ši vaisi paragavo, tas t vyn n nebegr žta*. Plaukdamas pro siren krašt, jis vašku užlipdo savo palydov ausis, kad jie negird t an viligi balso, neatsispiriamai žavaus, ta iau nešan io mirt: sirenos dainuoja prie tr nijan i kaul t, kurie savo aus j balsui neužsikišo. Septynerius metus jis džiaugiasi nimfos Kalips s žavumais, bet galop juos pergali. Vienaakis Polifemas rengiasi su sti j ir jo draugus.

Lestrigon karalien , didžiul kaip kalno virš n , uolomis apm to praplaukiant jo laiv . Burtinink Kirk m gina visus juos paversti žem knaisiojan- iomis kiaul mis. Ta iau Odis jas pergali pavojus savo gudrumu, priešo silpnybi žvelgimu ir kantrumu. Galop j ra išmeta j , *visiška! nuog* , feak sal . Jis gr žta namo, nieko iš tremties neparsinešdamas, tik gyvyb ir užgr dint šeimos bei t višk s meil .

Charono krašte buvo Abraomo t višk . ia jis ved Sar , sik r ir reng si gyventi. Jau tur jo band , ganykl , tarn . Ta iau vien dien Viešpats tar jam: “Palik savo krašt , savo gimin , savo tv namus ir eik šal , kuri tau parodysiu” (Gen 12, 1). Abraomas pasi m savo žmon Sar , mirusio brolio s n Lot , pasi m bandas, tarnus ir iškeliavo. Kur yra toji Dievo ‘pažad toji žem ’, jis nežinojo. Abraomas stov jo prieš visišk tams . Ta iau jis jo ši tams . Jis virto klajokliu, keliavo iš krašto krašt , statydamas Viešpa iui altorius, kariaudamas su sutiktais nomadais, augindamas savo bandas ir savo šeim . Nevien syk jis buvo nusivyl s ir kalb jo Dievui: “Viešpatie, ak Viešpatie! Iš kur aš galiu žinoti, kad Tu man tai duosi” (Gen 15, 8). Ta-

iau, nepaisydamas šio žmogiškojo nusivylimo, jis savo klajoni nemet ir niekur ne sik r . Viešpaties žodžiai — “Tavo gimin bus svetimšal kiekviename krašte, kuris yra ne tavo” (15, 13) — jam buvo kelrodis jo klajon se. Pats Abraomas ‘pažad tosios žem s’ nepasiek . Jis mir dykumose ir buvo palaidotas Makpelos urvuose šalia savo žmonos Saros. Tik po pus s t kstan io met Abraomo palikuonys jo ‘pažad t j žem ’, kad po pusanthro t kstan io met v l b t iš jos ištremti ir po dviej t kstan i met bandyt atgal j sugr žti.

Tai yra graikiškoji ir izraelitiškoji tremties samprata. Katar mes padarysime sava? Katarra apspr s m s klajones po pasaul ? Kuo mes galop virsime: Odis ju ar Abraomu? — Tai klausimas, nuo kurio priklauso visas tolimesnis m s tremtini likimas, nes po šiais pirmavaizdžiais slypi ne tik tautin s, bet ir pasaul ži rin s skirtyb s. *Odis jas ir Abraomas yra stabmeldiškosios ir krikš ioniškosios tremties simboliai.*

Odis jui tremtis yra *pasmerkimas*, ištik s j dl Poseidono pyk io. Tai nelaim , kuri jis stengiasi pergal ti. Tod l Odis jas šios nelaim s metu *nieko nekuria*. Jis tik kantriai laukia,

kada pasmerkimas pasibaigs. Tod l Homeras Odis j ir vadi-
na "dieviškuoju kantruoliu" ir
prasmingai leidžia j *nuog* j -
rai išmesti krant . Nuogumo
simboliu poetas nori mums nu-
rodyti, kad *tremtis, pergyvena-
ma kaip pasmerkimas, žmog
apipl šia*. — Abraomui tremtis
yra *pašaukimas*. Tiesa, šis pa-
šaukimas yra labai tamsus. Bet
jis *yra*. Tod l kiekvienas Ab-
raomo žingsnis tremtyje yra šio
pašaukimo *liudijimas*. Aplinka,
su kuria jis savo klajon se su-
sitinka, yra jam ne vilion ar
pavojus, kaip Odis jui, bet *ob-
jektas* savam gyvenimui kurti.
Abraomas keliauja ne nuogas,
bet nešinas savo paties susikur-
to gyvenimo turiniu: savo šei-
ma ir savo turtu, savo papro-
iais, savo religija, savo ben-
druomene, kurios jis yra kuni-
gas ir teis jas, apr pintojas ir
gyn jas. Ta iau visur jis yra
tik sve ias. Jis niekur ne siku-
ria, niekur nepasidaro iabuvis.
Pašaukimo s mon neleidžia
jam n vienos šalies vadinti *sa-
va*, nes n viena jam n ra ta,
kuri Viešpats yra žad j s.

Odis jas nuolatos ži ri *atgal*.
savo paliktus namus, savo
šeim , savo t višk . Pati trem-
tis jam yra neistorin iš esm s.
Joje jis nejau ia ateities, nes
ateitis jam yra tiktai gr žimas
praeit . "Odis jas, — gražiai

pastebi E. Staiger, — nepaž sta
išsivystymo. V lesnieji žmogaus
gyvenimo metai jam nekyla iš
ankstesni j , bet tik paprastai
prie ši prisišlieja. Jau atvyk s

Troj , Odis jas buvo subren-
d s vyras. Trojos žygis truko 10
met , tiek pat ir jo klajon s.
Taigi Odis jas tur jo gr žti na-
mo jau senas. Tas pat ir su Pe-
nelope. Po 20 met ji pasirodo
tokia pat brandi ir trokštama
moteris, koki Odis jas paliko"
(Grundbegriffe der Poetik, 136-
37, Zürich 1946). Tai gražus
simbolis visam graikiškajam is-
torijos supratimui. Viskas grai-
kams eina ratu, viskas gr žta
t pa i pad t. Laikas neturi
ateities, jis turi tiktai praeit .
Tai, kas vadinama ateitimi, yra
tik kelion atgal. — Abraomas
jokio žvilgio atgal neturi: jis
žvelgia tiktai priekin. Ateitis
yra vienintel gair , kuri švie-
ia jo kelyje. Tod l jis negr žta
atgal, nelaukia, nedelsia, bet ku-
ria nauj istorin s mon , pa-
gr st ne vis daikt gr žimu
atgal, bet jimu Apvaizdos nu-
br žto tikslo linkui. *Abraomas
savo tremties s mone yra pir-
masis krikš ioniškosios istorijos
k r jas*. Jis gyvena ateities ka-
tegorijoje, kaip v liau ir visa
Krikš ionyb .

Odis jas jieško *prarastosios
žem s*, kuri jam yra gerai žino-
ma bei paž stama. Tai yra jo

t višk , konkreti, ap iuopiama, esanti ia, šioje tikrov je. Odis jo jieškiny s yra ne idealas, bet realyb . — Abraomas jieško *pažad tosios žem s*. Ji yra nežinoma: nei jos išvaizda, nei jos vieta pasaulio erdv je. Tačiau ji stovi prieš Abraomo akis kaip Viešpaties pažadas, kaip idealas ir l kestis. Ji n ra duota. J reikia pasiekti savo vargais ir savo darbu. j reikia tik ti ir savo tik jime j jau myl ti. J reikia padaryti visos tautos ilgesiu; apie j reikia pasakoti kart kartoms; už j reikia kovoti su visais klajon se sutinkamais priešais.

Kas tad mes b sime savoje tremtyje: Ar tik *pasmerktieji* išk sti jo viliones bei pavojus, ar ir *pašauktieji* skelbti pasauliui kažk nauja? Ar tik *besidairantieji atgal* ir tod l neistoriniai ar ir *žvelgiantieji priekin*, tod l neš istorij savo gyvenimu? Jiešk tik to, kas prarasta, ar sieki ir to, kas turi b ti *iš naujo susikurta?* — Šie klausimai yra lemiantieji. Nuo j atsakymo priklausys visa m s b tis — net smulkmenose.

3. Tremtis kaip liudijimas

N ra abejon s, kad mes, išaugg krikš ioniškosios kult ros dvasioje, galime apsispr sti tik tai už abraomišk tremties per-

gyvenim . Nors graikiškoji tremties samprata ir slepia savyje puikios ištikimyb s namams, ta iau savyje ji neturi dieviškosios Apvaizdos, neturi istorijos prasm s bei tikslo, tod l krikš ioniškajai s monei darosi nepakeliama. *Krikš ionis tremtinys negali b ti Odis jo tipo*. Jis tegali b ti Abraomo dvasios keleivis, kuriam tremtis yra Viešpaties valios padaras, kuris gyvena ateities l kesiu ir kurio jieškojimai baigiasi *naujos žem satskleidimu*.

Vis pirma tremtis savo esme yra liudijimas. Net jeigu tremtiniai ir negalvot , kad jie pasauliui š t sako, tai pats j *buvimas* liudyt , jog toji socialin bei politin santvarka, kuri žmones padaro benamiais, yra, kaip j apib dina pop. Pijus XII, “nesuderinama su žmoniijos kilnumu bei gerove” (kalba 1945 m. gruodžio 24 d.). Reikia tad, kad tremtiniai ugdyt savyje ši *liudijimo s mon* . Reikia, kad jie tapt s moningais šaukliais ne tik ta prasme, jog reikalaut atitiesti jiems padaryt skriaud , bet ir ta, jog sp t pasaul neužmerkti aki prieš tykojan i gr sm . Juk jeigu pasaulis paken ia nežmonišk sistem viename krašte, jis tuo pa iu netenka moralinio atsparumo ir atidaro šiai sistemai vartus visas kitas šalis.

Šiuo atžvilgiu *tremtiniai yra pasaulio s žin*. Jie byloja jam ir teisia j juo skaudžiau, juo ilgiau tremtis užtrunka ir juo daugiau tremtini yra. Užtat reikia aštrinti ši s žin, kad ji bylot, kad ji su savo likimu nesusitaikyt, neapsiprast ir nenutilt. *Tremtinys visados turi jaustis es s tremtinys. Jis niekad neturi virsti iabuviu. Keleivin tremtinio b sen jis turi prisiiinti kaip savo pašaukim*. Kraštai, kurie tremtinius priima, skatina juos silieti nauj gyvenim, sutapti su naujomis aplinkyb mis, nurimti savyje ir virsti 'naujais amerikieiais', 'naujais kanadieiais', ar 'naujais australais'. Tai yra pastangos negird ti pasaulio s žin s balso, j užmigdant. Reikia tad spirtis prieš tok užli liavim. Tremtiniškoji s mon amžinai turi likti gyva, nes tik ji vienintel yra laidas, kad tremtiniai savai tautai nežlugs.

Viršinis sik rimas neturi nieko bendro su keleivine tremtinio s mone. Kai Izraelis buvo išvestas Babilono nelaisv, pranašas Jeremijas šitaip apibr ž tremtini uždavinius: "Galybi Dievas, Izraelio Dievas sako visiems belaisviams: Statykit s nam, apsigyvenkite juose, steikite sod, valgykite j vaisius, veskit s, gimdykite vaik, apvesdinkite savo s nus ir

išteikinkite savo dukteris, didkite, ne maž kite" (Jer 29, 5-6). Kitaip tariant: *pats Dievas sako tremtiniam susikurti gyvenimo turin*. Pats Dievas sako išvystyti savo žmogiškum, kurti bendruomen, stipr ti dvasiškai ir medžiagiškai. Graikiškojo-stabmeldiškojo tremties nuogumo krikš ionikoji s mon nepaž sta ir nepripaž sta. Ta iau ia pat pranašas Jeremijas visa savo pašaukimo galia tremtiniam skelbia: "*Negarbinkite svetim diev*" (Bar 6). Svetim diev vardu galima suprasti ne tik Babilono stabus, bet ir visas kitas kult rines vertybes, sukurtas svetimos dvasios ir to d l niekad negalin ias virsti tremtiniam *savomis* vertyb mis. Galima jas pasisavinti ir jomis naudotis, ta iau atsimeinant, kad jos yra *svetimos*, to d l negarbintinos, kaip yra garbinamos tautin s vertyb s. *Tremtinio s mon turi pravest sien tarp naudojimosi ir garbinimo, tarp sik rimo ir susiliejimo*. Ir kai ši s mon m s tremtiniuose bus išvystyta, tuomet tremties dvasia bus pergal ta.

4. Tremtis kaip žvilgis ateit

Yra tikra tremtini nelaim sustabdyti savos istorijos laikrod t valand, kuri jie per-

ženg savos t vyn s sienas. Tautos istorija, vistiek, ar mes joje dalyvaujame ar ne, eina toliau. Gyvenimas išsivysto, gema naujos kartos, atsiranda nauj id j , nauj papro i , nauj visuomenini form . Gali tauta b ti ir labiausiai pavergta, ji vistiek gyvena ir išsivysto. Tuo tarpu tremtiniai, atsid r svetur, sustingsta. J gyvenimas sustoja. Jie pradeda misti tuo, kas jau pra jo, bet ne tuo, kas dar turi ateiti. Tod l *senien dvasia* virsta tremtini b ties apsprend ja. Jie patys darosi tarsai archeologin s iškasenos, domios tyrin ti, ta iau nebegyvos. Tiesa, tremtiniai nesyk išsaugo tai, k jie išsineš iš t vyn s, bet ne kaip *gyv prad*, kuris auga ir išsivysto, bet kaip užbalzamuot lavon .

Prieš šit tad žvilg atgal reikia pastatyti žvilg priekin. *Ne praeitis, bet ateitis turi b ti istorin tremtinio kategorija.*

Tremtiniai turi sis moninti, kad praeitis jiems yra amžinai uždaryta; kad sen j t vyn , toki , koki jie paliko prieš dešimt ar penkiolika met , jie niekados nebegr š, net jeigu kraštas ir pasidaryt laisvas, nes t vyn jau bus toli nužengusi savo istorijoje, kurioje tremtiniai nebedalyvavo. N ra tad jokios prasm s tremtyje tik dairytis atgal. Žvilgis atgal ža-

dina laukim , o laukimas—delsim . Tremtiniai žlunga kaip tik tod l, kad jie laukia ir delsia, užuot veik ir k r . Jie laukia penket , dešimt , penkiolika, dvidešimt met , paskui pagauna juos nusiminimas, jie moja visk ranka ir išnyksta. *Tod l žvilgis atgal turi b ti nuagal tas žvilgio priekin, laukimas turi b ti pakeistas veikimu ir delsimas — k ryba.* Kova prieš senien dvasi turi b ti vedama visu griežtumu.

Tautiniai elementai tremtyje turi išlikti labai ryšk s. Bet jie turi išlikti *gyvi*; vadinasi, jie turi b ti taip lygiai k rybiškai tremtyje išvystomi, kaip buvo išvystomi t vyn je. N ra jokios prasm s tiktai kartoti tai, kas yra buv : reikia kurti nauj vertybi , atsir mus tautin pagrind . Reikia kurti nauj papro i , nauj šoki ir dain , nauj drabuži form ; nereikia leisti kalbai sustingti, kaip ji yra sustingusi senojoje lietuvi emigracijoje arba Kanados pranc zuose; nereikia leisti tik sen rašt , bet rašyti ir nauj ; nereikia kartoti tik t id j , kuriomis gyvenome prieš dvidešimt met , bet reikia sijungti anttautin problematik ir tarti joje *lietuvišk žod*. Konservavimas tremtyje turi b ti pergaltas nauju k rybiniu entuziazmu.

5. *Tremtis kaip gyvenimas ant vynu*

Kun. P. Gaida savo gražioje knygoje 'Išblokštasis žmogus' teisingai vadina tremtin "žmogumi be adreso" (161 p.). Iš tikro, tremtinys yra tasai, kuris yra netekęs egzistencinės savo erdvės: ne tik krašto, t viskas ir buto, bet *erdvės*, kurioje vyko visą jo būtis. Tremtis, pasak kun. Gaidos, yra "dvasinis išbloskimas", kai turta egzistencinė forma nutolsta, ir žmogus lieka visame savo nuogume" (t. p.). Leisdamas j rai Odis j nuog išmesti feak sal, Homeras simboliškai išreišk š žmogaus benamiškumą: *netekęs t vynu žmogus pasijunta es s nuogas paioje b tyje*. Nenuostabu, kad jis jiekosi naujos egzistencinės erdvės, naujos t vynu, kurion v l gal t leisti šaknis. Ir ia kaip tik pasisi lo viena iš tremties dvasios pagund: pilietyb suteikus krašt laikyti savo t vyne. Nevienas šiandien juk didžiuojasi es s naujas 'amerikonas', naujas 'kanadietis'.

Prieš šit tad klaiding 'nauj j t vynu' ir reikia išeiti kovon. *Tremtinys negali tur ti naujos t vynu s, kaip jis negali tur ti n nauj t v*. Netekęs t v, žmogus pasilieka našlatis amžinai. Netekęs t vynu s,

jis pasilieka tremtinys — taip pat amžinai. T vynu yra neatstojama ir nepakeičiama. M gimimas svetim krašt laikyti savo nauj ja 't vyne' yra sav s apgaudin jimas, padar s žmog kažkoku keistuoliu. Argi nekeistai mums skamb davo žodžiai t svetimšali, kurie apsigyven Lietuvoje ir pri m Lietuvos pilietyb, sakydavo: "Mes lietuviai"? Taip lygiai keistai skamba lietuviškose l - pose "Mes amerikiečiai" arba "Mes kanadiečiai". Šisai klaidingas '*mes*' yra tremties prasm s išdavimas: tremties kaip liudijimo ir kaip pašaukimo.

O vis d lto ir tremtiniui reikia egzistencinės erdvės. Ir jam reikia šakn bei ryši. *igonovalkatos gyvenimas n ra tremtinio gyvenimas*. Ta iau ši erdv ir šie ryšiai negali b ti *geografiniai*: n vienas tremtini gyvenamasis kraštas negali virsti j t vyne. Ši erdv ir šie ryšiai negali b ti n *socialiniai*: n vienos šalies žmon s negali virsti tremtinio tauta. Ši erdv ir šie ryšiai tegali b ti *dvasiniai*: tremtinys tegali tur ti toki egzistencinę erdv, kuri b t iškilusi augš iau už visas *svetimas* geografines erdves ir už visas socialines bei ekonomines aplinkas. Tremtinys tegali gyventi dvasin je erdv je ir tod l jaustis egzistuoj s nebe

t vyn je, bet *antt vyn je*. Kaip šiandien kalbama apie antvalstybę, kuri stovt augšiau už atskiras valstybes, taip lygiai šiandien yra laikas kalbti ir apie antt vyn, kurios paskirtis bt teikti žmogui benamiui nauj ryši ir nauj šakn, nebe psichofizini, pagrst krauju, žeme, socialin mis tapatyb mis, bet tos pa ios dvasios ir to paties liudijimo išpažinimu.

Tremtiniai kaip tik ir turi b ti šios antt vyn s k rjai. T vyn s ilgesys, neišnaikinamas kiekvieno tremtinio širdyje, turi virsti ne naikinam ja ugnimi, bet k rybiniu kv pimu, kuris tremtinius vest antt vyn s linkme. Tremtinys gali ir net turi pasiimti iš gyvenamojo krašto visa, kas yra jame gero. Ta iau jis vistiek turi jaustis jame svetimšalis, sve ias, pakeleivis. Ir š jausm jis turi perteikti savo vaikams. Net ir lankydami svetimas mokyklas, net ir kalb dami svetima kalba, net ir sijungdami svetim gyvenim, jie visados turi pasilikti *tremtiniai*, vadinasi, žin, kad j t vyn yra ne ia, kad jie ia tik gyvena, tik dirba, bet kad tikrasis j kraštas, ana 'pažad toji žem' yra kitur; kad jie yra jungti augštesn bendruomen, *antt vyn n*, pralaužian i gyvenamojo krašto sienas. Tod l ne tiek vir-

šinis sik rimas kuriame nors krašte ardo tremtinio s mon, kiek dvasinis prisirišimas ir pamiršimas, kad *tremtinio vaikai taip pat turi b ti tremtiniai*. Kovoiant tad su 'nauj ja t vyne', reikia priešais j statyti *antt vyn s idj*, j tremtiniuose išpopuliarinti ir j širdysna diegti. *Tremtis turi b ti m s gyvenimas antt vyn je.*

6. Rezistencijos uždaviniai

Skelbiant tad kov tremties dvasiai, reikia vis pirma pergal ti tremties kaip pasmerkimo pergyvenim, vietoje jo išugdant tremties kaip liudijimo ir pašaukimo s mon. Toliau reikia vietoje dairymosi atgal ir laukimo skatinti žvilg ateit, kelti k rybinius užsimojimus, stiprinti tremtiniškojo gyvenimo turin. Galop vietoje pastang susirasti 'nauj t vyn' reikia skiepyti tremtiniam antt vyn s mint.

Ligi šiol politin m s vado-
vyb žvelg daugiau lauk: ji ži r jo svetimuosius ir juos informavo apie Lietuvos byl. Tai buvo reikalingas darbas. Ta iau ateina laikas žvilg pasukti ir savo vid: dabar reikia sutelkti d mes apie m s pa i tremtinišk j bendruomen, kad ji išlikt ir išsivystyt. Tod l tiek energijos, tiek

plan , tiek ištekli didžiausi dal dabar reikia palenkti lietuviškosios tremtini kult ros linkme. D mesys jaunimui turi b ti kuo didžiausias. Tautin s bendruomen s turi b ti baigtos organizuoti. Tautin s parapijos išpl stos ir kurtos ten, kur j dar n ra. Mokyklos ple iamos.

Spauda stiprinama. Priešais mus stovi žiauri dilema: arba mes susikursime sav gyvenim arba pask sime svetimojo bangose.)*

*) Sutrumpinta paskaita, skaityta Europos LF bi iuli konferencijoje Tuebingene 1953 m. rugs jo 5 d.

STOVYKLOS GYVENIMAS

ir v l jo prasta vaga... Prie virtuv s darbuosios senesnio amžiaus moteris su penkiolikmete mergaite... Prieš por dien užklydo jos beuogaudamos stovyklos rajon . Kadangi mergait s brolis buvo sribas, saugumo sumetimais teko jas palaikyti stovykloje, kol persikelsim kiton vieton. Nustebo moter l , mus pama iusi...

Prieš tai ir po to ji gal mat tik kautyni metu kritusi partizan niekinamus lavonus miestelio aikšt je ir kažin, ar suprato, kod l juos bolševikai pj klais pjaust , rožan iais žabojo, kod l jiems, mirusiems, Gedimino stulpus ir kryžius nugaroje pjaustin jo, kod l juos, spardydami, savait mis po gatves valkiojo. . . Dabar ji mažiausiai tai jaut .

Kai vakarais, sutvark aprang ir ginklus, susirikiuodavo 60 vyr vakariniam patikrinimui, ji prisiglausdavo prie pušies liemens ir, ašaroms riedant per raukšl t veid , kartu su mumis kalbdavo maldos žodžius: "Viešpatie, kuris leidai tautas ir diegei joms laisv s troškim , gr žink, prašome Tave, ir m s t vynei laisv s dienas . . . Duok mums j g pakelti sunki partizano dali . . . šventas Kazimierai, vadovauk m s kovai, kaip kitados stebuklingu b du vadovavai m s t vams..."

Ir kai paskutiniai maldos žodžiai pranykdavo snaudžian io miško gilumoje, ji dar neidavo gulti. Palikdavo ten pat suakmen jusi rymoti ir klausytis prie laužo sus dusi vyr ty liai ni niuojamos dainos.

J. Daumantas, Partizanai už geležin s uždangos

PARTIZANO DALIA

K A R I N A S

*Toks melsvas vakaras, paskend s pusnyse,
Ir krenta sniegas — o toks lengvas, toks purus.
Kur eisime š vakar , jaunyste mano,
Jei šiam pasauly artimo jau nieko neturiu.*

*Jei n ra nieko, kas š vakar priglaupt ,
Ar bent paguost vienu nuoširdžiu žodžiu . . .
O verkia v jas, kaip kapuos v l klaj n ,
Ir prakeikimo li dn dain šakose girdžiu . . .*

*Taip vienas be nam , be t višk s, be meil s
Ir taip be nieko — vienas dargan naktim
Su skaudan ia širdim, su vystan ia jaunyste,
Su meile t višk s, kurios jau niekas neišpl š ir neatims.*

*Gal niekad os neprisimins ir nepasiilgs mergait
Ir šaukian ios širdies iš šios vienv tv s negird s,
Gal kažin kam š vakar aid s jos juokas,
Ir kažin kam plauks žodžiai iš jos l p ir širdies.*

*Kur eisime š vakar , jaunyste mano,
Jei šiam pasauly artimo mums nieko neb ra.
Tik juodos naktys-seserys klaj no partizano,
Tik automatas prie širdies ir ošianti giria.*

(Iš partizan poezijos)

PASIPRIEŠINIMO S J DIS

V. VAITIEK NAS

1. Pasipriešinimo s j džio esm .

Asmens ir tautos politin laisv n ra prigimties teikiama dovana, bet tik nuolatin mis pastangomis, o neretai tik labai didel mis aukomis laimima ver tyb . Asmens ir tautos politin laisv nuolat tykoja gr sm . Tod l nat ralu, kad kai tik pabudo žmonijos politin s laisv s s mon , politin s laisv s nuojauta, tuo pat metu gim ir pasipriešinimo s j džio id ja, t. y. asmens ir tautos s mon je pabudo nusistatymas pasipriešinti laisv s gr smei, laisv s paneigimui. Taigi pasipriešinimo s j dis n ra koks tik nauj j laik reiškinys.

Pasipriešinimo s j džio moraliniai-teisiniai pagrindai amži b vyje yra vairav . Viduriniai amžiai pasipriešinimo s j džiui suteik tvirt moralin -teisin pagrind ta prasme, kad bažny ios takoje išaugo teis pasi priešinti tironui. Paskesnis teisinis pozityvizmas, paneig s pri-

gimt j teis apskritai, neig ir pasipriešinimo s j džio teis . Net toks galvo ius kaip E. Kantas pasipriešinimo teis s nepri pažino. Kaikurie nauj j laik "moralistai", skelbdami nes i p r i e š i n i m o piktam "moral ", tuo pat silpnino pasiprieš i n i m o s j džio moralinius-teisi n i u s pagrindus. Ta iau nei tei s i n i s pozityvizmas, nei nesiprie š i n i m o piktam "moral ", nei totalist inkvizitoriški kužd j i m a i, kad "nieko žmogui ir žmo n i bendruomenei n ra sunkiau pakelti, kaip laisv ", negal jo sunaikinti žmogaus prigimtyje gl d i n i laisv s ir teisingumo troškim . Pasipriešinimo teis s s mon šiandien yra visuotinis žmonijos reiškinys. Gyv pasi p r i e š i n i m o teis s s mon šiandien turi ne tik aukštos kult - r o s tautos, bet ir kult riškai nesubrendusios. Pasipriešinimo teis jau pripaž stama ne tik prigimtosios teis s šalinink , ne tik Bažny ios. Pasipriešinimo teis šiandien skelbia ir Jung-

tini Taut priimtoji "Visuotinė žmogaus teisi deklaracija". Jos preambuloje, nusakan ioje deklaracijos motyvus, skaitome: "it is essential, if man is not to be compelled to have recourse, as a last resort, to rebellion against tyranny and oppression, that human rights should be protected by the rule of law" (yra svarbu, kad teisin santvarka apsaugot žmogaus teises, jei norima, kad žmogus neb t priverstas griebtis kaip paskutin s priemon s — pasipriešinimo tironijai ir priespaudai sukilimu).

Pasipriešinimo s j džio tikslai gali b ti vair s: išsaugoti tautines, valstybines, religines, kult rines, socialines, politines vertybes, apginti arba kovoti d l paneigt tautos ar dalies visuomen s teisi bei laisvi . vairios gali b ti ir pasipriešinimo s j džio priemon s: nuo Mahandos Gandhi sukurto neprievartinio pasipriešinimo, nuo priemoni , kurias m s tautos pasipriešinimo s j dis vartojo prieš rus rašmenimis lietuvišk rašt ("graždank "), iki ginkluot partizan pulk , iki stipriai šarvuot "bunkerai ", nemažo masto kautyni , sabotazini sprogdinim ir kt. Taciau, nors ir kaip skirt si pasipriešinimo s j džio tikslai ir priemon s, visiems pasipriešini-

mo s j džiams yra bendras ne-lygstamumas *idealizmas* ir j dalyvi savanoriškas *pasiaukojimas* bendrajam g riuui.

Pasipriešinimo s j dis ypatingai pla iu mastu pasireišk per II-j pasaulio kar ir po jo. M s tautos pasipriešinimo s j dis ypatingai išaugo jau carin s Rusijos okupacijos metais (1793-1914). Nenuostabu tod l, kad m s tauta, tur dama iš praeities paveld tas pasipriešinimo s j džio tradicijas, kurias gaivino ir pasipriešinimas tautinink totalistiniam režimui, iš pirm sovietin s okupacijos dien 1940 m. prad jo pasipriešinimo s j džio nauj tarpsn , pašaukdama gyveniman eil specialii *pasipriešinimo s j džio organizacij* , paprastai vadinam rezistencin mis organizacijomis.

2. *Pasipriešinimo s j dis ir partijos.*

Kaikas ne žvelgia jokio skirtumo tarp rezistencin s organizacijos ir politin s partijos. Es rezistencin organizacija nuo politin s partijos skiriasi tik vardu ir dar tuo, kad politin partija turinti savo doktrin ir program , o rezistencin organizacija to neturinti. Bet argi asmens ir tautos laisv s doktrina n ra doktrina? Argi išsilais-

vinimo kovos programa n ra programa? Tiesa, rezistencin s organizacijos doktrina ir programa nelygintinos su politin s partijos doktrina bei programa, kaip nelygintina religin s, kult rin s ar profesin s organizacijos ir programa su politin s partijos doktrina ir programa. Tai iau šiokia dalyk pad tis dar nesudaro pagrindo teigti, kad rezistencin organizacija neturi doktrinos ir programos. Tas neteisingas teigimas giliai žeidžia rezistencin s organizacijos herojines aukas. Ir m s tautos pasipriešinimo s j džio šios dienos rezistencin s organizacijos turi ir doktrin ir program . Dar daugiau. D l savo doktrinos ir programos ši organizacij dalyviai nesigaili gyvyb s aukos.

Organizacij skirting plotm , skirting prigimt iš dalies paaiškina organizacij tikslai bei priemon s. Rezistencin s organizacijos pagrindinis tikslas — pasipriešinti laisv s paneigimui, sukliudyti laisv s gr sm , pašalinti priespaud . Politin s partijos pagrindinis tikslas — laim ti krašto valdži ir krašto reikalus tvarkyti pagal savo nusistatymus. Rezistencin s organizacijos priemon s — pagrindis, aktyvus ar pasyvus neteis s ir priespaudos akt sabotžas, prireikus ginklo pavarto-

jimas, tiesioginis bei netiesioginis stiprinimas t veiksniai , kurie talkina pasipriešinimo s j džio tikslams. Politin s partijos priemon s — rinkimai, seimas, vyriausyb . Pasipriešinimo s j dis yra apspr stas *totalin s* kovos su tos ar kitos r šies priespauda, neteise, pavergimu. Politin partija yra apspr sta politini varžyb su tolygiais konkurentais d l krašto valdžios. Rezistencin s organizacijos asmenin sud tis, bent jos žymi dauguma, yra apspr sta nelygtamo idealizmo ir bes lyginio ryžto aukotis bendrajam g rui. Politin s partijos asmenin sud tis, bent žymi jos dalis, yra apspr sta išskai iavimo bei oportunisto. Tatai, be ko kita, iliustruoja ir tas vis krašt politines partijas lie i s reiškinys, kad tam tikra dalis partinink net ir iš virš ni , kaikada atsiduria pasipriešinimo s j džio prieš stovykloje. Kolaboravimas yra rezistencinei organizacijai priešyb . Partijai kolaboravimas t ra taktikos reikalas.

Betgi visi šie — tikslo, priemoni , asmenin s sud ties, taktikos — skirtumai tarp rezistencin s organizacijos ir politin s partijos neišskiria partinink dalyvavimo rezistencin je organizacijoje, kaip neišskirtas j dalyvavimas religin se, kult rin se, profesin se, karin se or-

ganizacijose. Be abejojimo, krašto nenormalios politinės sąlygos ir pačios politinės partijos gali nuvartyti pagrindą ir primesti joms rezistencinės organizacijos tikslus bei priemones. Tačiau tokia aplinkybė paskirta politinioms partijoms sena nekeičia jų esmę ir nedaro jų tolygią rezistencinėms organizacijoms. Ir pagrindinė politinei partijai atsidūrus, tarp jos ir pasipriešinimo sąjūdžio organizacijos pasiliks mažai mažiausias toks skirtumas, koks buvo tarp Lietuvos Šaulių Sąjungos ir Lietuvos kariuomenės. Kaip teisingai J. Brazaitis yra pastebėjęs, „politinis grupės rėpų politika ir rezistencija, o rezistencinė kovos organizacijos — rezistencija ir politika. (Žr. „Laisvė“ Nr. 113 pusl.).

Savo ruožtu tam tikromis aplinkybėmis, ypač tada, kai pačios politinės partijos atsiduria pagrindinėje, rezistencinė organizacijai ir partijai bendradarbiavimas, pirmoje eilėje *politinių* plotmėje, yra natūralus ir naudingas. Iš to gali kilti ir bendra politinė vadovybė, kaip tatau buvo vykusi 1943 m. Lietuvoje.

3. Pasipriešinimo sąjūdžio ir tremties.

Jei krašto pasipriešinimo sąjūdyje politiniai partijų vaidmuo, palyginti su rezistencinė

organizacijai vaidmeniui, — antretareikšmis, o kankuri ir visai neapčiuopiamas, tai pasipriešinimo sąjūdyje tremtyje lig šiol šis santykis sudaro atvirkštį išp d. Tik prisiminkime egzilinternacionalus. Jie visi yra politiniai partijų pagrindu. Šioks politiniai partijų vaidmens pavidimas tremtyje rezistencinė organizacijai vaidmens skaita kažin ar pačiam tremties pasipriešinimo sąjūdiui naudingas. Pirmiausia dėl to tremties pasipriešinimo sąjūdiui graso organizacijai atitrakti nuo krašto pasipriešinimo sąjūdio, nes krašto pasipriešinimo sąjūdyje politinės partijos nežinomos ir jų vaidmuo neįaiškus. Krašto pasipriešinimo sąjūdžio laisvės pasauli *organiskai pratsia* tik gyvosios rezistencinės organizacijos tremtyje. Tai nėra principas, bet mūsų atveju tai yra faktas. Koki padėtis Lietuvos laisvinimo kovoje, laisvinimo organizacijoje sudaro šio fakto nepaisymas akivaizdžiai liudija Vliko nuvliki jimas.

Maža to. Pasipriešinimo sąjūdyje tremtyje atramus nepriklausomai Lietuvos prieš 27 metus viešai besireiškusias politines partijas, šiame sąjūdiui graso ne tik organizacijos ryšio su krašto pasipriešinimo sąjūdiu netekimas, bet ir šio sąjūdio organizacijos pratsimo tremtyje smail jimas, nes

pa ios politin s partijos tremty maža beturi pagrindo prieaugliui. Formaliai buv. Lietuvos politines partijas gal t laisvajame pasaulyje t sti lietuviai apatridai. Ta iau, išskyrus Europos kraštus, praktiškai JV, Kanada, Australija apatrid kaip ir nepripaž sta, imigrant laiko b simu savo pilie iu. Nekalbant apie dabartin jaunim , kurio psichologijai sunku priartinti buv. politin s partijos, ir sipilietinusiame senimui ilgainiui kažin ar bebus paranku savo senosios pilietyb s politin j partijoj reikštis. Net tokie, štai, didel s tradicijos partij veik jai, kaip L. Šimutis ar dr. P. Grigaitis, ir tai atitinkamoje Lietuvos partijose tremtyje sant r s. Lietuvos tautininkams prat sti yra sudarytas atskiras samb ris, nors šiaip tautinink senosios ir naujosios iševijos asimiliacija gal toliausia pažengusi. Ar tai n ra ženklas, kad politin ms partijoms tremtyje daros vis sunkiau išlaikyti savo buvimo pagrind ?

Tiesa, ir rezistencin s organizacijos heroizmui bei idealizmui tremtis graso avanti rizmu. Ir rezistencin s organizacijos tautini interes primatui tremtis graso subordinacija pašaliniam interesams. Ir rezistencin je organizacijoje pasitaiko žmoni , savo metu kraš-

te labai veržliai ir pozityviai veikusi , kurie ia, tremtyje, tam savo reiškimuisi nebesuranda atramos. Tremties s lygos juos yra padariusios panašius j r liga sergan ius laivo keleivius, kurie bang blaškomame laive labai nor t sitverti kokio nejudanio atramos stulpo, kad nebesirgt . Deja, t r e m t y j e rezistencin organizacija neturi tokio nejudanio atramos stulpo, kokiui kad yra savas kraštas. Betgi visokiu atveju rezistencinei organizacijai tremtyje mažiau graso sunykimas. Jaunimo idealizmas (o koks jaunimas be idealizmo!) jai visada teiks nat r al prieaugl . Ir sipilietinimas dalyvauti joje n kiek negali trukdyti. Pagaliau ir pats reiškimosi laukas yra erdvesnis: šalia uždavini , tiesiogiai ar netiesiogiai susijusi su pasipriešinimu Lietuvos okupantui ir jo vykdomam fiziniam bei dvasiniam tautos genocidui, šiame lauke telpa ir uždaviniai, susij su pasipriešinimu iševijos nulietuv jimui, su pasipriešinimu arivizmui, mamonizmui, senilizmui ir kitoms tremties negerov ms.

4. *Vietoj išvados.*

Rezistencinei organizacijai reikštis tremtyje min tos palan-

kesn s prielaidos pa ios vienos dar nedaro šios organizacijos veiksmingu visuomeniniu ar laisvinimo veiksmiu. Tam reikia ir pa ios rezistencin s organizacijos valingo dinamizmo, k - rybos pol ki ir kovos dvasios. Antra vertus, nors tremtyje rezistencin organizacija apskritai nereikalauja herojiško sav s aukojimo, ta iau ir tremties s lygomis rezistencin organizacij , jos kovotojus lygiai s lygoja tvirti visuomenin s moral s pagrindai ir ryžtas aukotis bendrajam g riui. Pagaliau rezistencin organizacija tremtyje, kad vykdyt savo misij ir išsaugot savo ištiki-

myb krašto pasipriešinimo s - j džio pareigojimams bei idealams, — tiek talkindama krašto pasipriešinimo s j džio pastangoms, tiek telkdama j gas, organizuodama priemones ir šalinama kli tis iševijos lietuviybei išlaikyti, tiek ir b dama bei veikdama, kad iševijos gyvenimo negerov s T vyn s reikal lietuvio širdyje neužgož - t , — privalo sykiu ugdyti tarpusavin rezistencin solidarum tiek savo viduje, tiek ir tarp atskir rezistencini organizacij . Rezistencini organizacij vaidmens svoris pirmoj eil j yra j tarpusaviniame susipratime.

Svarbiausias dalykas yra žinoti, ar mes turime pakankamai dinamizmo ir valios, ar m s dvasia pakankamai tauri, preciziška ir užkariaujanti, kad gal tume savo norus ir viltis perkelti m s tautos mases.

Marc Sangnier

KOVOTOJ KELIAIS

LAISV S KOV S J DIS atidav kraštui daug auk . Ta iau aukos patraukia v l naujus kovotojus, kurie eina pavaduoti kritusi aname žygyje "laim s žibur " — Laisv .

Prisiimdami kovotojo dali , jie taria priesaik ir prisiima savo vyresni j rezistencijoje užgr dint draug žodžius kaip testamen t . Tie žodžiai kieti ir mintys aštrios, kaip tas gyvenimas, kur stoja nauji kovotojai. Vieno iš tokia proga pasakyto žodžio ia pateikiame ištraukas, atsiedami nuo vietos ir laiko, kur jis buvo tartas:

*

*Jau Lietuvai teka skais ioji aušra,
Ir greit nusileis raudonoji žvaigžd ,
Pirmus partizanus jau slegia kapai,
Ir g l s jiems šnabžda sudie . . .*

Tai nežinomo dabartin s Lietuvos dainiaus žodžiai, pagimdyti pirmaisiais šios antrosios bolševik okupacijos metais, pranašauj Lietuvai laisv s aušr ir kartu nusak , kad toji laisv s kova jau pareikalavo t kstan ius geriausi lietuvi gyvybi . Tas nežinomasis k r jas pranašas, reik manyt, jau ir pats bekovodamas nu jo amžinyb n, kartu su tais jo apdainuotais, bet jo sukurti žodžiai, š vakar m s kartojami, yra dar gyvesni ir pranašingesni negu anuomet prieš kelet met . . . Kai 1944 metais Lietuvos žem v l užpl do bolševizmas, šita nelaimė niekas n tik t nenor jom. Nenor jom, nes ji per daug baisi prisiminimais — ir dar iš netolimos praeities. Širdyse nešiojom viltis, kad vakarie i l pose dažnai kartojami žmogaus ir tautu laisvei apginti principai nebus t pa iu autori šlykšiai išduoti. Deja. Raudonasis bolševizmas šlykš iausiai pasity iojo iš vakarie i . Po priedanga an skambi punkt azijatai nužud m s tautos laisv ir laime, mirtimi bausdami visus, kurie nenulenk savo qalv bolševikin ms banditiškoms id joms; kitiems atimdami minties, s žin s, žodžio laisv ; išdegindami ir atimdami m s ilgame i sigytas ar iš t v paveld tas g rybes.

Atimdami m s tautai teises laisvai gyventi ir dirbti, azijatai nuolat besit sian iais tr mimais ir žudymais mus paskyr ne tik moralinei, bet ir fizinei mir iai. Nebegird t šiandien Lietuvoj skardaus sesi juoko, skambios vakar dainos, niekur neįjunti ir nematai laimingo džiaugsmo. Tai

TIRPINIMO

KATILE

ANTANAS MUSTEIKIS

1

*visa pakeit gilios motin
ir sesi raudos bei gailios
ašaros, palydin ios vis nau-
ju krauju garuojan ius kau-
tyni laukus. Visur klykia
juodas, kartus ir kruvinas
vargas. Šiandien vien t vyn s
laukuos priskaitysim
keturiasdešimt t kstan i
kritusi partizan gyvy-
bi ...*

*... O kas suskaitys ir su-
svers vis naujai pasikarto-
jan i tr mim kan ias,
ašaras ir pasitinkan ius
mirt ...*

*Tais keliais žodžiais nu-
sakytas anas baisusis m s
t vyn je košmaras. Tos pa-
d ties fone, j s, brang s
kovos draugai, ryždamiesi
prieš akis stovin iam žy-
giui, prisiekdami, rikiuo-
jat s po Lietuvos Laisv s
Kovotoj v liava, kad savo
darbu prisid tum te prie
kryžiuojamos t vyn s kan-
i sušvelninimo ...*

*J s ryžtas t sti be kom-
promis Lietuvos laisv s
kovotoj id jas yra pats
geriausias atpildas tiems,
kuri kaulai šiandien t vyn
je niekinami raudon j
barbar ... Aš d koju par-
tizan vardu už j s j pa-
sišventim ir sveikinu š
vakar prisiiman ius lais-
v s kovotojo partizano da-
li .*

*Tegul Visagalis jums pa-
deda.*

Dvi aktualiausias problemas— Lietuvos laisvinimo ir lietuvyb s išlaikymo — margina m s periodikos skiltis. Pirmoji problema siejama su tarptautine politine pad timi, ir atitinkam lietuvišk organ atstovai dažnai lieka tik komentatoriai, kurie aiškina ir derina m s kelius prie t , kurie tiesiami “iš augš iau”. Re iau mums patiems pavyksta šiek tiek pakreipti ar pagreitinti t politik “iš augš iau” mums pageidaujama kryptimi. Visai kitokia yra antroji problema. ia m s troškimai ir žygiai, kad ir sutikdami daugyb kli i , yra daugiau ar mažiau m s pa i rankose. Tad neatleidžiant r - pes i pirm ja problema, ar neb t tikslinga sustiprinti pa- stangas ties antrosios problemos sprendimais bei j vykdymu?

Lietuvyb s išlaikymu forma- liai tur t r pintis besikurian- ti lietuvi bendruomen s orga- nizacija. Ta iau ir atskiras kiek-

vienas lietuvis gali tuo r pintis (ir dažnai r pinasi). Yra vertinga kiekviena pastanga, kuri duoda šviesos sudingai nutautinimo ir tautin s kult - ros išlaikymo problemai.

Iš esm s m s problema lieia dviej ar daugiau kult r susitikim ir j tarpusavio veikim . Šitai amerikie i mokslinink vadinama akult racija, arba susikult rinimas; europiniuose veikaluose sutinkamas dažniau kiek siauresn s pras m s, bet populiariesnis terminas — asimiliacija. Per kelet paskutini dešimtme i socialiniai mokslai sugeb jo surasti daugiau ar mažiau patikimus d snius, kuriais reiškiasi kult r susitikimo ir asimiliacijos eiga. Yra naudinga juos pasekti, nes jie galins tiksliau spr sti tremties bei imigracijos keliamus klausimus.

Du svarb s lietuvi asimiliacijos dalykai bus ia paliesti: (a) lietuvi ateivi vieta Amerikos vadinamame tirpinimo katile pagal bendrus asimiliacijos d snius; (b) patikimiausi b dai kuo ilgiau išlaikyti savo kult - rai, o tai yra tas pat kaip ir lietuvyb s išlaikymas.

Ne visos tautyb s Amerikoje vienodai nutausta, nors visos praeina t pat asimiliacijos keli .

2

Asimiliacijos eiga priklauso nuo keturi pagrindini veiksniai : 1. dviej bendruomeni - varžovai (amerikie i ir lietuvi) santykiavimo, 2. luomin s s rangos, 3. "rasin s" gradacijos ir 4. kult rin s (pla i ja prasme) gradacijos. Trys pastarosios dažnai gali b ti suvokiamos kaip atramos taškai pirmajai.

Dviej skirting bendruomeni susikirtimo eiga paprastai priklauso nuo j tarpusavin s laikysenos. Dažnai viena j laiko save augštesne už kit , o pastaroji apsipranta su mintimi esanti žemesn s pad ties. Pirmoji dominuoja antr j , ir pastaroji patenka didesn n ar mažesn n pirmosios takon. Bet gali abi bendruomen s laikyti save augštesn mis ir nepasiduoti kitos dominuojama, nors takos ir neišvengt . Tuo atveju dažniausiai lemia bendruomen s dydis: kuri didesn , ta ir takingesn . Vietin s bendruomen s skai ius yra didysis vis ateivi lygintojas, kurio lietuviai, kaip ir kitos imigrant grup s, negali išvengti. Taciau daug pavojingesnis yra augš iau min tas apsipratimas su savo žemesne pad tim. Tada imigrantas išsižada savo kult - ros, kaip menkesn s už nau-

j j , smerkia ir tuos savo b do
bruožus, kurie jam atrodo es
susij su min ta pirm ja kul
t ra ar net prigimtimi. Šis ke
lias veda visišk sav s panei
gim . Toki pavyzdži nereikia
toli ieškoti; j atrasime ir tarp
sav j . O pagrind tam duoda
dažnai paviršutiniškas abiej
kult r pažinimas ir stoka to
kio masto, kuriuo galima b t
visas kult ras bešališkai ma
tuoti ir rasti j palyginim , nes
viena kult ra yra pranašesn
vienu atžvilgiu, kita kitu.

Žmonijai tebelemta branginti
tautines kult ras, kurios teb ra
geriausias laidas asmenybei ug
dyti bei ugdytis. Už tat asme
niui yra nuostolis, kai pigus
svetimos kult ros žvangutis iš
stumia tuos bruožus, kurie ki
tai kult rai yra esminiai. Pa
vyzdžiui, televizijos kalamb
ras naikina lietuvi jaunimo
socialin bendravimo jausm ,
vien iš charakteringiausi lie
tuvi kult rai bruož . Vadina
mos “kietos” amerikie i kul
t ros tempas ne vienam vaide
nas kaip paskutinis pažangos
žodis, kai tuo tarpu m s gim
tin se palik s laisvos Lietuvos
vadinamos “ne temptos kult
ros” tempas nepažinojo tokio
didelio skai iaus iš nervin s pu
siausvyros išblokšt žmoni .
Nekritiškam pasisavinimui at
sispirti reikia pirmiausia pažin

ti ir sis moninti sav j kult
r ir niekad be kritikos nepri
imti didžiosios krašto bendruo
men s sugestij .

3

Vienas iš didži j “tirpini
mo” rat yra vietin s bendruo
men s luomin s ranga. Ameri
koje prasta kalb ti apie demo
kratij , kur n ra ryškios luomi
n s pertvaros, koki , sakysim,
pastebime Indijos kast siste
moje. ia žmogus, sakoma, gali
gimti skurdžium ir mirti jau
milijonierium. Deja, tai yra la
bai reta išimtis. Iš tikr j Ame
rikos politin , s žin s, žodžio ir
kitos laisv s nesuponuoja lygi
šans kyje. To n ra ir kitose
demokratin se šalyse. Dar dau
giau: Amerikos konstitucijos
t vai pirmiausia ir r pinosi ap
saugoti žmoni ekonominius in
teresus ta prasme, kad staty
mais teisiškai sutvirtino turtin
g j luom , kuris liko Ameri
kos demokratijos tradiciniu at
stovu. Šitai negal jo neatspin
d ti visoje socialin je s rango
je. Dabar amerikie iai moksl
ninkai priskaito Amerikoje še
šet luom , kuri viršutiniai
stengiasi nuo žemesni atsiri
boti neperžengiamomis užtva
romis, nors vidurin klas sun
kiai išsiskiria nuo žemesni ir

augštesni luomini poskyri . Tikrumoje koks nors “laim s vaikas” gali pašokti iš šeštosios (paskutin s, “be nusistatymo”, “tamsaus imigranto”) luomin s pakopos antr j (“nauj tur tuoli ” šeim), bet niekad jis nepasieks pirmos pakopos, kuri sudaro senos aristokratin s šeimos, kur žmon s “gimsta” tam tikrame statuse.

Amerikos kult roje asmens socialin pad tis daugiausia apsprendžiama kin s pad ties. Universiteto profesorius ia bus žemiau vertinamas kaip paj gus pardavimo agentas. Tuo b du ateivis, paveiktas naujos kult ro, noromis nenoromis sieks augštesnio lygio Amerikoje prastu “pasisekimo”ir “laim s” keliu. O tas kelias augštesnes lumines pakopas surištas daugiausia su pinigų ar jo pakaitalais. Tad ir žmogaus ambicija prasimušti gyvenime yra pagrindinai susijusi su pinig gaudymu. O priemon s šiam tikslui n ra griežtai apribotos.

Kai neturtas ir su juo susij menki šansai, siekiant piniginio pasisekimo, trukdo realizuoti teis tus troškimus, didesnis skai ius kriminalini nusikaltim yra “normali” išvada. Bet šis “pasisekimo kelias” gali suvilioti t ateiv , kuris bus mažiau aug s savo gimt j kult r . Savo ruožtu “pasisekimo

kelias”, ved s augštesnes lumines pakopas, reikalauja keisti dažn atsineštin s kult ros bruož nauju. Skirtingi luomai vartoja skirtingus apdarus, baldus, literat r , automobilius ir t.t. Augštesnieji luomai turi ne tik išskirtinius klubus ir draugijas, bet dažnai jie yra susij su tam tikra religine bendruomene. Katalikas ar žydas kartais prival s tapti kongregacionalistu, unitaru, presbiterijonu ar episkopalu, kad patekt augštesn luomin pakop . Šit proces gerai paž sta tos tautin s ateivi grup s, kurios per eit šimtmet sik r Amerikoje. Ta iau pavyzdži rasime ir m s senesnioje kartoje, ypaiai tarp t , kurie jau gim ir užaugo Amerikoje.

4

Treias didelis asimiliacijos ar akult racijos ratas yra rasinis, nors lietuviai jo ir nejauia. Amerikos mas se tokie žodžiai kaip negras, kinietis ar japonas turi specifin reikšm , kuri iš anksto apsprendžia baltosios ir nebaltojos “ras s” tarpusavio laikysen . Asimiliacijos procese vietin s bendruomen s nusiteikimai juodosios ar geltonosios ras s atžvilgiu yra didžioji kli tis pastar j pastangoms asimiliuotis.

Kaip pavyzd pateikiame amerikiečių mokslinink minimas penkias rasines tip grupes, kuri pirmoji Amerikos bendruomenėje lengviausiai asimiliuojama, antroji — sunkiau ir t.t., kol prieiname penktą, kuri sunkiausiai Amerikoje auga. Pagal W. L. Warner ir L. Srole tipologiją jie yra tokie:

I tipas: šviesieji kaukaziečiai,

II tipas: tamsieji kaukaziečiai,

III tipas: mongolai su kaukazine priemaiša, turiniai Viduržemio jūros žmonių išvaizda,

IV tipas: mongolai su priemaiša, turiniai vyraujančių mongolų išvaizda,

V tipas: negrai su negroidine priemaiša.

Lietuviai laikomi priklausantys pirmojo rasinio tipo grupei, kuri lengviausiai asimiliuojasi. Šiuo atžvilgiu Amerikoje yra didesnis tautinės kultūros praradimo pavojus ne tik anglosaksams, bet taip pat ir kitiems šiauriniams bei Baltijos kraštų gyventojams.

5

Ketvirtas pagrindinis ratas yra kultūrinė gradacija. Ją patiria kiekvienas ateivis, kuris tik

išlipa į naują pasaulį. Paprastai jis gauna „grynoriaus“ vardą, simbolizuojant bene žemiausi vietinės bendruomenės kultūrinę pakopą. Kiekvienam amerikiečiui aišku, kad vietiniai atstovauja tikrai kultūrai, rodo gero elgesio pavyzdžius, ar tai lies tyl kalbantis tonas ar ligi pusės nuleistas langas užuolaidas. Tai yra charaktariausios kultūrinės gradacijos rodo religinės ir kalbinės požiūris. Žemiau pateikiame amerikiečių mokslininkų sukurtą penkių kultūrinių tipų gradaciją, paremtą religija ir kalba.

I: angliškai kalbantys protestantai,

II: neangliškai kalbantys protestantai,

III: angliškai kalbantys katalikai ir kiti neprotestantai,

IV: katalikai ir protestantai, kurie nekalba angliškai,

V: nekrikščionys, kurių dalis kalba angliškai, o kita dalis nekalba angliškai.

Pagal šią gradaciją tik anglai, škotai ir šiauriniai airiai, patekę Ameriką, iš karto susilyginami su tikrais amerikiečiais kultūrinio atžvilgiu. Toliau geriausiai bus priimami vairių kraštų protestantai. Didžioji lietuvių dalis pagal šią

gradaciją atsiduria ketvirtoje pakopoje (kai lietuviai protestantai siekia net antrą). Ši lietuvi asimiliacijos klišė yra kaip tik didysis savosios kultūros išlaikymo laidas. Kad tai yra tiesa, visi esame pastebę ankstyvojoje lietuvi imigracijos kartoje, kai lietuvių jūra ranka ranka su bažnyčia ir kai bažnyčia jo sykiu su lietuvių be. Net ir dabar Amerikos protestantizmas, labiau suaugęs su Amerikos kultūra židri katalikybė kaip savo varžovė ne tik religinė, bet ir tautinė sritis. O taip pat yra žinoma, kad Amerikos "ethnic groups" — etinės grupės — spėjasi aplink katalikų bažnyčią daug daugiau nei kur kitur.

Kad pati katalikų bažnyčia yra palanki tautinėms kultūroms, matyti iš vertingos prel. J. Balkno kalbos, skaitytos Chicagos lietuvių kongrese perėit rudenį. Yra kitas dalykas, ar pačiai lietuvių katalikų bažnyčiai santykiškai su lietuvių kultūra negalėtų būti artimesni. Jokia kita institucija negalės vaidinti to vaidmens (teigiamo, lygiai kaip ir neigiamo), kur šiuo atžvilgiu vaidina bažnyčia.

6

Kaip matome, juo augštesnė kinų padėtis pakopa, juo ma-

žiau progautinei kultūrai palaikyti. Žinoma, gali būti išimčių ir jūra yra, bet taisyklė dėl to nenukenia. Tačiau sėmingas lietuvių jaunuolis, atitinkamai ugdomas, neišmainys savo tautinės kultūros kinų blizgesį.

Pavojingas lietuvių kultūrai išlaikyti rasinis lietuvių panašumas krašto malonius šeiminkus gali greit sužlugdyti mūsų kultūrinį savarankumą mūsų jaunimo eilėse, jeigu stokošime atitinkamos apsaugos.

Palankios sąlygos lietuvių kultūriniam skirtingumams išlaikyti turėtų būti pilnai išnaudojamos. O nesant visuotinai priimto masto kultūrai lygiu matuoti, yra galima sėmingai palaikyti lietuvių kultūrą nežemesnėje plotmėje su kitų kultūromis, o tuo pačiu ir lietuviškum išlaikyti.

Tokis yra dviejų kultūrų susidūrimo vyksmas. Viena yra jo eig žinoti, kita praktiškai paveikti, kad ji eit mūsų tautybei palankia linkme. Tam praverst turėtų organas, kuris autoritetingiau galėtų spręsti tiek teorinius, tiek ypač praktinius mūsų kultūros išlaikymo klausimus, galimai plačiau ir galimai sistemingiau. Tai galėtų atlikti bendruomenės kultūros taryba, jeigu tokia būtų.

PILNUTIN DEMOKRATIJ

Valstyb ir kult ra

SIEKDAMI palaikyti išeivijoje gyv valstybin mint , kad tremties lietuviu valstybin s - mon neblankt , o ypatingai nor dami b ti paskata jaunajai kartai susim styti ties busimosios Lietuvos klausimais ir pergavoti j sprendim , su šiuo " Laisv " nr. pradedame spausdinti LFB Visuomenini Studi j Biuro ateities demokratin s Lietuvos s rangos svarstymus atskirais kertiniais klausimais.

Tai yra t sinys t svarstym , kurie yra spausdinti " Laisv " 1943-1944 m. J pagrinde yra tez , kad ateities Lietuvos s rangoje demokratija b t visur es s ir visk tvar - k s šeimininkas, o ne tik iškilmi sve ias.

Duodami šiuos svarstymus, nor tume, kad jie pasidaryt vis ar bent daugumos " Laisv " skaitytoj svarstomuoju dalyku. Esame sitikin , kad šis kelias gali palaikyti gyvas intelektualines galias ir pad ti ugdyti gyv j mint ateities Lietuvos gyvenimui kurti. Mielabus, jei " L." skaitytojai aktyviai sijungs šiuos svarstymus.

Red.

DEMOKRATIJA IR KULT RA

Kult ros ir religijos sritis yra ypatingai glaudžiai susijusi su žmogaus asmeniu. Tod l demokratijoj asmens pirmenyb , kuri šiuo atžvilgiu prasta vadinti s žin s laisve, kult ros ir religijos srityje yra labiausiai b - tina, labiau kaip bet kurioje kitoje žmoni gyvenimo srityje.

Totalizmas yra baisus ne tik tuo, kad paneigia politines laisves bei teises ar kad pajungia žmog kio bei technikos vyksmui. Totalizmas, svarbiausia, baisus ypa iai tuo, kad ver ia asmen prisiimti jam svetimas paži ras, sistemas, net meno stili . Totalizmas sakin ja k - r jams, kas ir kaip turi b ti kuriama. Totalizme valdan i j paži ros bei nusistatymai yra ne tik k rybai negatyvinis matas, kurio nevalia peržengti, bet

ir pozityvinė norma, kuri jai privali savo kriterijais patvirtinti, išaiškinti ir skleisti.

Totalizmas pasmaugia kurybos laisvą dvejopu būdu: draudžia viską, kas nesutinka su generaline linija, ir sako viską, kas ryboje rikiuoti pagal generalinę liniją šablonas. Šitas sakiniškas, kas ir kaip turi būti kuriama, ir sudaro tikrąją kultūrinio totalizmo esmę.

Kai valstybė pradeda sakinėti, kas ir kaip turi būti kultūroje daroma, tada žinoma, kad bet kuri kurybos laisvą, asmuo tampa valstybės rankiu, valstybei priklausanti ne tik kaip darbuotojas, bet ir savo dvasia, kaip valstybinis pažiūrėjęs.

Demokratinėje valstybėje taip pat nebuvo ir nebus visai viskas leidžiama net ir kultūroje. Visada bus dalykai, kurie bus varžomi. Jie apimti ir pobūdį priklauso nuo tautos tradicijų, jos dvasios ir kultūros lygio. Tai jau niekada

*demokratija neleidžia asmenis
paversti valdančią
pažiūrą.*

Demokratija, nors ir neteikdama asmenis pasireiškimui absoliučios laisvės, galima asmeniui laisvai apsispręsti ir pagal šį apsisprendimą kurti ir veikti. Demokratija reikalauja, kad

valstybė nespręstų ir ne sakintų kultūrinio gyvenimo turinio.

Todėl demokratijos vykdymas kultūroje ir religijos srityse valstybėje yra pats svarbiausias. Politinė ar socialinė demokratija be kultūrinės demokratijos tampa demokratijos vadas.

KULTŪRA IR PASAULIŠKŲ LAIŠKŲ

Kiekvienas kultūrinis kriterijus, — vistiek, ar jis bus filosofinis, ar meninis, ar pedagoginis, — yra ne kas kita, kaip bet kurios žmogiškosios idiosinkrazijos apipavidalinimas. Tai jau kiekviena žmogiškoji idiosinkrazija savo ruožtu turi daugiau ar mažiau, ryški ar neryški pasauliškumą — rini būdą, t. būdą, kurie kyla iš žmogaus atsakymo būties ir gyvenimo tikslo klausimais. Taigi ir kiekvienas kultūrinis kriterijus yra daugiau ar mažiau pasauliškumas. Pasauliškumą ir žmogiškoji kuryba yra to paties žmogiškojo asmens išraiška.

*Nepasauliškumą kultūroje ir
negali būti.*

Tai jau kaip tikta todėl, kad kultūra yra esmingai susijusi su pasauliškumą, kultūroje kuryba priklauso šalinis laisvės sričiai. Šalinis apima žmogaus sitiki-

nimus, jo filosofij ir religij . Taigi pasaul ži ra yra s žin s turinys. Tod l s žin s laisv reiškia ir pasaul ži ros laisv .

Savo ruožtu

pasaul ži ra n ra tik vidinis žmogaus sitikinimas, n ra tik jo žodis, bet ir jo darbas bei gyvenimas.

Žmogus nori ir turi pagal savo sitikinimus ne tik m styti, bet ir gyventi. Jeigu tad valstyb skelbia sitikinim laisv , o neleidžia ši sitikinim reikšti asmens ir bendruomen s gyvenime, tokia valstyb s skelbiama sitikinim laisv t ra laisv s apgavyst . Šia prasme negalima nepasipiktinti kaikuri demokratin mis besiskelbian i politini grupi s žin s laisv s supratimu, pagal kur s žin s laisv tereiškia laisv s žin je, bet ne laisv sitikinim praktik gyvenime.

Politin ar kitokia grup — skelbdama s žin s laisv ir kartu darydama prieras , jog toji s žin s laisv nereiškia, “kad Bažny ia, panaudodama autoritet ir žmoni religinius sitikinimus, kišt si ir daryt savo politik , t politik vest mokykl , socialinius žmoni santykius”, — galvoja ir elgiasi nedemokratiškai. Jos skelbiamoji s žin s laisv t ra laisv s fikcija, nes skelbti s žin s laisv ir

sykiu neleisti su savo pasaul ži ra eiti kult rin (mokykla) ir socialin (socialiniai santykiai) gyvenim yra, Jules Simono žodžiais tariant, “melas akims dumti”. Savo s žinei, savo vidaus pasauliui žmogus iš kitur laisv s nereikalingas, nes žmogaus vidaus pasaulio jokie išoriniai varžtai nepalie ia. D l vidaus pasaulio laisv s valstyb neturi ko pasakyti. Žmonija, kovodama d l s žin s laisv s, kovoja ne d l laisv s s žin je, bet d l laisv s s žin s dalykams gyvenime, d l *laisv s pagal savo s žin gyventi ir kurti.*

Savo sitikinimus reikšti *žodžiu* šiandien leidžiama visose demokratin se valstyb se. Bet turi ateiti laikas, kada savo sitikinimus, kiek jie nepažeidžia kit laisv s, bus galima laisvai reikšti ir *darbu*. Objektynis kult ros ir religijos gyvenimas yra s žin s laisv s dirva, kurioje valstyb negali nieko sakyti. Kaip valstyb negali apspr sti žmogaus s žin s, taip lygiai ji negali apspr sti n iš s žin s kylan i darb bei institucij . Jei valstyb yra nekompetentinga žmogaus s žin s srityje, tai ji lygiai nekompetentinga ir s žin s objektyvacij srityje.

Objektyvini pasaul ži rini darb bei institucij laisv yra

tikroji s žin s laisv s prasm .
Šia prasme s žin s laisv turi b ti demokratin s valstyb s gerbiama ir saugoma.

PASAUL ŽI RA IR ŠVIETIMAS

Demokratin valstyb , gerbdama ir saugodama s žin s laisv meno ir mokslo k ryboje, su didesniais sunkumais praktiškai nesusiduria. Neturi taip pat sunkum s žin s laisv vykdydama ir religini bendruomeni , j apeig bei organizacijos atžvilgiu. Tie sunkumai atsiranda paprastai jaunimo švietimo bei aukl jimo srityje. Nors demokratin s konstitucijos ir laiduoja t vams pirmenyb s teis spr sti, koks aukl jimas turi b ti teikiamas j vaikams, — praktiškai dažniausiai pati valstyb stengiasi sigyti švietimo bei aukl jimo monopol . Vienur tatai vykdo per valstybini mokykl tinkl , privatini neremdama, kartais joms n mokyklos teisi nepripažindama. Kitur tatai vykdo netiesioginiu b du, nesiimdama mokyklos monopolio, neskelbdama valstybin s mokyklos pirmenyb s prieš privatini , bet privatini mokykl palikdama jos pa ios likimui, jos išlaikym palikdama jos laikytojams, tiksliau — lankytojams. Tatai ver ia šei-

mas, ypatingai mažiau pasiturinias, naudotis valstyb s mokyklomis, nors tai eit nekart prieš t v s žin . Taip praktiškai yra pažeidžiamas t v teis tas noras savo vaikus aukl ti sau patinkamos pasaul ži ros dvasia. D l to:

Ši pagrindin iš s žin s laisv s vykdymo einanti t v teis spr sti savo vaik aukl jimo krypt turi b ti ne tik konstitucijoje rašyta, bet ir praktiškai vykdoma.

Ruošdamas žmog gyvenimui, ugdymas savaime reikalingas tam tikro nusistatymo tiek paties žmogaus, tiek gyvenimo atžvilgiu, — reikalingas pasaul ži ros. Nepasaul ži rinis ugdymas yra negalimas. Tod l ugdomas veikimas turi b ti atliekamas t veiksniai , kurie šiuo atžvilgiu yra kompetentingi — t v ir j pasaul ži rin s bendruomen s.

Šalia šeimos ugdymas paprastai vyksta mokykloje. Mokyklos ugdymas yra, kitoks ir negali b ti, pasaul ži rinis. Pasaul ži rinis jis yra ne tik tuo, kad mokykloje d stomi religijos ar dorov s dalykai, bet, svarbiausia, tuo, kad pasaul ži ra persunkia daugiau ar mažiau visus d stomuosius dalykus ir visus su aukl jimu bei lavinimu susijusius pedagoginius darbus.

Naujaisiais laikais iškilusi kova dėl konfesinės mokyklos yra kova ne dėl dviejų ar trijų savaitinių tos ar kitos religijos pamokų mokykloje, bet dėl pačios mokyklos ugdymo principų, dėl ugdymo grindimo pasauliui rine laisve.

“Dėl to vieno fakto, kad dėsytoma tikyba, mokykla dar neatpa suderinta su Bažnyčios ir krikščioniškosios mokyklos teisėmis ir verta katalikaukliniams lankyti. Tam tikslui būtina i reikia, kad visas dėstymas ir mokyklos santvarka, mokytojai, programos ir knygos kiekvienoje mokslo šakoje būtų tvarkoma pagal krikščionišką dvasi” (Pijaus XI encikl. “Divini illius Magistri”, liet. vert. 336 pslp.). Pasauliui ra mokykloje turi būti ne namis, bet visk apimantis ir visk tvarkantis šeimininkas. Svečio teisės pasauliui rai mokykloje yra ir pasauliui ros ir demokratijos pažeidimas. Teisingai Pijus XI kitoj vietoj pastebi, kad “formalus palaikymas vieno tikybos mokymo, ir tai dar nekompetentingiems asmenims kontroliuojant bei varžant, o kituose ideologiniuose dalykuose planingai ir su neapykanta kalbant bei veikiant prieš t pa i tikyb , nekuomet negali suteikti tikintiesiems pasiteisinimo motyv laisvai pritarti tokiam religij

griaunaniam mokyklos tipui”. (Encikl. “Mit brennender Sorge”, liet. vert. 489 pslp.).

Mokyklos pasauliui rin priimtis savaime nustato, kas gali ir turi sprsti mokyklos ugdymo j krypt , jos dvasi . Pati demokratin valstyb , b dama pasauliui riškai neutrali, tai yra visoms pasauliui roms vienodai taikydama s žin s laisv s praktik , suprantama, tokiu sprendju negali būti. Mokyklos ugdymo j krypt jos dvasi kompetentingai nustatyti tegali mokini t vai. Tik t vus arba j pasauliui rines bendruomenes galinus sprsti mokyklos turinio reikalus, bus patikrintas s žin s laisv s vykdydamas vienoj iš pa i reikšming j jos reiškimosi sri i .

ŠVIETIMO ORGANIZACIJA

Valstybei esant nekompetentingai sprsti mokyklos aukljam j krypt ir jos dvasi , savaime aišku, reikalinga sukurti toki švietimo bei aukl jimo organizacij , kuri galint t vus vykdyti iš j s žin s einan ius mokyklinius uždavinius, kuri betgi atsizvelgt ir valstyb s teisės mokyklos srity. Valstyb n ra tik mokyklos kio ved jas. Kai kurie mokyklos turinio ir jos dvasios dalykai negin ijamai yra tiesioginis vals-

tyb s mokyklinis r pestis, pvz. bendras švietimo lygis, mokykl tinklas, einam j dalyk programos, tautinis aukl jimas, valstybingumas, žodžiu, *švietimo bei aukl jimo organizacijoje yra neišvengiamas iš s žin s laisv s vykdymo einan i t v teisi ir iš bendrosios gerov s einan i valstyb s teisi samb vis.*

Kaip t v ir valstyb s teis s švietimo bei aukl jimo organizacijoje praktiškai gali b ti derinamos geriausi b du, nepažeidžiant n katros šalies?

Geriausia, kad mokyklos laikytojas — b t mokini t vai, praktiškai — t v pasaul ži rin s bendruomen s. Valstyb s kompetencija: nustatyti bendr j lavinimo dalyk program ir priži r ti jos iš jim ; priži r ti mokyklos tautin aukl jim ir valstybingum ; nustatyti mokytoj cenz ir mokyklos patalp sveikatos s lygas; nustatyti mokykl tinkl ir priži r ti bendr švietimo pad t ; steigti valstybines mokyklas jokiai pasaul ži rinei bendruomenei nepriklausan i t v vaikams arba tose vietose, kuriose pasaul ži rin s bendruomen s savos mokyklos bet kuriais sumetimais nelaikyt .

Ta iau kol m s mokyklin s organizacijos idealas bus pa-

siektas, praeis laiko. Šiame per einamajame tarpsnyje valstyb s ir vietos bei veikmens savivaldybi laikomose mokyklose ugdom j krypt t vai sprendžia tuo b du, kad valstyb periodiška (kas 10 met ar kitais laiko tarpais) atsiklausia t v d l mokyklos krypties. Kuri mokyklos krypt kurio mokyklinio rajono t v dauguma pasirenka, toji mokyklos kryptis tame rajone iki naujo t v balsavimo yra privaloma. Ta iau jei keli komplekt mokykloje susidaryt bent vienas komplektas kitos mokyklin s krypties mokini , tai tasai komplektas ir turi b ti skiriamas šios krypties mokyklai. Tuo b du b t vykdyta pasaul ži rin s mažumos t v s žin s laisv .

KULT ROS SAVIVALDYB

S žin s laisvei praktiškai vykdyti šalia vietos bei veikmens savivaldybi demokratin valstyb turi sudaryti s lygas ir kult rinei savivaldybei suorganizuoti. Kaip seni nija, vals ius, apskritis yra vietos savivaldyb s tam tikros kompetencijos vienetai, kaip žem s kio r mai, pramon s r mai yra veikmenin s savivaldyb s tam tikros kompetencijos vienetai, lygiai taip atskiros pasaul ži rin s bendruomen s tu-

ri b ti kult rin s savivaldyb s tam tikros kompetencijos vienetai.

Kult rin s savivaldyb s kompetencijai turi atitekti religijos ir kult ros, pirmiausia mokyklos, reikal tvarkymas.

Reikia apgailestauti, kad Lietuvos nepriklausomyb s pradžioje, sprendžiant švietimo organizacijos reikal , žymus vaidmuo buvo skirtas vietos savivaldyb s kompetencijai, bet visiškai buvo išleista iš aki kult rin s savivaldyb s kompetencija, išleista iš aki , kad kult ros srityje valstyb s kompetencija, anot J. Messnerio, t ra "paremiamoji, bet ne kuriamoji"-

Ateities Lietuvos konstitucija turi aiškiai nustatyti ne tik kult rin s savivaldyb s kompetencij , bet ir pagrindinius jos organizacijos d snius: kiek nari pasaul ži rin bendruomen turi tur ti, kad gyt bendruomen s teises, t. y. kad tapt kult rin s savivaldyb s vienetu; kokių b du negausios pasaul ži rin s bendruomen s turi b ti galintos sudaryti kult rin s savivaldyb s vienet ; kas ir kaip tampa pasaul ži rin s bendruomen s nariu; ar galima likti šalia bendruomeni .

Negausios pasaul ži rin s bendruomen s gali b ti galintos b ti kult rin s savivaldyb s

vienetu arba susitardamos bendrai reikštis, arba pagal susitarim prisidamos prie kurio esan io kult rin s savivaldyb s vienetu.

Pasaul ži rin s bendruomen s nariais yra pilnateisiai krašto gyventojai, kurie valstyb s nustatyta tvarka periodiškai gyventoj atsiklausiant laisvu noru pasisako priklaus tai ar kitai pasaul ži rinei bendruomenei. Tos pa ios pasaul ži rin s bendruomen s nariais laikomi ir nario nepilnameiai vaikai.

Suprantama, žmogus yra laisvas ir jokiai pasaul ži rinei bendruomenei nepriklausyti ir kult rin je savivaldyb je nedalyvauti. Tai yra s žin s laisv s sritis ir bet kuri šioj srity žmogui daroma prievarta b t nusikaltimas pagrindinei demokratinei laisvei.

Priekaištas, kad kult rin savivaldyb gali sukurti valstyb valstyb je yra nesusipratimas. Kaip nesukuria valstyb s valstyb je vietos savivaldyb , kaip valstyb s valstyb je nesukuria veikmens savivaldyb , lygiai taip ir kult rin savivaldyb negali valstyb s valstyb je sukurti.

Be jokio pagrindo taip pat yra pravardžiavimas kult rin s savivaldyb s valstybini l š pasidalinimo "kromeliu". Pati

valstyb l š nekuria. Ji l šas tik iš gyventoj surenka ir jas administruoja.

Jeį valstyb surinkt iš gyventoj l š dal gali skirti vietos savivaldybei, jei kit dal gali skirti veikmenin ms savivaldyb ms, tai lygiai taip valstyb atitinkam dal gali skirti ir kult rinei savivaldybei.

Kas gali gin yti, kad kult - ros savivaldyb s reikšm asmens laisvei ir bendrajai gerovei b t menkesn kaip vietos ar veikmens savivaldyb s!

Nat ralu, kad valstyb s skiriamos kult rinei savivaldybei l šos b t naudojamos atsižvelgiant pasaul ži rini bendruomeni nari kiekio proporcijos.

Be abejojimo,

kult rin s savivaldyb s su-naudojam l š atžvilgiu valstybei priklauso tokia pati prieži ros teis, koki valstyb turi vietos ar veikmens savivaldyb s l š atžvilgiu.

KULT ROS VISUOTINUMAS

Tautos kult ringumo lygis priklauso nuo pa i j tautos sluogsni kult ringumo. Nelai kysime kult ringu krašto, kuris tur s vien antr žymesn mokslinink, rašytoj, meninin k, bet kurio gyventoj didžioji dalis bus neraštinga ir svetima kult ros k rybai. Moks-

las bei menas n ra tik tautos išrinkt j privilegija, bet pa ios tautos gyvyb s s lyga.

Išlaisvintoje Lietuvoje turi b ti sudarytos s lygos mokslo bei meno k rybai pasiskleisti per vis krašt, ir ji turi b ti prieinama visiems tautos sluogsniams.

Tam turi pad ti mokykl ir kit kult ros staig vienodas paskirstymas per vis krašt, užuot jas telkus tik atskiruose centruose. Tam turi pad ti ir gabi j atranka mokyklose. J. Mausbachas teisingai pastebi, kad "ypating tautos asmen rengimas yra s lyga kiekvienam žymesniam istoriniam gyvenimui ir kiekvienai kult ros pažangai". Bet k r j negalima pagal reikal išsimokslindinti kaip amatinink, nes k r jas su savo talentu gimsta. Užtat juo labiau reikia pasir pinti sudaryti s lygas k r jo gimtiesiems gabumams išsiskleisti. Neturi ž ti n vienas lietuviškasis talentas.

Nepasiturintieji jaunieji talentai turi gauti viešosios paramos savo moksliniam ar meniniam gabumams subrandinti. O savo mokslinė ar meninė k - ryba pasižym j asmens turi b ti galinti atsid ti tik savo k - rybai, atpalaiduojant juos nuo šalutini versl savo ir savo šeimai pragyvinti.

*Bebr stan i j ir bekurian
rian i j talent materialin
globa yra vienas iš pagrindini
kult ros fondo uždaviniai .*

Kult ros lygiui kilti ir kult -
ros vertyb ms pasklisti per vis
taut turi pad ti ir m s augš-
t j mokykl reforma, be kita
ko ir ta prasme, kad augšt j
mokykl paskaitos b t viešos
ir visiems prieinamos ir kad
augštoji mokykla brandos ates-
tato reikalaut tik išduodama
augštosios mokyklos baigimo
diplom .

TAUTINIS NAŠAS VISUO- TINEI KULT RAI

Tautos kult riniai santykiai
su kitomis tautomis, — sav j
kult ros laim jim perteikimas
svetimiesiems ir kit taut kul-
t rin s k rybos panaudojimas
savajai ugdyti, — yra n kiek
nemažesn s reikšm s, kaip kraš-
to politiniai ar kiniai santy-
kiai su kitais kraštais. Tod l
reikia sudaryti s lygas žymes-
niesiems lietuvi mokslo ir li-
terat ros veikalams išėiti sveti-
momis kalbomis, o žymesnie-

siems kit taut mokslo ir lite-
rat ros veikalams išėiti lietu-
vi kalba. Tatai reikalinga ne
tik politiniams santykiams, bet
ir pa iam tautin s kult ros ki-
limui.

M s meninink parodos tu-
ri lankyti užsienio kraštus, o
savo ruožtu užsienie iai meni-
ninkai su sav ja k ryba turi
b ti galinti prisistatyti m s
tautai. Taip pat m s daina,
m s muzika lankytis svetur,
kaip lygiai svetim j daina ir
muzika turi lankyti Lietuv .
M s mokslininkai, rašytojai,
menininkai turi b ti galinti ak-
tyviai reikštis vairiuose tarp-
tautiniuose mokslo ar meno po-
b viuose.

Tik šiuo keliu lietuvi tauta
bus galima s jungti visuoti-
n kult r , pasinaudoti jos lai-
m jimais ir j praturtinti sa-
vaisiais. *Tautin kult ra yra
pats s kmingasis kelias tautai
pasaul .*

Ateities Lietuvos kult rin s
demokratijos uždavinys bus pa-
daryti, kad šitas kelias b t
laisvas ir platus.

*Tik naujos kartos, tinkamai išaukl tos ir iš-
lavintos, gal s užpildyti kult rines m s spra-
gas ir sudaryti nauj kult ringesn visuomen .*

St. Šalkauskis

DEMOKRATINIO IR VADISTINIO PRINCIP TARPUSAVIN KOVA LAISVINIMO ORGANIZACIJOJE

(T sinys iš "Laisv" Nr. 1 (38))

Jau dešimti metai trunkanti demokratinio ir vadistinio princip tarpusavin kova Lietuvos laisvinimo organizacijoje, — t lam laisvojo pasaulio lietuviui iki gyvo kaulo nusibodusi, nemaža tauri patriot resignacij ir nusiminim past m jusi, nemaža neorientuot žmoni suklaidinusi, nemaža tarpusavinio aitrumo tarp atskir laisv s kovos organizacij bei veik j suk lusi, daug žalos pa iam Lietuvos laisvinimo darbai padariusi, savo nepabaigiamomis paliaub derybomis toli pralenkusi Kor jos karo paliaub deryb užtrukim , — ver ia pateikti viešumai objektyvi šios kovos medžiag .

Red.

Antras veiksmas

Daug žad jusi pradžia

1946 m. lapkri io 12 d. buvo sudarytas "politinis organas vyriausyb s funkcijoms vykdyti": pirmininkas — E. Galvanauskas, užsieni reikalams — S. Lozoraitis, informacij reikalams — J. Brazaitis, tremtini reikalams — D. Jesaitis, kurdinimui — M. Mackevius, finansams — J. Kaminskas. 1946 m. lapkri io 26 d. E. Galvanauskas raš Lozorai iui:

Gerbiamas ir Mielas Pone Ministeri,

Mes ia persitvark me darbo pasiskirstymo bei jo racionalizavimo poži riu. Persitvarkymas užsit s ilgiau, kaip tai buvo manyta. Priežastys: susisiekim bei žmoni jud jimo sunkumai iš vienos pus s,

senos srovi tradicijos tarpusaviuose santykiuose — iš kitos. Bet tos kli tys nugal tos, "mašina" užvesta. Tikiuos, ji suksis sklandžiai, ir jos darbo išdavos bus palyginti visai paken iamos.

Artimiausiai atei iai to darbo gair s Jums persiun iamos. D l j nekilo joki gin . Mano manymu, reikt taipogi racionalizuoti m s polit. veikl užsieniuose. Man labai b t brangi J s nuomon šiuo klausimu.

Svarbu taipogi, kad m s delegacija taikos konferencijoms kuo greičiausiai susiorganizuot ir prad t funkcionuoti. ia Tamstai tenka pakelti sunkiausi atsakomyb s naš t. Teisiniu poži riu memorandumas (bendras) baigiamas ruošti.

Kaip stovi J s persik limo klausimas i m s padang ar bent ar iau jos?"

1946 m. gruodžio 11 d. atskaidamas tai, Lozoraitis, be kita ko, rašo:

"Gerbiamas ir Mielas Ponas Pirmininke,

Vykdydamas Konferencijos nutarimus dėl politinės akcijos organizacijos, o taip pat laikydamasis mano tuo dalyku padaryto pareiškimo (šeštojo posėdžio protokolo psl. 11), aš ia pat pranešu p. Vliko Pirmininkui, kad laikau tikslingiausia, kad Tamsta b tum prašomas apsiimti pavaduoti Tarybos nar užs. reikalams. Jei Tamsta su tuo sutiktum, šitoj Tarybos darb srity neb t n formalios spragos.

Mano persiklimo pranc z okupacijos zon . ar kur ar iau klausimu, kur Tamsta paliete, man ia sunku spr sti pirmiausia apie šanuc gauti okupacin s valdžios leidim važiuoti... kiekvienu atveju b t praktiška paprašyti okupacin s valdžios leidimo man atvažiuoti pranc z zon porai m nes i ar kelioms savait ms. Be kita ko, reakcija tok prašym gal t kiek apšviesti tolimesnes perspektyvas.

Kai d l m s politin s veiklos racionalizavimo, apie kur Tamsta mini, tai, mano nusimanymu, pastatyti dalykams racionaliau reik t , kad mes gal tum m 1) gauti žini iš Lietuvos ir išviso Lietuvos reikalais ir jas platinti, 2) tur ti daugiau žmoni , moka i parašyti kas reikia ir atitinkamom kalbom ..

Toli ein sumanymai

1946 m. gruodžio 4 d. E. Galvanauskas pasiunti Lozorai iui tok laišk :

"Pone Ministeri,

Vykdomoji Taryba tur s ilgainiui siekti jos pripažinimo. Oficialus prezentavimas šiuo tarpu yra dar per ankstyvas. Ta iau galima b t eventualiai prad ti zonuoti, kaip t klausim ži r t drauging mums krašt vyriausyb s. Siekiant patirti mums r pim j veiksn i paži ras m s organo atžvilgiu, many iau,

kad b t pravartu jau dabar privaliai painformuoti palankius asmenis bei sluogsnius apie Vykdomosios Tarybos egzistavimo fakt .

Gal pirmas žingsnis pažym ta linkme galima b t padaryti Vatikane, nes, m s žiniomis, šv. Sosto nuncijus Paryžiuje, žin s apie Vykdomosios Tarybos buvim , pareišk s. kad nes ko sl pti to fakto nuo Vatikano.

Aš labai vertin iau Tamstos, Pone Ministeri, nuomon bei samprotavimus ir sugestijas šiuo klausimu".

1946 m. gruodžio 30 d. Vykdomosios Tarybos Pirmininkas (E. Galvanauskas) ir Finans Tarybos Valdytojas (prof. Kaminskas) pasiunt Lozorai iui tok laišk :

"Ponui Ministeriui S. Lozorai'iu', Užsienio reikal šefui

Reikalas: Finansai

Pone Ministeri,

Kaip Tamstai žinoma, Pirmos Konferencijos nutarta finans srity "sukurti vien finansin centr , jam pavesti Valstyb s izdo funkcijas ir visai politinei veiklai disponuojama" l šas naudoti biudžeto tvarka". Tas centras (Finans valdyba) yra sukurtas, ir m s finans kis, b tent, planingas ir optimaliai racionalus l š par pinimas, j valdymas bei sunaudojimas Vliko pavestas Vykdomosios Tarybos nariui prof. J. Kaminskui.

Vykdomoji Taryba, tur dama galvoje Lietuvos tarptautin pad t ir tarptautini vyki (santyki) rai dos temp , laiko b tina ir finansine prasme planuoti darb ilgesniam laikotarpiui.

Pirmu iausia mes turime padaryti savo izdo invent r , konstatuoti, k mes turime de facto izdo kasoj, ia svarbu tur ti ir m s pasiuntinybi

bei konsulat pranešimus apie j kasos stov 1946 m. gruodžio 31 d. Labai pageidaujama būtų gauti ir prašusio laikotarpio (iki 1946. XII. 31) t staig pajam ir išlaid apyskai t .

Dabar Finans Valdytojas sudaro 1947 m. pirmam pusmeiui (1947. I. I.—1947. VII. I.) s mat . Tod l prašome visas m s staigas, esančias užsieny, sudaryti savo s matas 1947 m. pirmam pusmeiui, kiek s lygos leidžia, jas realiau ir racionaliau numatant. S matos pajam pozicijoj prašoma pažymėti ir pajamas, gaunamas vietoje, iš m s emigracijos event. paramos ar kitoki šaltini, jei tokie rasti. Suprantama, kad sunki m s vis b kl veria mus b ti ypatingai išlaidose kukliais. Sudarytas s matas prašome galimai greičiau pristišti V. Tarybai, prieš jus pridėjus ti'ump paaiškinam j rašt .

Be Lozorai io š Tarybos Pirmininko ir Finans Valdytojo laiško gavo dar Žadeikis, Balutis, Girdvainis, Šaulys, Turauskas, Graužinis, Gylis ir Bakis. Tik pastarasis j teatsiliep .

Nieko gera nežadanti

rezignacija.

1947 m. vasario 7 d. Lozoraitis parašė Vliko Pirmininkui tokį laišką :

“Aukštai Gerbiamas Kunige Pirmininke,

Rašydamas Tamstai p. m. gruodžio m. n. 11 dien , buvau pažym j s, kad kaip rod atsi stoji man do-

kumentacija, iš 8 (?) Vlike atstovaujama partij bei organizacij tik viena buvo pritarusi be rezerv p. EG sudarytajai VT. Š dalyk aš laikiau nepageidaujam , nes Vliko nari savitarpis sutarimas ir j teigiamas, be rezerv (bent kiek tautie ia oficialius pareiškimus) nusi-statymas VT sud ties atžvilgiu yra vienas pagrind tiek bendrosios veiklos s kmingumui, tiek VT pad ties bei darbo pastovumui. Šitaip galvodamas apie aplinkybes, kuriomis VT buvo sudaryta, aš tur jau vilties, kad ilgainiui jos pager s. Mano viltis, deja, lig šiol n ra išsipildžiusi. Nuomoni skirtumai Vlike tebesireiškia ir pastaruoju laiku yra sukliud pirm pastang sudaryti naujajai VT. Be to, tenka konstatuoti, jog p. EG vadovaujamos VT trumpas amžius ir staigus galas — nors ir iššauktas kitos priežasties, b tent, atsiradusio ponui EG reikalo išvažiuoti — taip pat n ra teigiamas veiksnys pad iai nusistov ti.

Aš manau, kad kalbami nepalan k s reiškiniai yra šalintini, ir tikiu, jog ateity jie bus pašalinti resp. j bus išvengta. Tautiau man jie sudaro atskir problem . Iš tikr j , b damas VT nariu ir kartu didelio atstumo nuo jos atskirtas, aš ne tik negaliu tur ti atatinkamos takos dalyk pad t ar atmosfer , kurioje Vlikas ir VT dirba, bet dargi neturiu galimumo savo nusistatym laiku pasakyti. Antra vertus, neturiu pagrindo vil iai, kad artimu laiku gal iau kur reikia persikelti, šitokiomis aplinkyb mis esu priverstas šiuo pranešti, kad su pasigail jimu išeinu iš VT, prašydamas neimti mano akmens d mesin sudarant nauj VT, apie k Tamsta esi maloniai min j s savo l. 31. laiške.

N ra reikalo, tikiuosi, pabr žti atskirai, kad šis mano žingsnis esm je nieko nepakei ia, nes kiek nusi-manymo bei žini tur jau lig šiol,

tiek j man lieka ir toliau, o lygiu b du lieka kaip buv s mano pasiryžimas sunaudoti juos Lietuvos tarnyboje, bendradarbiaujant su Vliku ir VT".

Nors paskutiniame savo laiško sakiny Lozoraitis ir teigia, kad jo pasitraukimas iš VT "esm je nieko nepakeičia", bet tai t ra b das nutyl ti tai, kas pasakyti tuo tarpu nenorima ar nepatogu.

Tikr sias Lozorai io atsisakymo iš VT, o tuo pa iu ir Berno susitarimo atsisakymo, priežastis galima tik sp ti. Tam pagrindas gal jo b ti cituotas E. Galvanausko 1946. 12. 4. laiškas d l zondavimo VT pripažinimo. Tatai Lozorai iui gal jo pasirodyti nesuderinama su "Kybart aktais". Tam pagrindas gal jo b ti ir cituotas E. Galvanausko ir prof. Kaminsko 1946. XII. 30. laiškas finans reikalais, subordinuoj s diplomatus, tegu tik finansiniu poži riu, Vykdomajai Tarybai. Tam pagrind galima sp ti buvus ir prasid jusius Lozorai io santykius su VLAku, kuris m kalb ti krašto vardu. 1946 m. spalį 28 d. Lozoraitis tarp kita ko rašo dr. A. Vokietai iui:

"Labai a i Tamstai ir kitiems dviem Informacijos Centro nariams (kuri paraš , de ja, neišskai iau) už laiš k iš X. 9. Prašom perduoti, jei bus progos, mano labai širding pad k VLAkui už skiriamus man malonius žodžius ..

Tre ias veiksmas

Pirmieji naujosios VT žingsniai

E. Galvanauskui iš VT pirminink pasitraukus, 1947. 4. 2. nauju VT pirmininku buvo išrinktas V. Sidzikauskas ir 4. 21. patvirtinta nauja VT sud tis. Susidarius naujai VT, 1947. 4. 25. VT pirmininkas pasiunt Lozorai iui tok laiš k :

1947 m. balandžio 25 d.

VYKDOMOJI TARYBA

Ponui Stasiui Lozorai iui
Nepaprastam Pasiuntiniui ir galiotam Ministeriui Romoje
Mielas Pone Ministeri,

Vykdomosios Tarybos pirmininkui prof. inž. Ernestui Galvanauskui iš jo eit j pareig atsisatydinus ir išvykus iš Europos, kilo reikalas sudaryti nauj Vykdom j Taryb . Visais balsais Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas t misij paved man. Po kiek ilg liau užsit susi pertrakcij su Vlik sudaromosiomis grup mis, š. m. IV. 21 d. pristatiau Vlikui patvirtinti šios sud ties Vykdom j Taryb :

Vykdomosios Tarybos pirmininkas ir užsieni reikalams — Vaclovas Sidzikauskas,

Finans , kio ir Valstyb s atstatymo reikalams — prof. inž. Juozas Kaminskas,

Informacijos reikalams — prof. Juozas Brazaitis,

Tremtini reikalams — inž. Antanas Novickis,

kurdinimo reikalams — Dr. Domas Jesaitis.

V. Tarybos deklaracijos tekst ia jungiu (priedas).

V. Tarybos pirmininkui išvykus užsien , j pavaduos prof. Juozas Kaminskas.

B dama vieningos rezistencin s lietuvi tautos valios išraiška, Vykdomoji Taryba kvie ia Tamst glaudžiai ir nuoširdžiai su ja bendradarbiauti. Ji sveikins kiekvien iš Tams-tos gaut pasi lym ar sugestij , kaip lygiai ir konstruktyvin kritik .

Pagal Konferencijos (I) nutarim , užsieni reikalai buvo rezervuoti Tamstai. Ta iau d l negal jimo atsi-kelti VLIKO ir Vykdomosios Tary-bos b stin , kas, žinoma, kliudo efek-tyviai eiti prisiimt sias pareigas, Tamsta dar ši met sausio m n. (vasario 7 d. Red.) iš Vykdomosios Tarybos pasitraukei. Tatai privert mane greta kit prisiimti ir ia su-min tas.

Užsieni Reikal Tarnyboje arti-mai bendradarbiaus prof. Domas Krivickas ir p-l Aviet nait , gi Dr. Antanas Trimakas eis ir toliau Vyk-domosios Tarybos reikal ved jo pareigas. Jei s lygos leis, subursim tam darbu ir daugiau m s diplo-matin s tarnybos liku i , atsid rusi Vokietijoje.

Tur damas galvoje Tamstos pa-reiškim , kad aukš iau pamin tas Tamstos žingsnis esm je nieko ne-kei ia ir kad Tamsta esi pasiryž s ir toliau bendradarbiauti su Vliku ir Vykdom ja Taryba, aš nor iau šia proga išsiaiškinti su Tamsta ir drau-ge patirti Tamstos nuomon bei nu-sistatym d l tikslesnio ir sklandes-nio diplomatinio darbo m s s lygo-se sutvarkymo. Aš neturiu noro brau-tis Tamstos specifines atribucijas, kaip lygiai noriu skrupulingai veng-ti visko, kas gal t pasunkinti ir be-to nelengv m s diplomatiniai at-stov kaikuriose sostin se pad t. Ki-ta vertus, nor iau išvengti dualiz-mo, nevisiško duodam direktyv suderinimo ir pan. Tatai suponuot glaudesn Tamstos ir mano santykia-vim , dažnesn nuomon mis pasikei-tim . Visais tais klausimais tur si-me progos išsiaiškinti susitik Kon-ferencijoje Paryžiuje. Ta iau b t

naudinga ir gera, kad dar prieš kon-ferencij Tamsta gal tum, kad ir ne-ilgam laikui, pas mus atvykti pa-vieš ti, pasitarti. Laušiu Tamstos pasisakymo.

Teikit s priimti, Mielas Pone Mi-nisteri, mano ir mano koleg gilios pagarbos pareiškim . V. Sidzikaus-kas, Vykdomosios Tarybos Pirminin-kas.

T pat balandžio 25 d. buvo pasi stas bendras laiškas vi-siems pasiuntiniams d l pasi-tarim su Lenkijos egziliniaiis veiksniais.

Perk nija giedroje

tuodu abu VT laiškus Lozo-raitis atsak 47. 5. 12. laišku, pirm kart laiško kert je pa-vartodamas "LIETUVOS DIP-LOMATIJOS, LIKUSIOS UŽ-SIENY, ŠEFAS". Atsakymas b dingas:

"Ponui Vykdomosios Tarybos Pir-mininkui.

Esu gav s Tamstos IV. 25. rašt . Pareiškimai ir kvietimai bendradar-biauti, kad ir kiek jie b t kartoja-mi, dalyk pad ties, deja, nepakeis, ligi pasiryžimas bendradarbiauti ir pats bendradarbiavimas yra vienpu-siškai — b tent, tiktai mano — vyk-domas ir ligi mano laikysenai nuo-lat priešpastatomi neteis ti vyk faktai, kuri paskutinis yra VLIKO pasikeitimas raštais su lenk vyriau-sybe III. 14".

D l Vliko paruošto rašto tu-rinio St. Lozoraitis padar to-ki išvad :

"Šitokiu b du Lietuvos ir Lenki-jos santyki klausimas VLIKO raš-te yra gr žinamas Hymans'o pro-

jekto laik plotm , su tuo skirtumu, kad tada Lietuvos Vyriausyb vert svarstyti t klausim tokioj plotm j galing užsienio veiksnai spaudimas, o šiandien j ton plotm n stato m - s pa i visuomeniniai - politin organizacija - VLIKas, savo nuži r - jimu.

Aš protestuoju prieš šit VLIKo laikysen , nesuderinam su Lietuvos interesais, ir išviso prieš III. 14. rašt , kuriam surašyti ir teikti lenk užs. reik. ministeriui VLIKas nebuvo ir n ra kompetentingas. Kompetencijos tr kumas matyti ir iš tos aplinkyb s, kad kalbam rašt Tamsta esi pasiraš s Tamstai nepriklausan iu "e. Užsienio Reikal Ministerio p." titulu, šitokios r šies darbas yra tiek ne prastas ne tik tarptautiniuose santykiuose, bet ir kasdieniniame gyvenime, kad jis net negali b ti protesto objektu. Vienintel reakcija j tegali b ti nusisteb jimas. Tas faktas, kad lenk užs. reik. ministeris, kreipdamasis Tamst , t titul pavartojo, šitam VLIKo ir Tamstos žingsniui nesuteikia nei teis tumo, nei orumo. Jei šita korespondencijos su p. Tarnowskiu dalis buvo sumanyta sudaryti precedentui, tai Lietuvos užsienio tarnybos nariai Lenkijos užs. reik. ministerio pavyzdžiu neseks.

Tur damas galvoje visa, kas išd s tyta aukš iau, šiuo konstatuoju, jog VLIKo III. 14. raštas, adresuotas Lenkijos užs. ministeriui, yra neteiss tas, užsienio tarnybos nariams neprivalomas ir Lietuvos valstybei prievoli sudaryti negali.

Kalb damas apie dualizm , d l kurio Tamsta sakai, kad nor tum jo išvengti, Tamsta matomai teturi galvoje technišk dalyko pus ir j taip supranti, kad galioti Ministeriai ir aš priimtum m betkur VLIKo sudarom vykus fakt ir leistum m bendrus m s pasitarimus panaudoti kaip tramplinus toli einan ioms akcijoms. Šiuo klausimud mudviej nu-

mon s tikrai skiriasi. Ta iau eil s m nesi patyrimas ir paskutiniai vykiai parod , kad tarp Tamstos bei VLIKo iš vienos pus s ir man s iš kitos esama dar gilesnio nuomoni skirtumo, b tent, d l Lietuvos interes , statym ir prestižo, o lygiu b du d l taisykli , kuriomis tvarkomi žmoni santykiai politikos darbe ir kurios yra pagr stos lojalumu. Šitokiomis aplinkyb mis aš turiu pagrindo pabr žti, jog be Tamstos žodži apie nenor brautis mano specifines atribucijas, didesn teis tumo garantija yra tame, kad nei Tamsta, nei kitas kas neturi teis s intervenuoti Vyriausyb s suteikt man galiojim srit .

Kai d l Tamstos minimo mano pasitraukimo iš Vykdomosios Tarybos, tai turiu atitaisyti, kad pasitraukiau ne d l to, kad negal jau atsikelti VLIKo ir V. Tarybos b stin , o to d l, kad, negal damas ten persikelti, netur jau galimumo daryti takos dalyk pad t tose dviejose organizacijos, pad t ; kurioje galimi tokio atsitikimai kaip VLIKo III.14. raštas. Šia proga primintina, jog du kartu buvau reišk s pageidavim , kad man b t par pintas okupacinei valdžios leidimas atvažiuoti Vokietij , bet ir šiandien dar — 6 m nesiams iš jus — nežinau net, ar kas buvo tuo reikalu padaryta ...

Jungiu mano gylita pagarbos žodžius, prašydamas perduoti juos Tamstos kolegoms, kuriems d koju už atmint .

Lozoraitis".

ia primintina, kad 1947 m. sausio - vasario m n. Vliko ir VT pirmininkai lank si Paryžiuje ir Londone. Jiedu tur jo pasikalb jim su londoniške Lenkijos vyriausybe, su kuria pri jo kaikuri konkre i formuli . 1947. 4. 15. Vliko pos -

dyje "išklusius Krivicko nuomonę dėl susitarimo su lenkų egziline vyriausybe (prot. Nr. 160 p. 2), susilaikius Jurgaiiui (SD, Red.), Utarai (US, Red.) ir Vaitiek nui (LDF, Red.), nutarta priimti patiektoje redakcijoje atsakym lenk not ". Berno sutarimu pripažinus Vilkui seimo funkcijas, o VT — vyriausybs funkcijas, dabar neigti Vlikui kompetenciją dėl sutarimo su kitomis vyriausybmis yra lygu pripažinti k namo savininku, bet netrukus neigti jam teis vaikišiot pro joduris.

BDPSUD už Lozorait

Kod l tad Lozorai io pasisakymas toks priekabingai r stus? Tatai paaiškina tuo metu j BDPS Užsieni Deleгат ros biuleteniai. Viename j skaitome:

"T lo "egzilin s vyriausybs užsieni reikal ministerio" svajon subordinuoti pasiuntinius m s vidaus ir tarptautin s teis s požiu abso-liu iai nelegaliam jo organui, išimtinai "tremtiniškos valios" provizori-nei draugijai, nesaniai ir negaliniai b ti pripažinta joku tarptautin s teis s subjektu — netrukus baigt si m s diplomatin post juridin s baz s likvidavimu. Tenka d džiaiai ap-gailestauti ir jau susir pinti, kad šitos pretenzijos vis dar ne tik nesi-baigia, bet b na palydimos naujais nepagr stais priekaištais ar net daugiau nei blogo skonio insinuacijomis pasiuntini darb , legaliai koor-

dinuojan io asmens bei vieno k to jo bendradarbi adresu. (BDPSUD biul. Nr. 4/5).

Nepasisekusi konferencija

Kad esm je ne Vliko - lenk vyriausybs susitarimo turinys taip r stino Lozorait , o tik Sidzikausko po tuo susitarimu parašytas titulas "e. Užsieni Reikal Ministerio p.", tatai parod Paryžiaus konferencijos tuo klausimu pasisakymas. Tiesa, pa ius Vliko - Lozorai io santykius konferencija nieko nauja ne neš , vargais negalais sulip-džiusi tuo reikalu rezoliucij :

"Lietuvos valstybs suverenumo teisi vykdymui atstatyti vadovaujantieji Veiksniai, tur dami galvoje I Konferencijos nutarimus, laiko reikalinga, kad sakyt veiksniai bendradarbiavimas b t dar glaudesnis ir tobulesnis".

Lozoraitis laisvinimo organizacijos reikalu si l toki formul :

"Lietuvos valstybs suverenumo teisi vykdymui atstatyti vadovaujan i j veiksniai tarpusavio santykiai ir j respektyvin s kompetencijos nustatytos I-osios Konferencijos.

Ta iau tur dama galvoje nepaprast darbo s lygas, paskir veiksniai teisin pad t ir jiems skirt atsakomyb , II-oji Konferencija nusistato: 1. Prieš darydama svarbesnius žygius politin j-diplomatin j srity Vykdomoji Taryba tariasi su Lietuvos pasiuntini kolegija. 2. Esant reikalui skubiai reaguoti kur tarptautin reiškin ar padaryti demarš , pasiuntinys ar pasiuntiniai, kuriam

ar kuriems toks reagavimas ar demaršas reikia padaryti, daro tai savo sprendimu ir nuožį ra...”

Ant dviej k džį

Po II-os konferencijos min. Lozoraitis drauge su min. Žadeiki lank si Vlike, dalyvavo jo pos dyje, kuriame Lozoraitis užtikrino Vlikui savo bendradarbiavim . Ta iau iš Vokietijos Lozoraitis nuvyko tiesiai pasitarimus su VLako atstovais Šveicarijon, ir k su jais tar , Vlikui pranešti nesiteik . Lozoraitis tada aiškiai s d jo ant dviej k džį : vilkin s ir vlakin s. Tatai rodo dr. Šaulio 48. 4. 1. atsakymas Lozorai iui jo 48. 3. 17. laišk . Šaulys be kita ko rašo:

“Visas kalbam dalyk sunkumas yra, kad už J. D. nugaros turime reikalo su XX-ais, kuri esimu galima b t patik ti, jeigu b t visiškoko pasitik jimo ir J. D. ir kitais jo bendradarbiais. Deja, to pasitik jimo, matyti, dar n ra, nes yra tai nauji žmon s, platesnei visuomenei mažai tepaž stami (aš asmeniškai visai j nepaž stu) ir su nepakankamu m s visuomen je svariu, kad pats j vardas b t užtenkama garantija tam, kas j teigiama.

Man pa iam sudaro tas klausimas labai sopam casus conscientiae. Kaip ir iš p. P. Z. savo laiku rašyto laiško matyti, ir jis drovisi turi reikalo su nežinomais žmon mis, juo labiau organizuoti jiems pagalb . Kas gali garantuoti, kur ta pagalba nueit , kaip ji b t naudodama, o, svarbiausia, ar yra tikrumo, kad ji pateks reikiamas rankas?”

Tatai patvirtina ir LAICo

tuometinio direktoriaus K. R. Jurg los 47. 12. 6. Lozorai iui rašytas laiškas, kur be kita ko skaitome:

“Bendrais reikalais rašant, nor iau pareikšti kiek nusisteb jimo Tamstos rodomu perd m ryškiu santykiavimu su, kaip mes juokais vadiname “vlachovcais” (ne vlasovcais)..

Šitos aplinkyb s paaiškina, kod l Lozoraitis veng tiesaus atsakymo VT pirmininko kvietim susitikti ir pasiaiškinti kairiuos konkre ius veiklos klausimus (santykiai su lenkais ir k.). Pirmas toks kvietimas po II-sios konferencijos buvo 47. 12. 28. tai Lozoraitis atsak , prašydamas pranešti pasitarim program . VT pirmininko 48. 1. 30. laišku tatai buvo padaryta. Atsakymo nebuvo. VT pirminko 48. 7. 28. laišku kvietimas kartojamas, nurodant pasikalb jimams konkre ius dalykus. tai Lozoraitis 48. 8. 10. laišku atsiliep , protestuodamas:

“Šia proga aš protestuoju prieš tai, kad VLIKas pasipriešino mano dalyvavimui pasitarimuose, tuo trukdydamas man susitikti su pagrindžio atstovais”.

(Protestuodamas Lozoraitis buvo sp j s pamiřti, kad savo pasitarimus 1947 m. ruden su VLAKo atstovais jis ne tik Vilko nebuvo kviet s, bet ir po pasitarim nesiteik Vliko apie juos painformuoti.)

*Nauja padėtis ir pasitarimai
Lugane*

Be abejo, Baden-Badeno susitarimai Lozoraiiui iš esmės buvo nepriimtini, nes jie kaip tiktais demokratinis laisvinimo organizacijos principas ir jį neabejotinai sustiprina. Svarstant „tolimesnės veiklos organizacinius reikalus“, D. be kita ko pareiškia:

“VLAKo užsienio delegatui rosi klausimas bus baigtas jo pranešimu delegatui rosi nariams, pri musiem galiojimus, kad turint galvoje susitarimą su Vliku ir V. Taryba Vlako Užsieni Delegatui ra nebetenka pagrindo veikti”.

Ši nauja padėtis laisvinimo organizacijoje verta ir Lozoraitis savo santykius su VLIKu peržiūrėti. Tatai liudija VT pirminko pasikalbėjimai 48. 9. 3. Lugane. Jo pro memorijoje, pasirašytoj ir dr. Šaulio bei Lozoraii, skaitome:

“Vykdamosios Tarybos pavestas 1948 m. rugsėjo 3 d. atvykau Lugano pasimatyti ir pasikalbėti su pp. St. Lozoraii ir Dr. J. Šauliu. Pradamas pasikalbėjimas, pareiškiau: “Prašau žinoti mane kaipo “messagère de bonne volonté”. Išlygin nesklandumus mūsų visuomeniniame, jei taip galima pavadinti, sektoriuje, susitar su krašto rezistencijai apjungiančiu organu ir sutvark su juo ryšį, mes norime išlyginti mūsų, t. y. VLIKo ir Vykdamosios Tarybos, santykius ir su mūsų diplomatinio sektorium. Aš neturiu pavidimo tartis ir eventualiai su-

sitarti su pp. Lozoraii ir Dr. Šauliu klausimais, kuriais mūsų nusištatymai iki šiol skyrėsi ir galiausiai šandien skiriasi. Tokio pavidimo aš nebūčiau galėjęs priimti, turdamas galvoje daromus man priekaištus, esantį intriguojantį prieš diplomatinis postus ir ypač prieš p. St. Lozoraitį. Man pavesta tik pasiinfornuoti apie pp. Lozoraii ir Šaulio nusistatymus ir pažiūrėti pirmamums klausimais, duoti jiedviem reikiamą paaiškinimą ir išsiaiškinti, o jei galima, tai ir susitarti dėl tolesnės procedūros. Po to pateikiau žiupsn informaciją iš mūsų padangos.

Pasikeitus nuomonėms vairiais klausimais ir paklausimais išsiaiškinti kaipurias Baden-Badeno susitarimo aplinkybes pp. St. Lozoraitis ir Dr. Šaulys pareiškia, kad jie irgi nuosirdžiai siekia susipratimo su VLIKu, taia kaipurie antcedentai, ypač Baden-Badene pavartota iš VLIKo žmonių pusės procedūra ir kun. Mykolo Krupavičiaus pareiškimas Baden-Badene, kaip jis atžymtas suglaustame protokole, verta juos daryti tokia paia lygia:

VLIKas ir Vykdamoji Taryba kiek galint detaliau suformuluoja savo pasiūlymus visais klausimais ir atsiunčia juos Lugano; pp. Lozoraitis ir Dr. Šaulys juos apsvartys, jei bus reikalinga, susižinos su kitais diplomatinis misijai šefais ir nuspręsta, ar bus tikslo ir prasmės jiedviem atvykti pas mus. Kitaip jie bijo, kad jie apsilankymas pas mus vietoj padėtų pagerinti rizikuotą pabloginti, šiaip jau juodu yra pasiroš pas mus atvykti ir Dr. J. Šaulys prašė išrępti jam prancūzų važiavimo vizą.

ia atpasakot pp. St. Lozoraii ir Dr. J. Šaulio pareiškimą aš pirmiau d mesiui ir pasižadau referuoti j VLIKui ir Vykdomajai Tarybai. Lugano, 1948 m. rugsėjo 3 d.

Dr. Šaulio mirties šeš ly

Po min to rugs jo 3 d. trij pasitarimo Lugane ir v lesni VT pirmininko Sidzikausko pasikalb jim su dr. Šauliu prieita vieningos minties, kad VLIKO ir pasiuntini s kmingam bendradarbiavimui b t naudinga prie VT tur ti nuolatin pasiuntini delegat . Tokiu buvo numatytas dr. Šaulys, pagal Urbšio telegram Lozorai io pavaduotojas. Ta iau nelauktai 1948. 10. 18. dr. Šaulys mir . Lozoraitis 49. 1. 10. laiške VT pirmininkui praneš , kad kelion

Pfullingen jam sutrukd dr. Šaulio mirtis ir kad dabar ta kelion tenka nukelti po VLIKO ir VT pirminink kelion s Jungtines Valstybes. Gr žtant VLIKO ir VT pirmininkams iš Amerikos, VT pirmininkas dar iš JV paklaus Lozorait d l jo apsilankymo VLIKe. Lozoraitis 49. 6. 17. laišku atsak , kad

"D l savo eventualios kelion s Tuebingen dar negaliu nieko pasakyti. Prieš kelias savaites kilo kitos kelion s sumanymas, kuris teb ra aktualus. Jei jis b t vykdytas, aš b iau priverstas kit plan svarytym atid ti porai m nesi ".

Tuo ir pasibaig Sidzikauskinis VLIKO-Lozorai io santyki tarpsnis. 1949. 8. 9. persitvarkius VT sud iai, VT pirmininko pareigos atiteko pa iam Vliko pirmininkui, o Užsieni Reikal Tarnybos Valdytojo — Brazai iui. Naujasis Užsieni Reikal Tarnybos Valdytojas 49. 9. 1. be kita ko Lozorai iui raš :

"Šia pa ia proga nor iau pasiteirauti, kaip vertinate galimybes vykdyti pernykšius ketinimus — atvykti Vokietij , kad galima b t išsikalb ti d l praktišk Lietuvos laisvinimo akcijoje bendradarbiavimo b d ".

Lozorai io 49. 9. 24. atsakymas tai buvo palankus.

(Bus daugiau)

B kim ram s ir brand s. Londono konferencijos (JV, D. Britanijos ir Sov. S-gos URM 1945 m.) nepasisekimas neteikia nieko bloga, tik gera. Jis nesuk r sunkum ; jis tik atskleid senuosius sunkumus, kuriuos buvo užtemd s karas. Gerai, kad mes dabar sužinome faktus; kad mes iš pat pradži parod m, jog tvirtai stovime už pagrindinius principus.

J. F. Dulles

SLAPTASIS PRIEŠAS

Pogrindžio ir kiekvieno pilieio socialistiniame režime didžiausias priešas yra .. seksotas. To žodžio viešai negirdi ti. Tai MGB vidaus kalbos žodis, nukaltas panašiai kaip Mopras, komsomolas ir kt.

Seksotas yra bolševikinio režimo pagrindas. Jeigu ne jis, bolševik valdovai likt be aki ir aus . Seksotas reiškia sekretinį sotrudnik — slaptasis bendradarbis. Suprantama, bendradarbis MGB. MGB yra taip sutvarkyta, kad jo virš n yra Maskvoje, o kiekvienoj respublikoj ji turi savo žinioje atitinkam ministrų , ta v l rajoniniuose miestuose savo skyrius — otdelenije ir mažesniuose miestuose poskyrius — otdel. Šio skyriaus atitinkamas agentas policijos karininkas turi susirasti sau šnipus kiekvienoje jo rajono staigoje, kolchoze, fabrike, vaistini je, restorane. Šitie šnipai ir yra vadinamieji seksotai, arba slaptieji bendradarbiai.

Seksotus rinktis MGB instrukcijos ia rodo pirmiausia iš "kriminalinio elemento". MGB, kuriai priklauso politiniai reikalai, šiuo vardu vadina pogrind ir antisovietin element , tuo pa iu pripažindama, kad pogrindin veikla yra politin . Tas "kriminalinis elementas" yra: (a) pogrindžio nariai ar jam prijau iantieji, kurie gyvena legaliai (pvz. moterys); (b) gyven svetimais dokumentais, bet milicijos susekti; (c) savu noru iš pogrindžio prisistat MGB, tik damiesi atleidimo nuo bausm s; (d) pogrindžio nariai, gyvi patek MGB rankas; (e) dezertyrai, prisistat patys ar sugauti; (f) buv kitos okupacijos tarnyboje; (g) buv politini partij nariai ir buv karininkai; (h) kunigai, kurie pamoksluose

buvo pasisak prieš komunizm , ir tokie pat rašytojai bei redaktoriai; (i) d mes save atkreip kolchozinkinai, buv kininkai.

Visi tokie žmon s bolševik akyste yra nusikalt liai ir gali b ti išvežti koncentracijos stovyklas. Jiems MGB gali grasinti: arba b si slaptasis bendradarbis, arba keliausi Sibir .

Kita r šis, tarp kuri jieško sau šnip , yra vadinamas "korupcinis elementas", anot bolševik : (a) paprast gyventi be darbo; (b) juodosios rinkos agentai, spekuliantai; (c) viskam sutinkantieji už pinigus; (d) atleistieji nuo karo tarnybos; (e) ištikimieji visiems režimams.

Pagaliau tre ia grup — id jinis elementas: komunistai ir komjaunuliai

Jei pirmuosius MGB laimi grasinimu, tai antruosius pinigų, treiuosius tiesiog mobilizuoja. Taigi ium pa sau bendradarbis pirmiausia svyruojan io charakterio žmones, tvirtuosius jau palieka tiesiog deportacijai.

Kada kandidatai seksotus atrinkti, ištirti, jiems duodami pasirašyti trys raštai: pasižad jimas bendradarbiauti, pasižad jimas tyl ti ir jo tardymo protokolas. Tada žinios apie kandidatus su j gimini ir pažstam s rašais siun iami augš iau. Tik iš ten patvirtintas ir gav s slapyvard , seksotas gali prad ti darb griežtoje ir nuolatin je ved jo prieži roje ir vadovyb je, nustatytu laiku pristatydamas jam pranešimus, pasirašytus duotuoju slapyvardžiu. Dažnai juos redaguoja drauge su savo duondaviu, kad žinia b t tokia, kokios MGB reikia.

Seksoto darbas priklauso nuo to, k jam pveda: ar steb ti tam tik-

ID JOS

ros teritorijos gyventojus, fabrik, kolchoz, kiek juose reikiiasi antisavietin s nuotaikos, ar kit special uždavin. Pagal tuos uždavinius ir šnipai gali b ti labai vair s: (a) informatoriai, kuri uždavinys susekti pogrindžio organizacijos, o jeigu tokie šnipai yra užsieny — susekti pogrindžio kelius ir ryšius su užsieniu. Jeigu pasiseka, tada MGB sijungia t ryš, per j perdavin ja jau MGB diktuojamas žinias; (b) diversantai — kuri uždavinys ne tik sekti bei pranešin ti, bet ir kompromituoti antibolševikines organizacijas bei asmenis, klaidinti visuomen apie pogrind (sakysim, buvo paleistas gandas, kad per radij sakyta partizanams mesti aktyv pasipriešinim ; tad žmon s ir nesusigard , ar tai vadovyb s nurodymas ar tai provokacija); (c) kovotojai — kuri uždavinys ruošti atentatus ir sabotažo aktus užsieniuose, o jei reikia ir viduj; (d) interniniai agentai, kurie turi sibrauti pogrindžio organizacijas, jas sprogdinti iš vidaus. Šitie laikomi svarbiausi ir pavojingiausi.

Konspiracija yra pagrindinis sektoto darbu reikalavimas. Niekas neturi tarti, kad jis šnipas. Jo susitikimai su jo darbdaviais yra labai maskuoti — per tre iuosius asmenis susitinkant turguje, pašte ar panašiose viešo jud jimo vietose. Bet jeigu jis b t pasteb tas su MGB žmon mis, tai MGB iš anksto nustato, kaip jis turi pogrindžiui ar žmon ms aiškinti. Tie aiškinimai MGB kalboje vadinami legendomis. Sakysim, nepasl psi, kad žmogus buvo pakviestas saugum . Bet kad jis buvo paleistas, tai jau pogrindžio aktyve tarimas, ar n ra agentas, šitam tarimui išsklaidyti ir pasitik jimui pelnytis jis turi mok ti išsiaiškinti, ko-

d l jis buvo paleistas, štai keli iš dažn j aiškinim , legend : jis pab g s iš MGB — iš tikr j kartais MGB suorganizuoja pab gim , kad ir MGB agentai sykiu atsidurt laisv je ir gal pogrindyje; jis papirk s sargus; dar toliau — j paleid d l rodydym tr kumo; nepažin jo netikr dokument — kartais MGB užverbuot j tikrai paleidžia su tokiais padirbtais dokumentais, kad žmon s patik t , jog MGB j nepažinusi. Jeigu seksoto nurodytas žmogus buvo kratomas, MGB kratos viet ar tardym atsigabena tre i asmen , kaip nusikaltimo praneš j , kad tarim nukreipt nuo tikrojo kaltininko. Arba v l: MGB kratos vietoj ar kur kitur tariamai nety ia pameta dokumentus, kurie leidžia mesti tarim tre iam asmeniui.

Žinant, kokios r šies žmon s verbuojami seksotus, kokiais b dais jie m gina užsimaskuoti, lengviau juos ir demaskuoti. Ta iau MGB savo vis išradingum kinko kurti vis naujas tokias legendas, kuriomis žmon s gal t patik ti. D l to pogrindis ir laisv je gyvenantieji turi nuolatos bud ti, kad neb t išprovokuoti.

Viename partizan dalinyje pasireišk landus sumanym pilnas kovotojas. Jis d st planus ryšiams su kitais daliniais, ypatingai su užsieniu sumegzti; jis pasišov laikrašt lius platinti tiesiog kininkams namus atnešdamas, maisto ir pinig aukas iš j rinkdamas. Pats sugalvodavo ir pats pasisi lydavo vykdyti. Pakliuvo ir atsakingas pareigas. Jo aktyvumas atkreip ak t , kuriems pavesta sekti bolševik šnipus. Partizan dalinio vadovyb staigiai persitvark ir persik l , nutyl dama tai nuo sumaniojo kovotojo. Kai MGB kariuomen apsupo štabo buvein , viet rado jau tuš i . Sumanusis kovotojas nuo tada dingė. Jis, aišku, buvo nukeltas ten, kur jo nepaž sta.

Bet ne visada taip laimingai baigiasi.

ELI

PASAULYJE

NEPASAULŽIRIN S DIFERENCIACIJOS KELIU?

Po antrojo pasaulinio karo visuotina suaktualėjo politinė diferenciacija Europoje. Tradiciniai politiniai partijų pagrindai yra išjudinti. Tatai pastebima visose srovėse. Galima suprasti, jei buvę totalistinės santvarkos, daugiau ar mažiau fašistiniai nuotaiškai šaukliai šiandien pasisuko demokratijos link. Teis ta abejon, ar tai nėra daugelis tik "konjunkciniai demokratai" — su nauja iškaba naujoje rinkoje, o ne su pakitusia dvasia. Tai jau yra ženklai, kad sušlyravę tradiciniai pagrindai ir demokratinė srovė grupė.

1. Kr. demokratijoje prieš katalik partijas

Pokarinėje Vokietijos demokratijoje tradicinė katalik partija Centras nustojė savo reikšmę ir vietą perleido platesniais pagrindais suorganizuotai CDU-CSU. Prancūzijoje iš rezistencijos iškilo MRP. Austrijos katalik partija "Volkspartei" buvo tokia konservatyvi. Bet ir ta pajuto reikalą atsinaujinti: 1952 metų pabaigoje vyko Austrijos katalik kongresas patvirtino specialios komisijos ilgai ruoštą planą, kuriuo Austrijos katalik Bažnyčia atsiriboja nuo vienos partijos išimtinio rimo. Austrijos katalikams tai naujiena, nes jie buvo susigiję su mintimi, kad Krikščionių Social Partija, pasikūvirtusi Liaudies Partija, sykiu reišktų ir Bažnyčios pažiūrą. Atsiriboti nuo tos tradicinės minties Austrijos Bažnyčia paskatinęs faktas, kad susirišdama su viena partija, Bažnyčia paleidusi iš savo žinio kitus katalikus, kuri dalis nu jusi ir pas so-

cialistus. Tautoje, kurioje 96% yra katalikai, aktyvūs tebuvę tik 10-15%. Dabartinė reforma siekia atgauti Bažnyčią tuos katalikus, kurie prarado ryšį su Bažnyčia kaip tik dėl politinių priežasčių, ir sudaryti silygą, kad katalikai idjos plisť gyvenim plačiau ir giliau, ne vienos partijos kanalu.

Klausimas rpe stingai buvo svarsťomas ir tarptautine plotme Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sjungos kongrese New Yorke 1953 kovos 13-15. Aštriausiai ir metodingiausiai pasisakė prof. A. A. Lima, Brazilijos Katalik Akcijos pirmininkas, žymus filosofas ir sociologas, dėl klausimo: ar katalikiškuose kraštuose pateisinamas katalik partijos buvimas. Pasisakydamas neigiamai, jis išdėstė argumentus, kuri bent kai kuriuos ia suminime pagal "Tvyne S Sargo" vertim .

"Bažnyčia neturėtų būti suplakta su viena partija, net jei tai būtų ir katalik partija. O katalikiškame krašte Bažnyčios suplakimas su oficialia katalik partija būtų labiau neišvengiamas kaip nekatalikiškame.

"Katalik partija katalikiškame krašte tuoju taptų klerikale partija, nuosekliai sukeldama antiklerikalizm tiek tarp tikinčiųjų, tiek tarp neutralių, nekaltant jau apie priešingai nusistatčiusius.

"Istorinė patirtis rodo, jog remiantis idjė panašumu, šiandien tarp katalik ir nekatalik gali būti visai teisėti ryšiai, kiek tai liečia politinius sutikimus, nežiūrint, ar tai būtų dešinieji, ar kairieji, ar centras, ir net tarp katalikų pa idj pagrindu gali būti pateisinamam nuomoni skirtum . Katalik partijos buvimas trukdytų šiems vairavimams pasireikšti ir tuo vest daugel katalik politinį absenteizm bei abejingum .

"Blogis, palietęs katalikiškuosius kraštus, yra tai, kad tik jimas yra pasidaręs paviršutiniškas ir tradici-

nio pob džio — jis remiasi šēimos motyvais arba apsprendžiamas aukl jimo aplinkos. Reikalinga tod l ne partija, bet doktrina, žinios ir giliai sišakn j s gyvastingumas, paremtas tiesa, o ne politiniais ar šēimyniniais motyvais”.

Lima iōd st ir motyvus krikšioni demokrat partijai katalikiškame krašte pateisinti. Svariausias j susakytas taip;

“Jei n ra politin s partijos su tvirtu metafizinu pagrindu, nat raliai katalikai links politini gyvenim vertinti kaip tiems principams svetim . Ir lygiai kaip pavojinga surišti religij su politika, taip fatališka padaryti politik visai nepriklausom nuo princip , nes tai neišvengiamai velt pripažinim klaiding filosofij . Prieš tiesos filosofij stovi tik klaidinga filosofija. Filosofinis abejingumas politikoj, kaip ir kitose bendruomenin s veiklos šakose, veda prie determinizmo, pragmatizmo, nat ralistinio evoliucionizmo, individualistin s demokratijos s moningo ar nes moningo totalizmo, t. y. prie klaiding politini filosofij ”,

Be abejo, nat ralu tur ti motyv tai ir priešingai tezei. Laim s toji tez , kurios motyvus pateisins labiau pats gyvenimas. Ta iau ar neb dinga, kad ir tie, kurie iš širdies kalba apie katalik politin susiorganizavim ir jo reikalingum tautai ir Bažny iai, patys vengia katalik partijos vardo ir nori naudotis platesne baze — krikšioni vardu ?

2. Socialdemokratuose prieš marksizmo “negyv balast ”.

Pagrindus išjud jus labiausiai pajuto socialdemokratai Vokietijoje. Jau 1945-46 kai kurie socialdemokrat veik jai buvo kl reikal atnaujinti partijos pagrindus. Dabar tas klausimas dar labiau suaktual jo. Su 1953 rinkimais Vokietijos soc. demokratus ištiko “Marnos pralaim ji-

VI ETOJ POLITIN S EIGOS VERTINIMO

1943. 12. 16 “ Laisv ” prieš Maskvos konferencij raš : “Senoji mintis, kad sovietai ir vokie iai vieni kitus sutrins, blanksta. Anglosaksai kaip blaiv s biznieriai... r pestingai ieško bendro vardiklio saviesiems interesams suderinti su sovietiniais ir juos tariasi surad . Po Teherano konferencijos . . . tas vardiklis bus garsioji Atlanto Charta, kuri juk pasiraš ir SSSR. Bet tuo netikini nei mes nei anglosaksai... Tod l anglosaksai, Atlanto chartos v liavas nudeng vis busimosios santvarkos ir bendradarbiavimo su SSSR r m fasad , atakliai kovoja d l kiekvieno t r m kambario”.

1946. liepos m n. “M. židiny” Julijonas B t nas raš po keturi ministeri konferencijos Paryžiuje: “Sutikim su londoniške interpretacija, kad nuo Viduržemio j ros sovietai manevruoja antr linij , kuri eina Dunojum ir Elbe. Šit linij jie nuo pat karo pabaigos laiko savo rankose, ir n ra ženklų, kad jie ryžt si nuo jos trauktis. D l to tad Paryžiaus konferencijos gal prad tos diplomatin s kautyn s d l Austrijos ir Vokietijos žada b ti kur kas aršesn s už tas, kurios ligi šiol jo d l, palyginti, antrini klausim . Nes tos derybos bus iš esm s kova d l Europos likimo”.

1954. 2. 24 Britanijos Edenas po Berlyno konferencijos pareišk Maskvos nor žygiuoti nauj linij — siekiant paimiti vis Vokietij .

mas", kaip tai pavadino Berlyno soc. dem. laikraštis. Velionis Kurt Schumacheris buvo tikin s, kad socialdemokratams rinkimuose gaus 51%. Nors bals skai us už socialdemokratams priaugo vienu milijonu, ta iau bendrame rezultate jie gavo tik 29% vis bals . Tas pralaim jimas pagreitino socialdemokrat viduje jau seniai vykstan ios ideologin s evoliucijos temp .

Nesiekiant Erfurto program (1891) ir 1919 met partijos su kilim , paskutiniais laikais socialdemokratijos revizionizmo prieky stov jo prof. Carlo Schmidtas, parlamento vicepirmininkas. Po rinkim spalim n. per Miuncheno radj jis iš naujo pasisak už partijos ideologin , programin revizij . Revizijos reikalavo ir soc. dem. jaunimas savo paskelbtøj "Hammo programoje", kuri jie buvo pri m Hammo mieste, Vestfalijoje. Taip pat ir Berlyne apie velion prof. Reuter buvo susidar s socialdemokrat reformist b relis. Jam priklaus ir vienas iš socialdemokrat veteran buv s reichstago pirmininkas Paul Loebe. Berlyno studentai socialdemokratams paskelb "16 tezi " partijai atsinaujinti. Dabartinis partijos pirmininkas Ollenhaueris lapkri io 8 Wuppertal pasisak prieš "vergišk prisirišim prie tradicij " ir aiškino, kad SPD nesanti "Weltanschauungspartei".

Bet tai tik atskir partijos vad ar atskir ggupi reikalavimai. Oficiali partijos programa galioja ta, kuri buvo priimta 1931. Laukiama tos programos revizijos; ji gali b ti paskelbta 1956.

Kuria linkme revizija si loma?

a. Atsisakyti marksizmo dogm , kurios lig šiol buvo soc. dem. ideologinis pagrindas, kurias skelbia savo pagrindu ir komunistai. Schmidtas skelb per radj : reikia mesti lauk marksistin s teorijos "negyv balast ". Marksizmas gali liktis kaip me-

todas socialinio gyvenimo santykiams tirti, bet jis nepriimtinas kaip ideologija, tik jimas.

b. Atsisakyti klasin s kovos ir atsisir mimo viena klase. Schmidtas; soc. dem. nori atstovauti interesams vis t , kurie atsiduria be apsaugos prieš ekonomin socialin mechanizm , ar jie b t juodadarbiai ar inteligentinio darbo darbuotojai, ar kininkai, vidutini klasi nariai ir civiliniai tarnautojai. "Hammo programa" reikalauja, kad soc. dem. partija virst "Volkspartei" — liaudies partija. "Vis dar pragaištingai tikima, kad socialdemokratams yra senojo stiliaus darbinink partija arba gali ja tapti... Jei SPD nor t ribotis darbininkais klasine prasme, tai ji iš anksto tur t atsisakyti noro valdži paimti savo rankas". To paties reikalauja ir Berlyno "tez s".

c. Atsisakyti suvalstybinimo, socializacijos, per mimo valstyb s rankas vis gamybos ir paskirstymo moni . Socializacija turi ribotis anglies, geležies, plieno didžiosios pramon s nusavinimu. Bet nesi lo j kontrol perduoti valstybei, o tik nepriklausomoms viešoms korporacijoms. Schmidtas: "Kalbama ne apie žmogaus suvalstybinim , bet apie valstyb s sužmoninim ".

d. Atsisakyti nusistatymo prieš religij , kuris savaime plaukia iš marksistin s doktrinos. Schmidto žodžiais: partijos nusistatymas religijos atžvilgiu iš "palankaus indiferentizmo" pakei iamas "respekt ". "Hammo programoje" sakoma, kad SPD, nesisiaurindama susibroliaavim su religija, "yra pozityviai nusista iusi krikš ionyb s atžvilgiu". Taciau pažym tina, kad "Hammo programa" nepriart ja iki Schmidto ir apie krikš ionyb kalb dama teturi galvoje protestantizm .

e. Privatin s nuosavyb s asmuo gali tur ti tiek — sako Schmidtas, — kad jis b t galintas gyventi nepri-

klausomas ir gal t pasakyti "ne" net ir tam, nuo ko jis ekonomiškai priklauso.

f. Atsisakyti simboli . Berlyno student grup sako, kad tokie žodžiai kaip "marksizmas", "draugas", "planingas kis", "raudonoji vliava" yra galutinai bolševik sukompromituoti. J pasilaikymas tarp socialdemokrat bendruose Vokietijos rinkimuose sovietin s zonos gyventojus labiausiai atstumt ir partijai b t pragaištingas. Tam pritaria ir Berlyno laikraštis "Telegraf", nors Ollenhaueris pasisak už raudon spalv .

3. Kurlink tad socialdemokratai?

Austrijoje socialdemokratai nepralaim jo. Atvirkšiai, jie sustipr jo rinkimuose. Tai iau evoliucija eina ir ten.

Dešimtme ius austr socialdemokratija vadinosi "austromarksizmas". Jie tik truput buvo mažiau kair s už komunistus. Neseniai vyk s SPO (Austrijos socialist partija) suvažiavimas parod jau dideles atmainas partijos žmoni galvojime. Suvažiavimas buvo pavadintas "sis moninimo dienos". Jose referatais buvo svarstomi partijos principiniai nustatymai. Linkm aiški iš partijos pirmininko ir vicekanclerio Dr. Schaerf referato. Jis išreišk ištikimyb Frankfurto socialistiniam internacionalui (1951), kurio nariai neprisiima nei marksizmo nei kitos socialistin s ideologijos.

Schaerf papasakojo, kad internacionalo iniciatyva 1953 kovo m n. Bentvelde buvo svarstomas socializmo ir religijos santykis. Svarstym išdava buvo tokia: "Socializmas pripažsta, jog religin s, o taip pat kult rin s j gos pad jo suformuoti taut kult rines tradicijas ir etinius principus" ir "krikš ionyb s mokslas yra vienas iš dvasini ir etini šaltini socialistiniame minties lobyne".

Primindamas, kad socialdemokrat pastang d ka žymiai pasikeit Austrijos kin strukt ra nuo 1945 ir žymi kio tvarkymo dalis per jo valstyb s rankas, vicekancleris pareišk savo nusistatym ir d l valstybin s bei privatin s nuosavyb s:

" kio raktini pozicij perdavimas valstyb s rankas — tai dar n ra socializmas. Suvisuomeninimas (socializavimas) b t tik kines raktines pozicijas perduodant vis pilieci bendruomen ms, demokratiškai jose dalyvaujant gamintojams, vartotojams ir valstyb s atstovams. Tokia tvarka nereikalauja betgi suvalstybtinti ar suvisuomeninti viso krašto kio, o tik pagrindines pramon s, prekybos ir susisiekimo šakas. Apie jas ir tarp j lieka platus ratas savarankišk žmoni prekyboje, amatuose, žem s kyje ir laisvose profesijose — jie atlieka ten savarankišk kas kines funkcijas tikslingai ir gerai taip pat ir socialistin je visuomen je".

Partijos teoretikas Kari Czernetz pasisak dar d l marksizmo. "Ar j s esate marksistin partija?" Es tok klausim negali b ti atsakymo, nes klausimas neteisingas, nes jis klausia apie tik jimo išpažinim . Socialdemokratai tepripaž sta marksizm tik kaip metod , bet ne kaip pasaul ži r , ne kaip tik jim . Tik jimo marksizm jis griežtai atmet . "Demokratinis socializmas yra pagr stas žmogaus etiniu pajautimu: žmogus tampa socialistu ne d l to, kad Marksas b t buv s teisus, bet d l to, kad nori iš pasaulio pašalinti neteisyb ".

Tokis minties pasikeitimas atsisakant nuo pagrind prieš paskutin kar b t buv s ne manomas. "Die Tat" (1953. 12. 1) sako, kad "austromarksizmo — pabr žiant tame žodyje marksizm — pasikeitimas iš pagrind šiandienin neideologin demokratin socializm yra totalistini patyrim kacetuose, emigracijose ir

rezistencijoje vaisius". To viso minties pakitimo rezultatas šiandien yra tas, kaip praneša pats "Die Tat", kad "tuo metu, kai Bažnyčia uždraudė savo kunigams užimti politines tarnybas, tai socialist atstovai šiandien pamatysį einant bažnyčiai. Anksčiau priešhitleriniais laikais tai būtų buvę ne manoma, kaip šiandien yra ne sivaizduojama kanclerio pareigose matyti monsijor Seipel".

Šitos revizijos socialdemokrat programoje siūlo kirvį prieš pačius tos programos pagrindus. Jei jos bus nuoširdžios ir vykdytos, tai bus atsisakyta europinų s kontinentinių partijų charakterio — pasauliui. Tuo keliu artima tada prie anglosaksinių partijų, grįstos empirine programa

J. B.

TREMŲJŲ

MET S VARTOJE

Naujuosius metus pradėjus, manding, naudinga būtų apžvelgti, kiek praėjusiais metais mūsų laisvinimo veikla yra pasireiškusi visur ten, kur jai pasireikšti yra buvusi proga, o gal ir būtinas, žvelgiant lietuviškosios veiklos barus, sykiu tenka paliesti ir šios veiklos kontragentai, t. y. tie veiksniai, kuriuos ar per kuriuos lietuvišką veiksmą laisvinimo veikla gali arba ir turi būti kreipiama.

Pažymtina, kad laisvinimo veiklos baruose kontragentiniai veiksniai lygiai apstu, kaip kad ir lietuviškųjų. Atrodo, kad mūsų dienų pasaulis staigiai suveiksnijs. Gal todėl jam labai trūksta, lygiai kaip kad ir mūsų siškiams veiksniams, veiksmingumo, trūksta tarinio.

Apytikriam vaizdai susidaryti apie

tuos visus veiksnius, per kuriuos ar kuriuos mūsų laisvinimo pastangos eina, tenka bent jau vardai suminti. Savo funkcijomis, uždaviniais ir paskirtimi jie yra keleriopi. Jungtinis Tautos su savo atsišakojimais (Tarptautinė Darbo Organizacija, UNESCO ir kt.), Europos Taryba su savo Patariamuoju Seimu ir Centro bei Rytų Europos Komisija (specialiai rinktose taryboje neatstovaujama) pavergt Centro ir Rytų Europos dalimi), Pan-Amerikos Federacija, Atlanto Sąjunga (NATO), Anglijos ir Pleno Bendruomenė, Europos Gynimosi Bendruomenė (sunkiai ir ilgai tebegimdama), — vis tai mūsų laisvinimo pastangoms reikštis tarpvalstybinio pobūdžio laukas.

Europinis Sąjūdis su analogiška kaip Europos Tarybos Centro ir Rytų Europos Komisija, tarptautinis federalistinis, profesiniai internacionalai, politiniai grupės internacionalai, katalikų kultūrinis internacionalas (Pax Romana), — vis tai siaura prasme tarptautiniai organizmai, kuriuos ir per kuriuos mūsų laisvinimo veikla gali arba ir turi būti kreipiama.

Centro ir Rytų Europos Konferencija Jungtinės Valstijos, Antradienio Samboris New Yorke, Centro ir Rytų Europos Komitetas Washingtone, Žaliosios Internacionalas, Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unija New Yorke, Centro ir Rytų Europos Socialistų Samboris Paryžiuje, Centro ir Rytų Europos Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Federacija New Yorke, Centro Europos Liberalų Unija New Yorke, Laisvųjų Juristų Federacija Berlyne, Laisvųjų žurnalistų Federacija New Yorke, Buv. Politiniai Kaliniai Tarptautinė Federacija New Yorke, Laisvųjų Profesinių Sąjungų Tarptautinis Centras New Yorke, Antibolševikinis Tautų Blokas Chicagoje, — vis tai sovietų pavergtis kraštų bei tautų tarptautiniai samboriai bendro-

mis j gomis išsilaisvinimo kovai kvoti. Greta j kaip dažno j glob - jas min tinas Europos Laisv s Komitetas, taip pat France-Europe de l'Est Paryžiuje. Taigi vairaus pob - džio tarptautini organizm , kuriuos ar per kuriuos m s laisvini - mo veikla eina, turime bent kelias - dešimt.

Kuo ir kaip ši m s veikla pasta - raisiais metais yra pasireiškusi?

Jungtin se Tautose ir j atsišako - jimuose. Ryšium su Sov. S-gos ini - ciatyva Jungtin se Tautose iškelti agresijos apibr žimo klausim buvo teiktas JT Pilnaties VII sesijos pir - mininkui Lietuvos memorandum su - rodymais, k . sovietams reiškia ag - resijos apibr žimo sutartys. Lietuva 1933. 7. 5. pasiraš su Sov. S-ga ag - resijos apibr žimo konvencij , vienok ji 1940 m. nesulaik Sov. S-gos nuo agresijos prieš Lietuv . Ryšium su memorandumo teikimu Lietuvos pa - siuntinys buvo priimtas JT gen. sek - retoriaus pavaduotojo. Kiek v liau - tuo pa iu reikalu JT Pilnaties sesi - jos dalyviams atitinkam rašt tei - k ir Vlikas. Suprantama, šioms dubliavimas tik parod , kad lietuvi žygiai nesuderinti.

Kitas lietuvi pasireiškimas Jung - tin se Tautose buvo pra jusi vasa - r visiems JT nariams informacinis atsišaukimas Baltijos Politin s Tarybos vardu. Jo vaidmuo labai re - liatyvus.

Nemažos reikšm s buvo JT Tarp - tautin s Darbo Organizacijos suda - rytam Priver iamajam Darbui Tirti Ad Hoc Komitetui medžiagos sutei - kimas apie priver iam j darb oku - puotoje Lietuvoje. To reikšm liudi - ja faktas, kad JT III-ojoj komisijoj Sov. S-gos atstovas piktai puol , kam JT vardu leidžiama visokiems "liaudies priešams" Sov. S jung "šmeižti". Medžiagos Ad Hoc Komi - tetui pateikti r pinosi LAIC ir LLK. Ad Hoc Komiteto raportas perduo - tas " kio ir Socialinei Tarybai.

Europos Taryboje. Jei Jungtin se Tautose ir j atsišakojimuose pa - vergt j krašt reikalai daugiau ar mažiau atgarsio susilaukia, tai apie Europos Taryb su jos atsišakoji - mais to pasakyti negalima. Tiesa, jau 1950 m. Europos Tarybos Pata - riamasis Seimas steig speciali kom - isij pavergtosios Centro ir Ryt Europos interesams Europos Tarybo - je atstovauti. Ta komisija regimu b du tur jo parodyti, kad laisvoji Europa esam Centro ir Ryt Euro - poje pad t laiko nenormali ir lai - kin . Šios komisijos 1951 m. rapor - tas Europos Tarybos Patariamajam Seimui ir pabr žia, kad pati Euro - pos Taryba steigta visai Euro - pai apjungti, o ši tarybos komisija es s ne kas kita, kaip visos Eu - ropos apsjungimo simbolis. Komisi - ja pabr žtinai si l E. T. globoti eu - ropin s kult ros paveld jim Centro ir Ryt Europoje, nes sovietin oku - pacija tuose kraštuose beatodairiškai vykdo kult rin genocid . Komisija si l laisvajai Europai teikti para - mos pavergt j krašt tremtini kult rin ms pastangoms. Deja, ko - misijos pastangos pa ioje E. T. pri - tarimo nerado. Atvirks iai, šias ko - misijos pastangas buvo paži r ta, kaip žalingas, nes provokuojan ias sovietus. Es tremtiniai tur asim - liuotis.

Lietuvos vardu santykiiai su Euro - pos Taryba susimezg iš New Yor - ko.

Pan-Amerikos Federacijoje yra daug valstybi , nusiteikusi pozity - viai ir paslaugiai pavergtosios Euro - pos atžvilgiu. Taigi m s laisvinimo pastangoms dirva gera. Deja, šiame regione, kaip ir daug kur, formaliai tebeegzistuojan ios Lietuvos diploma - tin s ar konsularin s staigos fak - tiškai veik nejusti, ir j ind lis lais - vinimo bare mikroskopiškai mažas. Daug daugiau medžiagos yra apie ši "Lietuvos sal sve iose šalyse" priva ius biznelius oficialios pad ties

paunksm je. Bet tai bus atskiro rašinio tema.

NATO ir Europos Gynimosi Bendruomen pavergtiesiems kraštams dom s ne tik pavergt j krašt tautini dalini organizavimo prasme, bet lygiai ir kaip real s veiksniai sovietinei ekspansijai sulaikyti ir sunaikinti.

Europinis S j dis yra Europos apsiungimo id jos k dikis ir sykiu jos aukl . Kai Europos apsiungimo id - ja po II-ojo pasaulio karo vienu metu buvo tapusi kažkaip labai reali, tai tada (1948) ir E. S. susidar . Jis apjungia Airijos, Austrijos, Belgijos, Britanijos, Danijos, Graikijos, Italijos, Luksemburgo, Norvegijos, Olandijos, Pranc zijos, Švedijos, Turkijos tautines tarybas, Albanijos, Bulgarijos, ekoslovakijos, Estijos, Ispanijos, Jugoslavijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Rumunijos, Vengrijos tautinius egzil komitetus, be to kaikurias tarptautines organizacijos, kaip Europos Federalist S j dis, Jungtini Europos Valstybi Socialistinis S j dis, Nouvelles Equipes Internationales (NEI), Liberal Internacionalas ir t.t.

1948 m. Hagoje vyko E. S. organizacinis kongresas. 1949 m. gruodžio 8/12 Lausanneje vyko E. S. globojamo Europos Kult ros Konferencija. Numatyta steigti europin kolegij (Briigg je), koordinuoti Europos mokslinink tyrimai, Europos teis s vienodijimas, tremtini mokslinink bei student globa. Ta iau pa ioje konferencijoje išryšk jo laisvosios ir pavergtosios Europos nuotaid skirtumai. Juos tada šveicar spaudoje teisingai pavaizdavo žinomas rumun rašytojas Cheorgin; kai pavergtoj Europoj t kstan iai es žudomi, milijonai vegetuoja KZ-se, pus Europos gyvenanti terore, k daranti laisvoji Europa pavergtajai gelb ti ? Laisvosios Europos politikai, gyvendami ištaigoje, tes susir pin išlaikyti status quo.

Nors pavergt j Europos krašt tautiniai komitetai E. S. teb ra, bet pats s j dis faktiškai vis labiau ribojasi tik laisvosios Europos reikalais. Pernai spalio m n. Hagoje vyk s II-sis E. S. kongresas faktiškai buvo skirtas Belgijai, Italijai, Luksemburgui, Pranc zijai, Olandijai ir Vokietijai apsiungti. Be abejo, tai yra bendr j Europos nuotaid padarinys. Tos nuotaidos neaplenkia n E. S. virš ni . Toks Spakas jau nekart yra pareišk s, kad pavergt j reikalai nelieštini.

E. S. veiklos pradžioje 1949 m. buvo sudaryta, kaip kad ir prie Europos Tarybos, speciali Centro bei Ryt Europos Komisija. Jos sud tin jo žym s brit , pranc z , belg , oland politikai, partij vadai. 1952 m. pradžioje komisijos sukviestas centro ir ryt Europos konferencija be kita ko nutar : sudaryti Tremtini Kult rin s Akcijos Komitet , steigt Tyrim bei Informacijos Institut , steigti Tremtini Fond , Organizuoti pagalb tremtini kult ros staigoms, siekti tremtiniams lygi su krašto pilieiais verslo teisi ir kt. Bet kad ši nutarim vykdymas priklaus Europos Tarybos, kuriai jie nebuvo prie širdies, tai taip ir liko tik nutarimais. Pati komisija pakibo ore. šiandien jau niekas jos vadovyb je nenori b ti, kad nesikompromituot .

Lietuvai Europiniam S j dyje r - pestingai atstovauja dr. S. A. Bakis.

Europos Federalist S j dyje pastoviai Lietuva lig šiol neatstovaujama. Europos LF bi iuli konferencija šiuo s j džiu yra parodžiusi susidom jimo.

Iš politini grupi internacional Nouvelles Equipes Internationales lig šiol pavergtiesiems daugiausia palankumo rodo. Kai socialist internacionalas tik po didel s kovos Lietuv pri m ; kai liberal internacionalo pra jusi vasar Luksemburge

vyk s kongresas pavergtiesiems buvo abejingas, NEI šiuo atžvilgiu yra beveik išimtis. Lietuvai NEI paprastai atstovauja E. Turauskas, liberali internacionalė — S. Žymantas, socialist — prof. J. Kaminskas.

Pavergt j krašt tarptautiniai samb riai veik išimtinai telkiasi Amerikoje. Juose visuose Lietuva atstovaujama, kaip tik lietuviams ir vadovauja. Pažym tinas Buv. Politini Kalini Tarptautin s Federacijos žingsnis bolševik revoliucijos laim jimo dien (lapkri io 7 d.) paskelbti Nežinomojo Kalinio Diena, tuo b du suteikiant jai naujos prasm s. Šioj akcijoj lietuviams vadovaujamai pasireišk . Stipriai pasireišk ir Žaliojo Internacinalo ir Vidurio Europos Krišk ioni Demokrat Unijos veikloj. Stipriai Lietuva stovi Centro ir Ryt Europos Konferencijoj, kuri yra ryšium su pastarojo meto tarptautiniais vykiais rodo iniciatyvos. Lietuviai pozityviai reiš kiasi ir vadinamam Antradienio Samb ry, ir Antibolševikiniam Taut Bloke Chicagoje. Nesutvarkytas lig šiol Lietuvos atstovavimas Centro ir Ryt Europos Krišk . Profes. S jung Federacijoj.

Paskutiniu laiku Vlikas yra panors Lietuvos atstovavim bendrinuos tarptautiniuos pavergt j samb riuos rezervuoti savo kompetencijai. Esm je, žinoma, toks Lietuvos atstovavimas der t vadovaujan iam laisvinimo organui. Bet iš Pfullingeno ir dar dabartiniam Vlikui tai ne vykdoma.

Balt Taryba Vokietijoje yra Baltijos krašt internacionalas, veiki s nuo 1946 m. Tik est bei latvi politiniams centrams esant ne Vokietijoje, paskutiniaisiais metais Balt Tarybos vaidmuo pasidar nereikšmingas. Net Baltijos federacijos studijas ji paved Baltijos Laisv s Komitetams New Yorke. Amerikoje Baltijos internacionalui atstovauja Laisv s Komitet bendri organai, Balti-

jos Laisv s Namai (Baltic Freedom House) ir "The Baltic Review" žurnalas.

Apskritai Lietuvos sijungimas t ar kit tarptautin samb r yra prasmingas jau vien tuo, kad šiuo keliu Lietuvos siekimai gauna kit paramos. Vienas betkurio žygio svoris bus tik vienos Lietuvos vardu, jau kitas svoris, kai einama trij Baltijos valstybi vardu ir dar didesnis, kai drauge su Baltijos valstyb mis eina Lenkija, ekoslovakija, Vengrija, Rumunija, Bulgarija.

Lietuvos draugai. Netenka aiškinti, kad JT ir šiaip vair s internacionalai atspindi pirmiausia didži j valstybi politik . Nei britas, nei pranc zas negali vienoks b t Jungtin se Tautose ar kuriame internacionalė, juoba valdan ios grup s žmogus, o v l kitoks savo valstyb s politikoje. Tod l ir laisvinimo veikloje svarbu ne tik lenkti, bet ir steb ti ypatingai didži j valstybi politik . Tam gali daug pad ti to ar kito krašto Lietuvos draugai. Nepriklausomyb s metais pvz. tur jome brit parlamente draug , kurie steng si Lietuvos reikalui pad ti. Kaip yra tuo atžvilgiu šiandien — neaišku, regim ženkl nematyti. Pranc zijoj tuo atžvilgiu neabejotinai geresn pad tis. Gaila, kad Vlikas m s Paryžiaus veikli ekspozit r "išlaisvino" iš galimybi dirbti, ir d l to šiandien nebeturime nei Bulletin Lithuanien, nei Revue Parlementaire.

Pad tis Jungtin se Valstyb se. Be abejojimo, ten Lietuvos laisvinimo reikalas geriausiai stovi. Tiesa, ir laisvinimo j g ten nestoka: pasiuntinyb Washington, gen. konsulatas su 3 konsulais New Yorke, konsulatas Chicagoje, ALTas su Vykdmoju Komitetu, su Informacijos Centru ir skyri tinklu, be to, nuo 1951 m. vasaros LLK.

Turint galvoj min. Žadeikio amži . jis, palyginti su kai kuriais kitais savo kolegomis, yra dar judrus.

Ir Valstybes Departament, pajuda ir egzil samb ry reiškiasi. Jam tenka globoti raktai nuo Amerikos atšildomo Lietuvos auksu. Del ši rakt jis turb t ne mažiau stropus, kaip šv. Petras d l paties Dangaus rakt . Tuo jis saugo savo suverenum , Žadeiks Washingtone, kaip seniausiai akredituotas, yra diplomatinio korpuso dekanas ir tam tikromis progomis turi tam tikr vadovaujam pozicij .

Žym Lietuvos laisvinimo kovoj vaidmen atlieka ALTas. Tatai liudija ir Kongreso nutarimas ištirti Baltijos valstybi okupacij . Lietuvos ar vis trij Baltijos valstybi memorandumais Jungtin s Tautos jau daug kart prašytos ištirti pad t , sustabdyti genocid , pašalinti neteis t Sov. S-gos okupacij , atstatyti teis . Tie skundai ir prašymai eigos nesulauk , daugiausia kad buvo išdalinti delegacijoms. Ko per 8 metus nesi m Jungtin s Tautos, tatai nutar JV Kongresas. Tegu tatai daroma ir tik šaltojo karo pagrindu, kiekvienu atveju Baltijos valstybi okupacijos tyrimas JV Kongreso Komisijoje yra reikšmingas šioms valstyb ms vykis, kurio teisiniai padariniai priklausys nuo bendros tarpautin s raidos. ALTas ir visi lietuviai gali pagr stai didžiutis, nes šiam Kongreso žygiui laim ti labai daug prisid jo ALTas ir jo veik jai. Tik laikurie ALTo pirm nai be reikalo baidosi papildymo naujomis paj gomis.

Lietuvos Laisv s Komitet kaikas link s laikyti tik Europos Laisv s Komiteto lietuviška atžala, kaikas, atvirks iai, savarankišku lietuvi veiksnium. Kaip ten beb t , aštuoni "diplomuoti" politikės "t zai" plus keletas techniško personalo žmoni , iš šalies ži rint, tur t daug padaryti. Teisyb , jie buvo pažad j eil reikaling leidini : enciklopedin "Lithuania", istorin geografij , Lietuvos pakraš ius, žem lap ir kt.

Faktiškai gauname tik nereguliariai pasirodanti "Lietuv ". Mažoka! Visuomen turi pagrindo laukti iš LLK daugiau.

Dar daugiau laukia iš daugumo konsul . Faktiškai galb t geriau j j gas koncentruoti pa ioj pasiuntinyb j. Tiek Lietuvos auksu mintan i vyr , o j veiklos nejausti. Kai Kersteno komisijai prireik medžiagos, tai prad ta rankioti. Ir jei dalis šios r šies medžiagos jau yra žuvus, jei dalis nepateks Kongreso bylon, tai už tai didel atsakomyb visiems veiksniams, bet labiausiai Lietuvos auksu mintantiems.

D. Britanijoje Lietuvos laisvinimo reikalas visais atžvilgiais pras iau stovi nekaip Jungtin se Valstyb se. Britai, nors ir tik de facto, Lietuvos prievartin jungim yra pripažin . Visa Britanijos pokarin politika, jau nekalbant apie karo met , soviet atžvilgiu yra perd m appeasementin . Lietuviškieji veiksniai Britanijoje, be 1950 m. išleisto mimeografuoto leidinio "Some Aspects of the Soviet Russian Rule in Occupied Lithuania", per pastaruosius metus regimai nieku n ra apsieišk . Ar tai objektyvi , ar subjektyvi s lyg , ar abej drauge padarins — sunku spr sti.

V. Vokietijoje Lietuvos laisvinimo veiklai geriausios galimybės. Geresn s net kaip JV, nes, jei JV esam pad t gali neribotai t sti, V. Vokietija suskaldytos Vokietijos ilgai k sti negali. Be to, V. Vokietija iš arti, betarpiiai mato sovietin praktik . N ra abejojimo, kad, suverenum atgavus, V. Vokietija bus Europoj anti-sovietin s veiklos centras. Vokietijoje ir JV savo šaltojo karo staigas yra kurdinusi. Tod l nenuostabus V. Vokietijos palankumas soviet pavergtiesiems kraštams. Kad tuo palankumu m siškiai ionyks iai veiksniai lig šiol nenor jo ar nesugeb j pasinaudoti, tai apgail tinas Lietuvos laisvinimui nuostolis. Buvo ne-

apdairumo, kad Lietuvos - Vokietijos santykiškai buvo tarsi užmiršti 1945-46 metais, kai vokiečiai, parblokšti ir nelaimingi, bet buvę link toli siekiančiomis nuolaidoms. Faktiškai kontaktai Bonnoje pradėti tik 1950 m. Jie turėjo gerą pagrindą, bet vėliau pasidarė tarpveiksnių derybų dalyku ir pakibo ore ir atsidarė latvių ir estų uodegoje. Bona laisvinimo veiksmams pareigose ir tarpusavyje santykiuose yra tamsi dėmė.

Ispanijoje ir Portugalijoje Vliko pavestas vyks. Brizgys jau 1950 m. "iupinjo" Lietuvos atstovavimo atnaujinimą. Atsimename, kad jo misija visiškai pasisekė. Tai jau kaip su Ispanijos ir Portugalijos palankumu laisvinimui elgiasi veiksniai? Nei Madride, nei Lisabonoje net jokio mūsų ryšininko dar ir dabar nėra. Net savanorių ryšininku Turauskui pasisilpus, nebuvo paskirtas. Reutlingeno veiksnys be Romos veiksnio neišdrso Turausko skirti, o Romos veiksmui turbūt Turausko asmuo nepatinka, tai todėl Lietuvos atstovavimas Iber pusiasalyje tebelaukia, nebeprisivydamas latvių, kurie atstovavimo reikalu vėliau pradėjo rėptis ir anksčiau sutvarkė.

Italijoje lietuvišką veiksmą apstovavimui prieš Šv. Sosto, min. Lozoraitis, Šv. Kazimiero Kolegija, marijonai, saležiečiai... Tai jau atstovavimui prieš Šv. Sosto be pasikartojančių vagysčių, joje kitais garsais nepasiskardena. Min. Lozoraitis bent jau tvirtai reiškiasi, gindamas savo šefystę, nors faktiškai Lietuvos laisvinimui lygiai tiek pat darbuojasi, kaip ir jo kolega Girdvainis, net gal kiek neigiamiau, nes kartais link sirdbantiems kliudyti, kaip tai atsitiko 1953 m. vasario 16 d. min. jį Romoje organizuojant. Žinoma, klišė vaivadija "geležinis uždanga" tarp via Barnaba Oriani 87 ir via Casalmonteferato 20. Kliavė ir mistiškai reiškiančiai atstovavimui prieš Šv. Sosto, atstovavimui, anot Herbaiausko

dvasia be vietos, tuo pat metu valgant pietus atstovavimui ir atstovaujant Capri. Užtat Lietuvos reikalai daugiau atitenka tik privačiai iniciatyvai.

Privati iniciatyva. Ji svarbą vaidina ne tik mūsų laisvinimo pastangose Italijoje, bet ir daug kur kitur. Ne tik energingasis kun. V. Mincevičius Romoje, bet ir ibiras Montevideo, ir dr. Padalis Amerikoje su savo antruoju šimtu paskait. JV visuomenės grietinėlė, ir M. Kižytis, A. Rudis, V. Kvietkas su veikalais Kersteno rezolucijos reikalui, ir Dr. Eretas su savo žiniomis apie Lietuvą Šveicarijos enciklopedijai, ir Dr. Maceina savo veikalais vokiečių kalba ir savo redaktoriavimu Herderio enciklopedijoje ir bendradarbiavimu Italijos katalikų enciklopedijoje, ir eilę kitų nešefuotų, nevlikuotų lietuvių patriotų sava iniciatyva Lietuvos laisvinimo indėlį padidina kartais net daugiau, nei tam pašauktieji. O ir taip atsitinka, kad veiksnys pasistengia privaičiai iniciatyvą užmušti. Faktas. Kai, tariant Vliko delegacijos 1950 m. pradėtą pastangą atstatyti Lietuvos atstovavimą prie Italijos vyriausybės, privati iniciatyva pasiekė pozityvų rezultatą ir apie tai paformavo Vliko Vykdomąjį Tarybą, tai ši atrėžė: "Vykdomoji Taryba prašo Tamstą susilaikyti Italijos valdžios staigose nuo betkokių tolimesnių žygių dėl neoficialaus Vliko atstovo paskyrimo prie Italijos Užsienio Reikalų Ministerijos. Politinį diplomatinę veiklą derinama Lietuvos Diplomatinės Šešė ir VLIKO pirmiškio sutarimu". Ir reikia tik stebėtis, kad anas patriotas lietuvis po šio atsakymo negavo širdies priepuolio. Tai jis, tarp kitko, paaiškino: "Vykdomosios Tarybos atsakymu esu giliai nustebintas ir skaudintas. Nenoriu tikėti, kad mano veikla būtų žalinga Lietuvos bei lietuvių reikalams, kaip taip pat negaliu galvoti, kad kurio nors asmens

ar partin s grup s reikalai Vykd. Tarybos b t statomi augš iau už bendr j Lietuvos lab . . . Vykd. Taryba turi piln teis kam nori duoti ar neduoti galiojim kalb ti ir veikti jos vardu, bet man yra nesu-prantamas draudimas (eil met dir-bam iam savo T v yn s ir tautos labui) Lietuvos pilie iui veikti savo vardu Lietuvos gerovei. "Kiekvie-nas lietuvis šiandien yra savo Tautos ambasadorius", yra pareišk s min. Balutis ... J s draudimo motyv : "Politin diplomatin veikla derinama Lietuvos Diplomatinijos Še-fo ir VLIko Pirmininko susitarimu", turiu pareikšti, kad jeigu lietuviškoji visuomen , prieš k nors darydama, b t tur jusi laukti virš min t au-toritet susitarimo, tai b t tek laukti apie 7 metus. Tai b t buv s tikras nusikaltimas prieš savo T -vyn ir Taut ". (M. p.).

Šioj laisvinimo pad ties mozaikoje regime nemaža teigiam , patraukli , padr sinan i reiškini bei fakt . Bet regime joje nemaža ir neigiam , trukdan i , piktinan i ir nuvilian-i reiškini . sid m tina, taisytinie-i dalykai didži ja dalimi yra m s pa i valioj.

P. Juodvalkis

APIE VLIK IR VLIKE

1. Gelb jimas iš "valdžios kriz s". Kad Vlike "nebegerai", pripaž sta jau beveik visos j sudaran ios gru-p s. J centrai New Yorke svarsto planus jam reformuoti. Jeigu ter p -t klausimas, kaip s kmingiau orga-nizuoti laisvinimo darb , nesunku b t susitarti d l t reform . Bet prisideda ir kiti motyvai, kurie dik-tuoja reform pob d: vienoms gru-p ms r pi, anot VT pirmininko, rak-tines pozicijas išlaikyti savo grup s rankose; kitoms r pi reprezentuoti valdži ir j išlaikyti Vliko rankose; tre ioms r pi valdžios aureol nuo

Vliko nukelti ant "šefo" galvos. Ši-tie antriniai motyvai kartais virsta pirminiais ir neleidžia surasti refor-m projektams bendro vardiklio. Ar neb dinga toms nuotaikoms yra pastaba spaudoje (Dirva 1954, Nr. 8), kad viena, iš priežas i , skati-nusi skubintis su reorganizacija, iš-nykusi, nes paskutiniu laiku pra jusi Vlike "valdžios kriz ". O jei pra jusi, tai sumaž j s ir reikalas skubin-tis su reformomis.

2. Kas toji "valdžios kriz ". Jos pavojus atsirado susiklos ius vilki-niams žmon ms du blokus, kuri vienas labiau tar s gin s Vliko rei-kalus, kitas "šefo". Pirmojo prieky atsid r pats VT pirmininkas su kinink S-gos, "Vienyb s S j džio" ir dviem Kr. Dem. atstovais. Antro-jo prieky atsid r kinink Parti-jos, Laisv s Kovotoj S-gos, Tautinio S j džio atstovai. Pad tis susidar tiek aštri, kad VT pirmininkas kalti-no tautinink atstov VT pos dži raportus pateikiant Lozorai iui ir L. R. Santarvei. Kad to neb t , nutar-ta. neleisti daryti VT nariams joki užraš pos dy. D l t ir dar kit priežas i Vliko ir VT pirmininkai kreip si Tautinio S j džio vadovy-b , kad pakeist savo atstov . Bet tautinink atstovo pakeisti nepasisek , kaip tai buvo padaryta su liau-dinink atstovu. Pad tis temp si, o tuo tarpu art jo met galas su Vli-ko statuto punktu, kuris reikalauja nauj met pradžioje perrinkti Vliko ir VT pirmininkus. Tas paragrafas dav rankas priemon VT pirmi-ninko ir jo draug opozicijai: ji gra-sino nebusuosianti už dabartinius Vliko ir VT pirmininkus, ia ir buvo toji vidaus kriz , d l kurios Vlikas gal jo likti be "valdžios". Gelb ti iš jos m si centrai New Yorke. Spau-dai buvo pateiktas j susitarimo ko-munikatas, kuriame tas nelemtas pa-ragrafas buvo si loma suspenduoti. Centrai nutar , bet j atstovai Vlike nepaklaus (ne pirmas toks atsiti-

kimas!) ir paragrafo nesuspendavo — negalima gi buvo išleisti iš ramos tokios priemonės, kuria galima buvo paspausti. Ir paspaud. Prieš Vliko pos d buvo skyrium tarp keli Vliko nari dramatiškas pasikalbėjimas, kurio esm gal t b ti sutraukta taip: — VT pirmininkas: ar balsuosit už mane? Trys vienas pasakui kit: ne. VT pirmininkas: tai kas daryt? kinink Partijos atstovas: nekvestijonuok tautinink žmogaus ir palik VT tos pa ios sud ties. VT pirmininkas: Gi tada balsuosit už mane? Gav s teigiam atsakym pareišk priim s s lyg . Sutink s — kalb jo pirmininkas dar metus pasiaukoti tautos labui. Tik tegul jau ia nekalb s apie pasiaukojim ir patriotizm — sp jo vienas iš dalyvi . Tada VT pirmininkas: prieš tautinink atstov užsiangažav s ne tik jis vienas; dar ir jo kolegos kinink S jungos ir mažlietuvi atstovai.

kinink Partijos atstovas j nura-mino, pažad damas tuos sutvarkyti dar prieš pos d. Ir sutvark . Gavus pažad VT nari nejudinti, VT ir Vliko pirmininkai buvo perrinkti dar metams, nes buvo surastas bendro intereso vardiklis, šitai ir buvo pavadininta spaudoje "valdžios krize" Vli-ke.

"Valdžios kriz " pašalinta, bet liko darb ir pareiškim kriz . Kitoje vietoje buvo užsiminta apie Vliko darb kriz , o ia keliais pavyzdžiais tenka nurodyti dar

3. Pareiškim kriz . Vokie i kalba leidžiamas Vliko biuletėnis 1953.

11. 6 pirmame straipsny paskelb , kad baltie iai savo laisvinimo kovos centr telkia Europoje ir d l to laisvinimo organai Europoje. Ir argumentuoja: nors es Baltijos tremtėni daugiausia sik rusi Jungt. Valstyb se, "ta iau vyki eiga parod , kad nei sutelktos j gos Amerikoje ir net nei Eisenhowerio vyriausyb s ryžtingai draugiška laikysena, nei Amerikos visuomen s šiltos sim-

patijos pabaltie iams negali b ti jokis lemiamas veiksnys j kovoje d l laisv s". Taigi išeit , kad Vlikas nenori pripažinti Amerikai lemiamo vaidmens m s laisv s kovoje. Tiesa, nepasak taip pat, kad tas lemiamas veiksnys gal t b ti Vlikas Vokietijos užkampyje. Ta iau kai Amerikos pirmaujamo ir lemiamo vaidmens tarptautinei politikai, tiek T. Rytuose, tiek Artimuosiuose, tiek ir pa ios Europos arenoje niekas neginija, atrodo daugiau negu keistas toks Amerikos rol s nuvertinimas laisvinimo reikalams, skelbiamas Vliko ir dar kitatau iams.

Gruodžio 24 iš Miuncheno Amerikos Balso kalb jo VT pirmininkas. Iš vykdomojo organo pirmininko gal tum laukti konkre i vykdyt per metus darb kraštui. Bet jis tenkinosi tuš iomis bendryb mis ir dar klaidinan iomis ir pavojingai gundan iomis a la; "mes jau galime nedvejodami tvirtinti: prašvaist s jau aiškios ir teisyb s pasauly aušra jau gan tina ryški". Arba: "siekimuose susilaukti tiesos triumfo jau atsiveria nauji horizontai". Gaila, Dr. Karvelis ir Msgr. Krupav ius nebus sp j VT pirmininko, jog Vlikas savo tremties pradžioje tokias ružavas iliuzijas buvo persirg s. "Greitos vyki raidos" teorij atgaivinti ir skelbti kraštui yra jo gundymas . . . Kad VT pirmininkas laisvinimo veiksniais telaiko tik Vlik ir diplomatus, jo valia. Lig šiol tokiais veiksniais buvom pripažin ir Alt , ir LLK, ir bendruomen ir dabar manom, kad jie yra pozityvesni veiksniai už Vlik šiuo metu . . . Bet neskanu, kai VT pirmininkas skelbia: tautos dalis velka jung , dalis laisvajame pasauly. Kai trys milijonai velka jung , o trupiniai atsid r dar laisvajame pasauly, tai vienus ir kitus žym ti tuo pa iu tautos dalies vardu n ra nei teisinga nei juo labiau taktinga, kalbant taip kraštui. Medžio nevadiname medžio dalim,

nors audra b t atpl šus ir ne vien
jo šak .

Eltos Informacijos 1945. 2 10 "in-
formavo" taip: "Dalyvaujant Berly-
no konferencijoje buvo galima siti-
kinti, kad mes turime labai nuošir-
dži ir ger draug . Visi paaiškini-
mai apie m s pad t buvo mielai
išklausomi, o m s pateikiamoji me-
džiaga — su susidom jimu priima-
ma". Taigi Vlikas "dalyvavo" Ber-
lyno konferencijoje! Užuojauta Bon-
nos vyriausybei, kuri Berlyno kon-
ferencijoje negal jo dalyvauti. Vlikas
tiek džiaugsmo parsivež iš Berlyno
"konferencijos". Užuojauta Austrijos
atstovui Figliui, kuris be jokio
džiaugsmo parvyko iš konferencijos.

Dar vienas toki informacij fak-
tas.

Eltos informacijos paskelb ap-
žvalg , k spauda raš apie A. Sme-
ton jo mirties sukakties progą.
Kaip tai atliko, terod mažut iš-
trauka iš "Darbininko", kuris raš :
"Tautinink žmon se Smetona sugė-
b jo išlaikyti autoritet tautos va-
do, kuris siek jai gerov s, pozity-
viai ugd tautos susiklausym ir k-
rybin pažang . . . demokratin je vi-
suomen je Smetona buvo kaltinamas
asmens laisvi užgniaužimu ir demo-
kratin s minties nat ralaus augimo
stabdymu, kas demoralizavo taut ir
valdžios pasparn je priveis patai-
k n karjerist ". O Vliko organas
t žodži mintis štai kaip perdav :
"Žmon se Smetona sugėb jo išlaikyti
autoritet . Jis siek tautos gerov s,
ugd susiklausym ir k rybin pa-
žang . Nenuostabu, kad Smetonos
labai neužken ia bolševikai".

Tatai vadinas "tiesa", kurios sklei-
dimu Lietuv laisvina ... Nesiskai-
tymas su žodžiais ir tiesa yra vienas
iš ženkl tos dvasin s Vliko kriz s,
kuri labiausiai reikalinga neatid lio-
jamo gydymo.

TIESOS VARDAN

Krišk ioni demokrat ir kin-
k S jungos bendras pareiškimas
"Darbininkas" 1952. 10. 17) d l LF
pasitraukimo iš Vliko, steng si nu-
vertinti LF pasitraukimo motyvus
netiesioginiu argumentu: girdi, LF
prašnek s kaltinimais Vlikui, tik pa-
sitrauk s iš jo, o "anks iau tokie
priekaištai nebuvo daromi". Po me-
t jau vienas P. Vainauskas v l kar-
toja: es pats Braazitis apie Vlik
teigiamai atsilies s, "kol nebuvo pa-
tyr s nepasisekimo praeiti. Vykd.
Taryb " ("T vyn s Sargas", 1953,
1-10 nr.). Tikimybei sustiprinti ir
vienu ir antru atveju buvo cituoja-
mos Brazai io vieš pareiškim iš-
traukos. Dar v liau t pat argumen-
t per m "Naujienos" (1953 gruod-
žio 29).

Tokie tvirtinimai neteisingai nu-
šviet faktin pad t — LF nusista-
tym d l Vliko ir jo veikl bei pa-
sisakymus Vlike. Kadangi jie kar-
tojami, tad tiesos d liai randu tiks-
linga atkreipti d mes šiuos faktus,
kuri fone aišk s, kiek yra teisingi
anie tvirtinimai:

1. Lietuv Frontas Vliko negero-
ves mat ir apie jas kalb jo atvej
atvejais ne nuo pasitraukimo iš Vli-
ko. Priminsiu bent kaikuriuos rašy-
tus, taigi lengvai patikrinamus, žo-
džius, kurie yra Vliko ar jo pirmi-
ninko žinioje. Jau 1946 m. kovo 12
dienes LF atstovo rašte Vlikui bu-
vo konstatuojama, kad "Vliko dau-
guma pasirinko, mano supratimu, ne
t keli , kuris veda Vliko orumo ir
jo akcijos stipr jim ".

1950 m. gruodžio 12 d. LF atstovo
rašte Vliko pirmininkui buvo kriti-
kuojami kai kurie Vliko žingsniai
ir priminta, jog "dantis sukandus ga-
lima toleruoti, kad VT narius ski-
riami žmon s, kurie nieko nenusi-
mano jiems skirtose pareigose ir fak-
tiškai nedirba".

Primintas ia gali b ti ir raštas Vliko pirmininkui, rašytas 1951 m. vasario 27 d. arba kitas, rašytas 1952 m. vasario 25 d., kuriame LF atstovas, kritiškai vertin s kai kuriuos Vliko veiksmus, tarp ko kita sako kad "Vliko nari tarpe ne nuo šian dien yra dingusi tarpusavio pagarba ir respektas žmogaus asmenybei"; kad "nesiskaitytus su Lietuvos laisvinimo interesu ... suk l didelio kartumo ir nustebimo"; ten pat pareikštas apgailestavimas, kad "Vlikas pasišov savo rankomis vykdyti anti vlikinius ir antilietuviškus veiksmus".

1952 m. birželio pabaigoje ar liepos pradžioje "Darbininko" organizuotame privataus pob džio pasitarime, dalyvaujant ir KD pirmininkui, kilus kalbai d l pad ties Vlike, LF atstovas pareišk savo asmenin nusistatym , kuris tikrai nebuvo tokis, kok vaizduoja P. Vainauskas "T - vyn s Sarge", nes po jo KD žmon s m skelbti viešai ir Pfullingen informavo, jog Brazaitis ein s prieš Vlik .

Visa tai buvo tuo metu, kai Lietuvi Frontas tebebuvo Vlike.

2. B damas Vlike, LF laik si taisykl s, kad kolektyvo nariui privalu to kolektyvo negalias aiškintis pa iame kolektyve, neinant su jomis viešum ir viešumoj tereiškiant bendr kolektyvo priimt nusistatym . Taip LF suprato savo lojalum Vlikui. Kai jau pastangos reikalus taisyti pa iame kolektyvo viduje nieko negelbsti, tada garbingiau iš kolektyvo pasitraukti ir tik tada prašnekti viešai. Šitas kelias LF ir buvo pasirinktas.

Min tus faktus nurodžiau skaitytojui, kuris yra toliau nuo politini užkulisi . Netur jau pretenzij paveikti jais an pareiškim autorius, kurie, stov dami t užkulisi prieky, žinojo ar tur jo žinoti ties ir visd lto kalb jo neties .

J. Brazaitis

ŽYM TINI VARDAI

Vieni su vairiomis savo gyvenimo ir darbo sukaktimis praeina negirdomis, ir visas j gyvenimas lieka nepasteb tas, ne d l to, kad jis ne b t reikšmingas visuomenei, bet d l to, kad jie eina per gyvenim tyliai, nesušlam dami ir nieko n galu nago neužgaudami. Kiti eina per gyvenim , išsi sdami priešais save trimtininkus.

Magdalena Aviet nait yra vienas iš pirmosios r šies jubiliat . Ji, duk t Adomo ir Magdalenos Paulionyt s, buvo ilgamet pareig n Lietuvos užsieni reikal ministerijoje (Eltos direktor , spaudos ir informacijos skyriaus direktor), krikš ioni darbinink organizator , anglistikos katedros ved ja universitete, žurnalists t , redaktor , Amerikos lietuvait . Dabar ji Manhattanville Šv. Širdies kolegijos bibliotekinink konsultant .

Teisingumas ir rezistencinis solidarumas skatina, o aplinkyb s jau leidžia priminti dar vien jos tyliai ir uoliai eit pareig — tai jos veikl rezistencijoje. Vokie i okupacijos metu ji sijung rezistencijos tinkl . Ji pasi m pareig sekti pasaulio radij ir informavo pogrindin s spaudos redaktorius. Ji buvo paskiau Vliko politin s komisijos narys, Vliko politinis patar jas. Tremtyje su jai prastu atsid jimu ir r pestingumu ji redagavo ir vert Vliko memorandumus, o taip pat pirmuosius Vliko leidinius angl kalba. Ji buvo ir Raudonojo Kryžiaus gen. sekretorius ir jo reikalais vykdavo tolimas keliones.

Kas syk sitrauk rezistencijos darb , nelengva jo atsisakyti, nors b tum atitr k s nuo koki rezistencini centr . Širdis neatleidžia — ir Amerikoje Aviet nait individualiai pranešimais bei pasikalb jimais ke lia tarp amerikie i j simpatij Lietuvai.

Nek l jubiliejaus n Viktoras Gailius, pernai rugpi io 27 sulauk s 60 met amžiaus. Tai M. Lietuvos tylus ir tylios kovos kovotojas: jau 1918 Maž. Lietuvos Tarybos sekretorius; 1919-21 pareig nas Lietuvos atstovyb je Berlyne, 1922 Lietuvos atstovas Talline, 1923 Klaip dos krašto direktorijos prezidentas, 1925 Klaip dos krašto gubernatoriaus patar jas, 1932 Klaip dos krašto seimelio ir Klaip dos miesto seimelio narys, 1935 Klaip dos uosto direkcijos narys, 1938 Klaip dos krašto gubernatorius; vokie iams Klaip d okupavus, Klaip dos uosto Lietuvos zonos administracijos tarybos narys. Tremtyje 1948 išleistas jo paruoštas Vokiškai lietuviškas žodynas; buvo Vliko bendradarbis, paskui LF atstovas Vlike, Vliko reikal ved jas, LRK vyr. valdybos narys ir reikal ved jas. Tebegyvena Vokietijoje.

Neži rint silpnos sveikatos (pirmojo pasaulinio karo invalidas) — nepaprastai darbštus, tiek pat kuklus, bet tvirtas ir garbingas savo nusi-statymuose.

Adomas Jakštas vadindavo tokius šviesius veik jus žiburiais. Tik šiuo atveju abudu jubilatai priklauso prie toki žiburi, kuri nematai, nepastebi, tik jauti, kad apie tave daros šviesiau ir giedriau.

*

Prof. Juozas Kaminskas, kuriam 1954 sausio 2 su jo 75 metai, yra vienas iš t tvirtyb s ir pastovumo šul tarp judri gyvenimo, anot Ramono, dulki . Jis yra Lietuvos socialdemokrat lyderis, žurnalistas, redaktorius, 1917-20 Lietuvos Tarybos narys, Nepriklausomyb s akto signataras, 1919 maitinimo ministeris, vis demokratinis seim atstovas, 1926 seimo vicepirmininkas, Lietuvos universiteto profesorius, Kau-no vandentiekio ir kanalizacijos statytojas, rezistencijos dalyvis, pirmasis Vliko pirmininkas, Vykdomosios Tarybos vicepirmininkas, kinio at-

statymo bei finans tarnyb valdytojas, Vliko išrinktas VT pirmininku, bet ligos sukliudytas buvo priverstas iš vilkin s veiklos pasitraukti (nuo tada ypa iai išryšk jo Vliko negal s).

J. Kaminskas imponuoja savo principingumu. Savo princip , sitikini-m tvirtai laikosi ir d l j vykdy-mo kietai kovoja. Jei negali j tuo tarpu praveisti, kantriai laukia, bet neišsizada ir kompromisus d l princip neina. Tokis jis buvo Lietuvos Taryboje (iš kurios net buvo pasitrauk s, kai negal jo sutikti su daugumo sprendimu, ir gr žo atgal tada, kai dauguma surado sprendim , kuris derinosi su jo nusistatymu); tokis buvo ir Vliko veikloje, ypa iai vairiose derybose.

AR VADOVAUTI YRA NUSIKALTIMAS?

"Naujienose" gruodžio 29 d. Kv. ilgu straipsniu, vardu " koki Laisv ", sutiko " Laisv " pirm numer . Jis raš , kad " Laisv " straipsniai parod daug "ambicijos", "arogancijos", "veržimosi vadovavim ", "nesiskaitymo su priemonis", "neišbalansuotumo politikoje, stiliuje ir gal psichikoje", tr kumo "demokratin s kult ros", kas tik rod , kaip Lietuvi Frontas "supranta kult rin demokratij ".

Atskir rašini , sako autorius, "vertingesne medžiaga laikytini: Žilvino daina 'Partizanei', J. Brazai io 'Srov ir uola', gana atviras, bet lygiai atvirai šališkas L. Prapuolenio 'Atviromis akimis', pora straipsneli apie Lietuvos sovietinim (vertin-giausi numerio straipsniai), P. Juodvalkio 'Iš Vliko veiklos' (vietomis aštri ir taikli kritika, nors stebim s autoriaus charakterizavimu Vliko nari smurtininkais ir nusikal-t liais). (Nors toki termin tame straipsnyje nebuvo. Red.). Atskiro pamin jimo vertas L. U. str. 'Palyginus 'T. Sarg ' ir 'Varp ' — aštri

disonansu iš kit tuš iaviduri straipsni išsiskiria savo nuoširdžiu žodžiu, skirtu tiek saviesiems, tiek svetimiesiems, savo bendro kelio ir žmoniškesni princip tarpusavyo sugyvenime ieškojimu (tokios dvasios iki šiol iš katalikiškosios spaudos rasdavome tik 'Aiduose').

Tokius sp džius pirmasis " Laisv " numeris pažadino "Naujien " vertintojui. Su sp džiais paprastai nepolemizuojama. J atvir , pareiškim tenka priimti kaip charakteristik nor , kult rinio skonio, moralinio supratimo, o gal ir mok jimo svetim mint suprasti dalies tos visuomen s, kuri pataiko nueiti " Laisv " su savo id jomis ir informacijomis.

Atrodo tik, kad " Laisv " vargiai gal s sutarti su tos visuomen s dalies ia pareikštu neigiamu nusistatymu d l vieno klausimo, kuris iš tikr j prasmina visuomenin veikim — d l v a d o v a v i m o. Vadovavimo terminas jos apgaubiamas miglotu turiniu ir padaromas baubu g sdinti gal daugiau kitiems, nei sau. O iš tikr j kiekvienas, kas išeina visuomenin veikim pla i ja prasme, s moningai ar nes moningai siekia vadovauti. Parapijoje kunigas, mokykloje mokytojas, spaudoje leid jas ir žurnalistas, politikoje partija, partijoje lyderis — visi jie siekia vadovauti, t. y. savo pareikštomis mintimis, savo asmenybe, savo veiksmiais daryti takos aplinkai ir laim ti j mintis bei nuotaikas. Tai yra nat ralus visuomeninis reiškinys. Kas kitus nori d l jo smerkti, ar neslepia savyje iš tikr j noro kitus nuo vadovavimo atgrasinti, kad pats likt si tik vienas vadovavimo lankose ?

Visai kitas klausimas — kaip, kojomis priemon mis siekiama vadovauti — leistinomis ar neleistinomis. Vienos nuomon s ir šiuo klausimu n ra ir, tur b t, nebus. Vieni mano, kad bent siauresniame visuo-

meniniame veikime, politikoje, visos priemon s esan ios leistinos, kurios tik veda tiksl . Gal tai yra pati populiarioji nuomon . Už tat jos šalininkams revoliucionieriška ar utopiška atrodo, kai kiti pasisako, jog ir politikoje t ra leistinos priemon s, kurios yra moralios. Jei dekalogo sakymai, net septyni, saisto žmogaus elges su kitu žmogum prekyviet je, teisme, darbo mon je, liepdami nekriausti artimo, tai jie turi saistyti ir politikoje. Nedoros etiniu atžvilgiu priemon s politikoje taip pat neleistinos. Ir juo institucija yra taurėsnis užsimojpm , juo labiau šitas reikalavimas saisto jos ir jos nari viešuosius veiksmus. Tokis reikalavimas institucij ne pan ioja, bet priešingai — jai padeda vadovauti, nes apsaugoja jos taurius siekimus ir jos charakter nuo susidiskreditavimo, susiniekinimo.

" Laisv " savo nusistatymu prietampa prie antr j ir savo praktiniu veikimu nor t galimai ar iau jais pasekti. Iš to logiška visuomeniniame veikime išvada; gerbdami asmenis ir toleruodami j nuomones, negalim toleruoti j visuomenini veiksm , jei jie vykdomi neleistinomis priemon mis, ir nekelti prieš juos balso.

Buvom kitados policin s prievartos ver iami tyl ti visuomenini negerovi akivaizdoje. Gali atsitikti, kad vartojama moralin prievarta kitam nutildyti. Bet tiek viena, tiek antra tarnauja visuomeninio gyvenimo stagnacijai, pel jimui. J paremti savi tyl jimu — tokio pikto si pareigojimo negalime prisiimti.

Pagaliau jeigu politiniame gyvenime pasitaiko smurto ir nusikaltimo, tai juos tenka vadinti tais žodžiais, kurie lietuvi kalbos terminijoje tam yra skirti. Juos ne " Laisv " išrado. Jie išrasti toli prieš bolševizmui atsirandant ir juos tenka taikyti ne tik bolševik tam tikros r šies veiksmams.

J S RAŠOTE " LAISV "

A. J., Chicaga:

Su malonumu perskai iau pirm j numer " Laisv ". Džiaugiuosi, kad nagrin jimai yra dokumentuoti, plat s, savistov s, konkret s ir su išvadamis ... Sekantiems numeriams nor t si kai ko pageidauti... Krišk ionyb s ir lietuvyb s principai yra mums esminiai, tad ar nereik t atviromis akimis lietuvoje spaudoje peržvelgti, kaip mes jiems nusikalstam visose gyvenimo srityse — bažnyiose, mokyklose, organizacijose, per laikrašius ir žurnalus, idant visi sitikint , jog " Laisv " yra tikrai be cenzoriaus ...

*

A. S., Vokietija:

... Iš Šio laikrašio puslapi kalba tikra ir objektyvi, aiški ir kartu nuoširdi lietuviška širdis ... Man labai patiko mintis, jog mes per daug buvome nukryp politin kov , pamiršdami kult rin tautos kov , kuri reikia prieky visko statyti... Tegul gerasis Dievas laimina j s pastangas.

*

A. S.:

Žurnalas, rodos, žada apsiriboti vien grynai politiniais klausimais, taigi nepastos kelio jau esamiems kult ros žurnalams. Atnaujinti politikos veid , mesti nauj š ki , daugiau dinamikos ir idealizmo. Bet vietoj asmenyb s dabar kalb s jau, rodos, minia, ia aš ir bijau, kad neb t sulaukta Šar no likimo... Paskutin dešimtmet Lietuvoje j s s j dis išneš ant savo pei ir katalikyb ir lietuvyb . Bet j s tur jot stipri asmenybi .. . Kaip jums pavyks išsiauginti iš jaunosios kartos toki pat stipri charakteri ?

*

J. VIDZGIRIS:

Neapsivyliau išvyd s: straipsniai iš peties, išvaizda puiki.

*

V. NAUDŽIUS, Chicaga:

Taip ir prašos prid ti por — dvi tris — eilu i viršuj ir apa ioj spausdinto teksto. Galima b t prad ti puslap viršuj horizontalia juoda linija, lyg ir sukondensuojan ia vis puslap ... Nors kliš s ir pabrangina leidin , bet b t pravartu ...

*

V. K., Bostonas, Mass.:

Brazai io ir Prapuolenio straipsniai geri. Nor t si toliau daugiau programini straipsni kitais kult riniais klausimais.

*

V. ŠMULKŠTYS, Waterbury, Conn.:

Apr minti tarpai tekste, yra tikros m s t vyn s meil s žarijos .. . Daugiau partizanin s k rybos ... Pasiges iau didesnio šrifto vairumo ... turinyje jieško iau daugiau medžiagos ir fakt iš kovos prieš tyl j m s tautos genocid — nutautinim ...

*

P. ZARANKA, Detroit, Mich.:

Jei L. F. visa tai b t skelb s dar Vlike b damas, b iau juos laik s teisyb s kovotojais ...

S. DARGIS, Toronto, Canada:

“ Laisv ” puikus žurnalas — tik brangokas.

*

J. GRINIUS, Strasbourgas, Pranc zija:

Džiaugiuosi laikrašio gražiu išleidimu ir gerais straipsniais ... Ar šitokis laikraštis jums labiausiai reikalingas ir šitokiu jo pobūdžiu LF yra originalus? Juk žurnalas leidžia KD, L. Rez. Sant., liaudininkai . . . man norisi kažin ko originalesnio... kad ir nereguliariai išeinančio laikraščio, kuriame laisvai galėt pasisakyti... visi geros valios lietuviai... man norisi, kad “ Laisv ” būtų plačiau srovės.

*

BIRUT K., Vokietija:

... dienos kursu, t. y. po DM 2,90. Daugumas raukosi, kad labai brangu... Ar nerastum t naudinga išryškinti, kad LF, kol jis buvo Vlike, negalėjo viešais pareiškimais smugdyti Vliko autoriteto... išlaikykite tą patį šaltinį.

*

P. NARUTIS, Vokietija:

“ Laisv ” pataikė duoti tai, ko buvo pageidauta.

*

“ LAISV ” REDAKCIJA:

Už padėsinimą, kritiškas pastabas, sugestijas, kurias skaitytojais pareiškė, — ačiū. Jomis pasinaudosime. Kai kuriomis jau šiame nr. Norim, kad laikraštis būtų ne tik redakcijos, bet ir skaitytojų norų bei minties atspindys.

(Bus daugiau)

JUMS PRISISTATO VOKAS

Tik vokas — be laiško. . . Vokas šiandien labiausiai prastas mažmožis. Tik filatelistas terodo kiek pagarbos vokui, bet ir tai tik tol, kol vokas su pašto ženklu. Žmonės šiaip voko nevertina. Jiems svarbu tik, kas voke.

O vokas dideles paslaugas atlieka žmogui (gal dėl to ir nevertinamas). Vokas šiandien ne tik slapta, kad kaimynas nežinot, kiek uždirbi, perteikia savaitinį uždarbą. Ne tik padeda mylimiesiems meilės žodeliu pasikeisti. Ne tik biuli biuliškumui stiprinti. Ne tik parapijoms, krautuvoms, organizacijoms ir valstyboms mokėjimams pasiūti. Ne tik sutuoktūvių kvietimui ar mirties pranešimui. Ne tik priminimui skolę grąžinti. . . Prie pastarųjų, aišku, nepriklausote . . .

Taigi vokas visiškai paslaugus ir pagarbos vertas pareiškė. Ir jei su šiuo “ Laisv ” nor. vokas Jums prisistato, tai taip pat tik su nuoširdžia intencija Jums palengvinti sumegzti biuliškumą ryšius su administratorium ir laimėti iš jo nuoširdingumą.

Ek ar “money order”, kur dsite t vok, malon kite išrašyti LFB išdininko, t. y. Dr. J. Kazicko vardu.

Administratorius

M s t v kovos ir aukos d l lietuviškos knygos yra testamentinis pareigojimas visoms Lietuvi Tautos kartoms. Lietuvis organizuoja ir remia spausdint lietuvišk žod .

Lietuvi Charta

LAISVOJO PASAULIO LIETUVIŠKOJI PERIODIKA

- AIDAI, m nesinis kult ros žurnalas, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.
AMERIKOS LIETUVIS, tautinink , savaitinis, 14 Vemon Street, Worcester, Mass.
- ATEITIS, lietuvi katalikiškojo jaunimo, m nesinis, 680 Bushwick Avenue, Brooklyn 21, N. Y.
- AUSTRALIJOS LIETUVIS, liberališkas dvisavaitinis, 35 Cator St., W. Hindmarsh, Adelaide, S. A.
- DARBAS, socialist trim nesinis žurnalas, 636 E. Broadway, S. Boston, Mass.
- DARBININKAS, katalikiškas, dukart savait je, 680 Bushwick Avenue, Brooklyn 21, N. Y.
- DIRVA, tautinink , savaitinis, 1272 East 71st St., Cleveland 3, Ohio.
- DRAUGAS, katalikiškas dienraštis, 2334 S. Ockaley Ave., Chicago 8, Ill.
- EGLUT , vaiku i laikraštis, F. D. 2, Putnam, Conn.
- EUROPOS LIETUVIS, Europos liet. bendruomen s savaitraštis, 43, Holland Park, London, W. 11.
- GARSAS, LRKSA savaitraštis, P. O. Pox 32, Wilkes-Barre, Pa.
- LAISV , LFB trim nesinis žurnalas, 422 Menahan St., Brooklyn 27, N. Y.
- KARYS, lietuvi kari -veteran m nraštis, 680 Bushwick Avenue, Brooklyn 21, N. Y.
- KELEIVIS, socialist savaitinis, 636 Broadway, S. Boston 27, Mass.
- KELEIVIS, MLT neperiodinis leidinys, Hegelstr. 6, Hannover Kleebold, Vok.
- LAIKAS, katalikiškas savaitinis, Mendoza 2280, Avellaneda, Buenos Aires, Argentina.
- LAIŠKAI LIETUVIAMS, religinis m nraštis, 5541 S. Paulina St., Chicago 36, Ill.
- LAISVOJI LIETUVA, LAS savaitinis, 3157 S. Emerald Ave., Chicago 16, 111.
- LIETUVA, trim nesinis LLK žurnalas, 4 W. 57th St., New York 19, N. Y.
- LIETUVI DIENOS, iliustruotas m nraštis, 9204 S. Broadway, Los Angeles 3, Calif.
- LITERAT ROS LANKAI, 1127 Bayard St., Baltimore 23, Md.
- LUX CHRISTI, trim nesinis biuletenis kunigams, rev. J. Matutis, 396 Church St., New Britain, Conn.
- MARGUTIS, tautinink m nraštis, 6755 S. Western Ave., Chicago 36, 111.
- M S PASTOG , Australijos bendruomen s savaitinis, 10 Peel St., Kirribilli, Sydney, NSW.
- MUZIKOS ŽINIOS, Vargonink S jungos laikraštis, kas trys m n., 1602 So. 48th Ct., Cicero 50, Ill.
- NAUJIENOS, socialist dienraštis, 1739 S. Halsted St., Chicago 8, 111.
- NEPRIKLAUSOMA LIETUVA, liaudinink savaitinis, 3a Fourth Ave., Ville Lasalle, Montreal, Que., Canada.
- SANDARA, liberališkas savaitinis, 840 W. 33rd St., Chicago 8, 111.
- SANTARV , LRS m nraštis, c/o Banaitis, 18 Melnott St., Rochdale, D. Britanija.

T u r i n y s

A. Maceina: Rezistencija prieš tremties dvasi	1 pusl.
Kari nas: Partizano dalia (iš partizan poezijos)	11
V. Vaitiek nas: Pasipriešinimo s j dis	12
A. Musteikis: Tirpinimo katile	19
LFB Vis. Studij Biuras: pilnutin demokratij	25
Dokument šviesoje: Demokratinio ir vadistinio princip tarpusavin kova laisvinimo organizacijoje	34
DARBAI ir ID JOS: T vyn je: Slaptasis priešas • Pasaulyje: Nepasaul ži rin s diferenciacijos keliu? Vietoj politin s eigos vertinimo • Trentyje: Met s vartoje; Apie Vlik ir Vlike; Tiesos vardan; Žym tini vardai; Ar vadovauti yra nusikaltimas? • J s rašote " Laisv " 44-64	

" LAISV " REIKALAMS AUKOJO:

S. Daunys — \$100; K. Bružas, P. Kisielius, V. Naudžius, A. Pladys, V. Sinkėvi ius, A. Šležėvi ius — po \$50; P. Bagdonas — \$40; A. V. — \$30; A. Baltruk nas — \$20; P. B. — -15; J. Bajer ius, A. Baltinis, A. Gulbinskas, C. Grincevi ius, V. Juodeika, A. Pargauskas, V. Ramonas, A. Razma, S. Rudys, Z. Smilgevi ius, A. Labokas, A. Juška, J. Kojelis — po \$10; A. Grinien , K. V. Cb. — po \$5; Toronto bi iuliai — \$15. Kitus aukotojus paskelbsime v liau. Vien Chicago s bi iuliai yra suaukoj \$658.00.

Ši materialin bi iuli parama ne tik sudaro real pagrind " Laisv " leisti, bet dar daugiau teikia moralin s stipryb s, rodydama ne tik m s tarpusavin solidarum , bet ir ištikimyb bendrai rezistencijos id jai.

S JA, liaudinink m nraštis, 1023 N. Keystone Av ., Chicago 51, Ill.

ŠV. PRANCIŠKAUS VARPELIS, iliustruotas religinis m nraštis,

680 Bushwick Av ., Brooklyn 21, N. Y.

T VIŠK S ŽIBURIAI, katalikiškas savaitinis, 941 Dundas St., W., Toronto, Ont., Canada, Canada.

T VYN , SLA savaitinis, 307 W. 30th St., New York 1, N. Y.

T VYN S SARGAS, KD neperiodinis žurnalas, 1648 De aKlb Ave., Brooklyn 37, N. Y.

T V KELIAS, iliustruotas katalikiškas lietuvi m nraštis, Apartado 369, Caracas, Venezuela.

TREMTIS, liberališkas m nraštis, (13b) Memmingen/ALLg., Postfach 2, Vokietija.

VIENYB , tautinink savaitinis, 412 Bedford Ave., Brooklyn 11, N. Y.

VYTIS, liet. katalikiškojo jaunimo žurnalas, 143 W. 6th St., S. Boston 27, Mass.

Galb t, kad šiame s raše yra nevisi laisvojo pasaulio lietuvi periodiniai leidiniai. Bet ir iš šito s rašo kiekvienas lietuvis, vykdydamas savo pareig lietuviškajam spausdintam žodžiui, gali pasirinkti, kas ar iau širdies ir sitikinim .